

חלק ז'

יהושע מונדשיין

מתוך ויקיפדיה, האנציקלופדיה החופשית:

יהושע מונדשיין הוא היסטוריון וחוקר חסידות בכלל וחסידות חב"ד בפרט. הוא עבד כספרן בספרייה הלאומית בירושלים. במקביל לעיסוקו בחקר החסידות, עוסק מונדשיין בהוצאה לאור של ספרי חסידות עתיקים ושל כתבי יד. ... מונדשיין עוסק בכמה ממחקריו באמיתותם של סיפורי חסידים. הסדרה "**סיפורים וגלגולים**" התפרסמה באינטרנט ... וזכתה לפופולריות רבה. - למונדשיין למעלה ממאה פרסומים ומאמרים. חלקם בכתבי עת ובקבצים תורניים (כדוגמת מוריה, המעיין, בית אהרן וישראל, ישורון והיכל הבעש"ט). - על אחדים ממאמריו חתם בשם העט יהושע ד' לבנון.^[1]

הערכת פעילותו

מונדשיין עוסק בעיקר בחקר תולדותיהם של אדמו"רי חב"ד. הוא מחזיק בדעות לא מקובלות, שלעיתים קוממו עליו חסידים אחרים. כך למשל, לדעתו סיפורי חסידים רבים הם "ציזבטים גמורים", כלשונו, ולא יכלו להתרחש מבחינה כרונולוגית או גאוגרפית. כן הוא טוען שחסידים משמיטים דברים שאינם נעימים מכתבי רבותיהם, כדי "להגן" על כבודם. הוא לועג לנוהג שהשתרש בקרב חסידי חב"ד "לשלוח" פתקאות שאלה לרבי מלובביץ' על ידי הכנסתם לאוסף מכתביו "אגרות קודש" והתייחסות לכתוב שם כתשובה מאת הרבי. מונדשיין טוען שרוב מכתבי הרבי נפתחים במילים "**מאשר** קבלת מכתבכם", ומצביע על כך שחסידים רבים מקבלים זאת כאישור למה ששאלו בפתקה שהכניסו לספר האגרות. כמו כן הוא חולק בחריפות על הפלג המשיחיסטי בחב"ד....

חוקרים מתחו ביקורת כנגד טענתו של מונדשיין, שרק חסידים מוסמכים לחקור כראוי את תולדות החסידות והאדמו"רים.^[2] אחרים האשימו אותו בנסיון לטייח את ההיסטוריה, כאשר מדובר באדמו"רי חב"ד.^[3] עוד ציינו כי הוא אינו חף מטעויות. כך למשל, באחד

מגליונות כפר חב"ד הוא "חשף" מכתב שכתב אחד מחסידי חב"ד ובו רמזים מסוימים, שמונדשיין פענח אותם כמתייחסים לשחרורו של האדמו"ר הרי"ץ ממאסרו. ואולם, שחרורו של הרבי אירע רק כשנה וחצי לאחר פטירתו של כותב המכתב.

ספרים שכתב

תורת חב"ד : ביבליוגרפיות לקוטי אמרים : הוא ספר התניא : מהדורותיו, תרגומיו וביאוריו <תקנ"ו-תשמ"א> כפר חב"ד : קרני הוד תורה, תשמ"ב (1981).

ספרי ההלכה של אדמו"ר הזקן : בעל התניא והשו"ע: ביבליוגרפיה: הלכות תלמוד תורה, שלחן ערוך, תשובות פסקי הסיידור, ברכת הנהנין ונט"י. כפר חב"ד : קרני הוד תורה, תשמ"ד (1984)

הצופה לדורו: תולדות חייו ופעלו של הרב יקותיאל אריה קמלהאר. ירושלים : ר' מס, תשמ"ז

ספרים שההדיר

ספר שבחי הבעש"ט : פקסימיל מכתב היד היחידי הנודע לנו ושינויי נוסחיו לעומת נוסח הדפוס, בצירוף מבוא ונספחים. ירושלים : הוצאה פרטית, תשמ"ב

ספרים שערך

ספר המפתחות לספרי לקוטי שיחות של הרבי מליובאוויטש כרכים א-ט. ניו יורק תשל"ו.
מגדל עז : לזכר הרה"ח ר' עזריאל זליג סלונים : מאמרי תורה וחסידות / מאת רבותינו ... נשיאי החב"ד וגדולי תלמידיהם". כפר חב"ד : מכון ליובאוויטש, תש"מ.

אוצר מנהגי חב"ד: ליקוטי הנהגות, הדרכות ותקנות מרבותינו ... ומנהגי אנ"ש לדורותיהם היכל מנחם ירושלים, תשנ"ה-תשנ"ו.

ספר המפתחות לספרים תורת לוי יצחק ולקוטי לוי יצחק (מפתח לתורת לוי יצחק שניאורסון), תשס"ח.

קישורים חיצוניים

יהושע מונדשיין, אוצר מנהגי חב"ד, באתר - Hebrewbooks חלק א, חלק ב
יהושע מונדשיין, אמינותן של איגרות החסידים מארץ ישראל, קתדרה 63 חלק שני קתדרה 64
עטרה לישנה - האמנם?, תגובה מאת רעיה הרן, קתדרה 64
תום שגב, ילקוט הכוזבים של חב"ד, באתר הארץ
סיפורים וגלגולים - יהושע מונדשיין מנפץ מיתוסים ומערער על אמינותם של סיפורי החסידים, באתר שטורעםנט

David Assaf, 'The Rebbe Was Framed', The Jerusalem Report, December 17, 1992, pp. 46-47'

הערות שוליים

- ↑ דוד אסף, על שלושה חוקרי חסידות
- ↑ רעיה הרן, עטרה לישנה - האמנם?: תגובה לביקורת על מאמרה של הכותבת בדבר אמינות איגרות חסידים, **קתדרה**, 64 (תמוז תשנ"ב, יולי 1992)
- ↑ שמואל גליק, תגובה ל"אינה תשובה"

חלק ז'

460	רוחו של מכה זכריה הנביא וגלגוליו מדור לדור	61
470	רזא דגלגולא – נתגלה המקור	62
473	שלוש מצות שהצילו משמד	63
484	המצות שהצילו משמד – עדות נאמנה	64
488	גלגולו של סידור (נשמט ממקומו)	57א
505	לספר מבראשית – הנחש בשירות האמונה	65
509	התענוג הגדול בעולם	66
515	מי לא מכיר את הכוך שבקיר ?	67
523	הכלות / החתנים שקמו לתחיה	68
528	מאחורי הקלעים	69
533	ה"נס" שהתרחש(?) בחסלאוויץ' ובלאפיץ	70

רוחו של מכה זכריה הנביא וגלגוליו מדור לדור

לעומת הפרקים הקודמים שעסקו בגלגולי נשמותיהם של אנשים שונים, הפרק הנוכחי דן בגלגולי רוחו של האדם ששלח ידו בנביא זכריה בתקופת בית המקדש הראשון. רוחו הופיעה כמה פעמים במהלך הדורות, ביקשה את תיקונה וגם שבה למנוחתה. לסיפורים הקדומים נספחו בדורנו בדיות "חסידיות" • הרב יהושע מונדשיין בפרק ס"א של סדרת "סיפורים וגלגולים"

בספר דברי הימים (ב כד, כ-כב):

כ ורוח אלקים לבשה את-זכריה בן-יהוידע הכהן ויעמד מעל לעם ויאמר להם כה אמר האלקים למה-אתם עברים את-מצות ידוד ולא תעליחו כי-עזבתם את-ידוד ויעזב אתכם: כא ויקשרו עליו וירגמהו אבן במצות המלך בחצר בית ידוד: כב ולא-זכר יואש המלך החסד אשר עשה יהוידע אביו עמו ויהרג את-בנו וכמותו אמר ירא ידוד וידרש:

הסיפורים הבאים עוסקים ברוחו של אותו אדם שהיה הראשון – או מן הראשונים – לפוגעים בנביא זכריה, בהכאה או בהשלכת אבן.

השתדלנו לסדר את המסורות השונות לפי סדר הדורות שבהם הופיעה הרוח וגלגולה. אך הדיוק המוחלט בזה הוא מן הנמנעות.

[א]

הנוסח הפותח מייחס את האירוע לדורו של הר"ר ישעיה הורוויץ בעל השל"ה ('שני לוחות הברית'), שחי בין השנים ש"כ(?)-ש"צ.

על כך מספר הר"ר ישראל ליפשיץ בעל ה'תפארת ישראל' על המשניות, בדרוש 'אור החיים' שבסוף חלק נזיקין (נדפס לראשונה בדאנציג תר"ה), שהוא "אחת מדרשותי שדרשתי פה בשבת חוה"מ פסח תר"ב":

לפי רוב הכריתות שעבר, כן יאריך זמן זיקוקו וצערו קודם שיתטהר הנצוץ הקדוש. ולפעמים גם כמה מאות שנים לא יהיו די בהם לזיקוקו וטהרתו; וכדאשכחן בשל"ה שראה אדם שנכנס בו רוח חוטא אחד שהי' מהראשונים שהרימו אבן לסקל זכרי' הנביא ע"ה בביהמ"ק. וזה הי' יותר מט"ו מאות שנים אחר-כך.

עכ"ל. אלא שבס' השל"ה אין זכר לסיפור זה. וצ"ע היכן ראה זאת בעל ה'תפארת ישראל'.

[ב]

את הנוסח הבא מביא האדמו"ר מקומרנא בספרו 'נצר חסד' על מס' אבות (ד, ה. מהדורה ראשונה: לבוב תרט"ז), בשם מרן הבעל שם טוב נבג"מ, שהיה מספר זאת "לתוכחת מוסר".

הגלגול הוא צדיק מערי אשכנז, אשר אין לנו שום רמז לתקופת חייו. המיוחד שבנוסח זה הוא, שמפורש בו שהגלגול כבר בא על תיקונו. ולכאורה אין מקום לכך שימשיך ויתגלגל בדורות הבאים.

וזוה לשונו:

אל תעשם עטרה, כי צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה. וכן בעולם הזה זוכה ע"י לימוד רזין דאורייתא ויחודים להשראות השכינה ולגדלות המוחין. אבל אתה אל תעשם

עטרה להתגדל בהם, ולא תלמוד נגלות התורה לקנתר, קרדום לחפור ולבייש בני אדם, להלבין פניהם לשפוך דמם, כדרך הלומדים עם סם המות שקשה ארס שלהם מארס נחש הקדמוני.

כמו שסיפר מרן אלקי הריב"ש זצ"ל, שבערי אשכנז היה צדיק אחד ואמר קודם פטירתו שימות במיתה משונה ע"י רוצחים. וכבר הוא היה מאה פעמים בעולם הזה ובכל פעם נהרג. שהוא היה בזמן המקדש ראש סנהדרין חריף וחכם, ולמד בסם המות של תורה, והוא היה הראשון שהכה על לחי ופנים של זכריה הנביא "אתה עם הארץ מתנבא בנביאות". ועל ידו נפלו עליו עמי הארץ רשעים גמורים והרגו אותו. וציוה שיכתבו על מצבתו: פ"נ מי שהרג זכריה הנביא. ואמר שכבר הוא מתוקן.

והיה מספר מרן [הבעל שם טוב] לתוכחת מוסר, היאך יזהר מלימוד תורה שלא לשמה ומסם המות מים המרים של לומד תורה לקנתר...

כי עיקר לימוד התורה ללמוד על כל פנים לשם מצות בוראו ושיהיה לו מזון לנשמתו בגן עדן, כל אחד לפי השגתו ילמוד, ופחות מזה שיהיה לו עושר וכבוד בעולם הזה למעלה מכולם. כמבואר בספר 'יכין ובעז' מהגאון 'מאיר נתיבים' תלמיד מרן הריב"ש ז"ל, מבואר שם שלמדו מרן אלקי הריב"ש היאך ללמוד תורה באור אין סוף בעריבות ידידות חביבות מתיקות ע"ש היטב. וזה הוא עיקר אדם... אבל הלומד לקנתר מוסר התורה לקליפות ומייחד בהם סמ' ונוק' ונוח לו שנתהפכה שלייתו על פניו. והסימן, כי תיכף הבערה לחלק יוצאת להרבות מחלוקת. כי סיטרא דקדושה נייחא וסט"א ריב ומצה להראות חריפותו.

עכ"ל. על הדברים הללו העירו מהדירי הס' 'מעשיות ומאמרים יקרים' (מהדורת סקווירא תדש"ן, עמ' קטז), מהדברים האמורים ע"י תלמידו הגדול של הבעש"ט בסה"ק '**תולדות יעקב יוסף**' פ' תצא: וז"ש שרים בידם נתלו ונשענו לסמוך עליהם על לומדים שלהם שמחזיקין בידם לשמוע עצתם... וזה גרם החורבן... והיינו ע"י הלומדים שנקראו נביאי שקר... **וכאשר שמעתי שהם הרגו זכריה הנביא**.

ועוד שם בפ' ואתחנן: גלות ג' הקשה מכולם הוא התלמידי חכמים יראי חטא שסובלין גלות מן תלמידי חכמים שדין יהודאין, **כאשר שמעתי על דרך הלצה כי אלו ההורגין את זכריה היו תלמידי חכמים ודפח"ח**.

[ג]

בסה"ק '**תפארת שלמה**' מהרה"ק מראדומסק (ווארשא תרכ"ז, מועדים, שער התפלה, דף יג, ג-ד), מייחס את המעשה לימיו של **רבי יהודה החסיד משידלאווצי** (שחי בין השנים שצ"ח-תס"א).

כי אך זה דרך הנכון לטוב לפניו, לבלתי השקט ולנוח, רק לרדוף לדעת את ד' כל הימים לרבות גם הלילות, וכל עניניו ומעשהו רק לשם-שמים, ותוכן לימודו בתורה למען השיג יראת ד' כמ"ש למען תלמד ליראה, שיהי לימודו להשיג היראה ולא לתפארת עצמו חלילה. ואם לא, ח"ו יהי' נאבד משני עולמות.

כאשר ידענו כן המעשה מפי **אדומ"ו הרב הקדוש המגיד מקאזניץ זלה"ה**, שסיפר על דברי הרוח הדבוק באחד שבא לפני **הרב ר' יהודה חסיד משידלאווצי**, והרב הנ"ל נתכוון בשמות הקדושים לבעבור לגרשו מנפש האדם ההוא. אז שחק עליו ואמר כי בימיו הילדים הקטנים היו יודעים מכוונות כאלה. והוא הי' הראשון אשר הרים ידו ראשונה בזכרי' הנביא ע"ה בעת הריגתו בבהמ"ק, ומן אז והלאה יותר משני אלפים שנה הוא נדחה מכף אל כף ולא ינוח ולא ישקוט אף בגיהנם.

כאשר שמע ר"י את דברי הרוח התחיל לבכות ולהתמרמר מאד, ואמר: הוי ואבוי, אם בזמן הרב כזה עדיין לא נתכפר לפשעי האדם, מה נאמר ומה נצטדק, מי יוכל לעמוד ביום הדין הגדול והנורא, מי יאמר זכיתי מפשעי.

עכ"ל.

בנו של בעל ה'תפארת שלמה' חוזר על כך בקיצור בהקדמתו ל'**ספר הגלגולים**', שהובא לדפוס על-ידו (בפרעמישלא תרל"ה) מתוך כתבים ש"היו טמונים וגנוזים אצל כבוד קדושת אאמו"ר

זצלה"ה... ופעם אחת עמדתי לפניו וסיפר המעשה מרוח אחד אשר הי' בא לפני **הרב הקדוש ר' יהודה החסיד זלה"ה משידלאווצי**, ושאל אותו הרב הנ"ל מאיזה עון אתה נע ונד, והשיב לו הרוח שהוא הי' הראשון אשר הרים יד בזכרי הנביא. וכאשר שמע הרב הנ"ל את דברי הרוח התחיל לבכות ואמר: מי יוכל לעמוד ביום הדין ומי יאמר זכיתי לבי מפשעי".

[ד]

בקונטרס '**סיפורי גלגולים ורוחות**' (עמ' כו), מביא הר"ר משה יהודה הכהן בלוי – המפורסם כמהדירם של רבים מספרי הראשונים – את הנוסח שבו שומעים אנו לראשונה על "גלגול נוברדוק" (שעוד נפגוש בו להלן). והחידוש כאן, שהסיפור מתייחס לתקופת הגר"א:

עוד קרה מעשה דיבוק **בזמן הגר"א מווילנא בנוברדוק**. וכשקרה מקרה בזמנינו שאחד היה מסרב לשמוע דברי קדושה היו אומרים עליו "פלוגי זורק את עצמו כמו גילגול נוברדוק". והגר"א אמר שזה הגילגול הוא שזרק אבן הראשונה על זכריה הנביא. מפי ר' אליעזר גורוז'יסקי זצ"ל.

[על אמינותו המפוקפקת של בעל הקונטרס, ראה להלן באות י.].

[ה]

אם בנוסח קודם מצינו שהמגיד מקאזניץ מייחס את סיפור הרוח דנן לשנים קדמוניות, בא הרה"ח ר' יעקב מקיידאן ומביא ב'**סיפורים נוראים**' שלו (לעמבערג תרל"ה) את סיפור גלגולו של אותו רוח לחצרו של המגיד מקאזניץ:

עוד שמעתי מהרב ר' דוד הנ"ל [מהאראדנא], שפעם הי' בקאזעניץ וראה דבר פלא, שבכל בוקר אחר התפלה לומד **הרב הקדוש הגאון ר' ישראל [המגיד מקאזניץ]** משניות, ובחור אחד אומר קדיש אחר הלימוד. והי' זה לפלא בעיני. וגם שמעתי אומרים להבחור: למה אתה משחק, כי הרוח יכנוס בך עוד הפעם.

ושאלתי אותם מהו הענין הזה, וסיפרו לי כי הבחור הזה הי' חולה גדול שנכנס בו רוח, והי' להבחור מרוח יסורים קשים ומרים. וריחמו עליו אנשי העיר והוליכו אותו להרב הקדוש הנ"ל. וכאשר בא הבחור סמוך לפתח הרב צווח הבחור בקול מר ואמר: אני איני רוצה בשום אופן לראות פני הרב המגיד, כי אם אראה את פניו חיי אינם חיים כלל... וכשבא במחיצת קדשו פנה הבחור עורף ולא רצה בשום אופן להסתכל בפני קדושת הרב. ואמר הרב: אני גוזר עליך שתחזור אלי את פניך.

וצווח הרוח בקול מר ואמר: אתה הוא הרב בקאזעניץ, מה אתה רוצה ממני, אין אני שומע כלל לגזירתך. ידוע תדע כאשר אני הייתי בן י"ג שנה הייתי מופלא בתורה יותר מפליאתך כעת...

ושאל אותו [הרב]: מי אתה? אמר לו הבחור: למה זה תשאל לשמי, כי אני איני מדורות הללו.

אמר לו: מאיזה דור אתה?... ואמר: אגיד מי אני, אני הוא הראשון שזרק האבן על זכרי הנביא בבהמ"ק. וגם אותי הרג נבזראדן ראשון. ומעת חורבן הבית אין לי מנוחה אף רגע מהמשחיתים ולא זכיתי אף לגיהנם...

אמר לו הרב הקדוש: אני אזכה את נשמתך שתבוא לגיהנם, אני אלמוד בכל יום אחר התפילה משנה משניות עבור נשמתך והבחור יאמר קדיש. ונתרצה הרוח לילך מהבחור בלא שום נזק.

עכ"ל.

בנוסח זה מודגשת גדלותו התורנית של הרוח, כפי שהובלטה בדבריו של הבעל שם טוב.

[הכותב, הרה"ח ר' יעקב מקיידאן, היה תלמידו של האדמו"ר האמצעי מליובאוויטש ואולי גם מרואי פניו של האדמו"ר הזקן בעל ה'תניא'. הוא למד בוולוז'ין בתקופתו של הג"ר חיים, ועובדה זו נזכרת גם בפתיחת סיפורי על המגיד מקאזניץ: בעת היותי בשבת תחכמוני דוואלאזין, שמעתי מפי הקדוש הגאון האמיתי מוה' ר' חיים, אשר אמר בזה"ל להגדול ר' יעקב מאיר אשר הי' הרב

דק"ק בריסק: אני יודע בטוב מהות הרב דקאזעניץ, כי בעת שהלכתי בגולה הייתי בקאזעניץ ועסקתי עם הרב הנ"ל כיום תמים בעמקי הפלפול, ומצאתי אותו בקי בבבלי ממש בע"פ עם לשון התוספות מראשו לסופו, לבד מה שהוא בקי בש"ס ירושלמי ופוסקים ראשונים ואחרונים כאחד מהגאונים].

[ו]

גם בנוסח הבא מתייחס סיפור תיקונו של הרוח אל המגיד מקאזניץ, אלא שכאן שומעים אנו לראשונה את ה"לימוד זכות" שלימד הרוח על מעשיו, טיעון שנתקבל אצל המגיד ובכך הביאו על תיקונו.

הלגלוג שמלגלג הרוח על ה"יחודים" של המגיד, זהה ללגלוג שלגלג אותו רוח על ה"כוונות", בנוסח שסיפר המגיד מקאזניץ על האירוע שהתרחש בימיו של ר"י החסיד משידלובצי!

בס' **'נפלאות הסבא קדישא'** (ב, פיעטרקוב תרצ"ז, עמ' 40) מביא את סיפורו של הדיבוק שהובא אל הרה"ק מראדושיץ, והתוודה לפניו שהוא היה הראשון שסטר לזכריה הנביא, וכבר היה אצל המגיד מקאזניץ שתיקנו לפי שעה (כמסופר להלן, אות יא, באריכות), ועל כך מוסיף שם (ממכתבו של הרה"ק נתן דוד מנארשקאוויץ):

ואני שמעתי מידידי יקירי, מהרה"ג דפה, שלשלת היוחסין וכו' מו"ה ר' יוסף ברוך שפירא שליט"א, נכד המגיד הקדוש מקאזניץ זי"ע, בעת שהיה הדיבוק הנ"ל לפני המגיד הק' [מקאזניץ], התחיל המגיד הק' ליחד יחודים וחיכך בציצית.

שחק ממנו הדיבוק ואמר: בימיו היו החייטים והסנדלרים יודעים מיחודים הללו.

והשיב לו המגיד הק': מאחר דחכמיתו כולי האי, למה הרגתם זכריה הנביא?!

והשיב דטעמו היה, דבאמת הדין הכובש נביאותו חייב מיתה, אבל זה ידוע דאם הנביא אינו אומר נביאותו בטלה הנביאות. מוטב היה לו לכבוש נביאותו ושלא לאומרה, והי' מיתת זכריה הנביא כפרה יחיד בעד הקהל. ומשום זה הרגו אותו.

והשיב לו המגיד הק': על זה באת לכאן, לומר הדברים האלו. ותיקן אותו.

[ומכאן שאב הגרש"י ז"ל את הנוסח שהדפיס ב'סיפורי חסידים' (מועדים, ת"א תשי"ז, עמ' 371)].

[ז]

הנוסח שמספר הרה"ק ר"ח מרדכי פרלוב דומה בעיקרו לנוסח שבקטע הקודם, אלא שכאן אותו "לימוד זכות" נאמר על-ידי המגיד ולא מפיו של הרוח.

וזה לשונו ב'לקוטי ספורים' (כפר חב"ד תשכ"ו, עמ' שסו-שסז):

הרה"ק ר' ישראל זצ"ל מקאזניץ הביאו אצלו נער אחד שנתדבק בו רוח רח"ל, מה שהיו קוראים דיבוק. והי' מדבר דברים הרבה וגם הי' עושה מעשים משונות רח"ל. וכשגער בו הרה"ק זצ"ל הנ"ל, אמר לו [הרוח]: מה אתה מתייחר (בלשון אשכנז שמעתי: "וואס נעמסטוא זיך איבער"), בזמני הי' תינוקות (בלשון אשכנז: "קינדער") יודעים יותר ממך!

ואמר לו עוד הרה"ק זצ"ל הנ"ל: מי אתה? והשיב: אני הוא שזרקתי ראשונה האבן על זכרי' הנביא ומאז אני משוטט וכו'.

ואמר הרה"ק זצ"ל הנ"ל, שהנבואה עד שלא אמרה הנביא יכול להיות שלא תתקיים, אבל אחר-כך מוכרח שתתקיים, שאל"כ יהי' הנביא כמו נביא השקר, אם לא שיחזרו בתשובה. וזכרי' הנביא

הי' לו לכבוש נבואתו. והדין הוא מבואר במשנה סנהדרין פ' בתרא, שהכובש נבואתו חייב מיתה בידי שמים. צריך הי' למסור נפשו בשביל כלל ישראל. ובשביל זה המה הרגוהו.

(ובכאן איני זוכר מי אמר, אם הרוח אמר או הרה"ק זצ"ל הנ"ל אמר): שעל לימוד זכות הזה חיו למעלה יותר מאלפיים שנה. ונתן לו תיקונים. וכמדומה שהבטיח גם-כן ללמוד עבורו משניות.

[את ענין לימוד המשניות קלט המספר, כנראה, מה'סיפורים נוראים'].

[ח]

הנוסח הבא תחילתו בקאזניץ וסופו בלובלין. והוא מסופר בשמו של האדמו"ר ממאגלינצא נכדו של המגיד מקאזניץ.

גם בנוסח זה נאמר אותו "לימוד זכות" על-ידי הצדיק המתקן ולא מפיו של הרוח.

כך כותב הר"ר שלמה זלמן ברייטשטיין ב'**שיחות חיים**' (פיעטרקוב תרע"ד. דף ט, א-ב):

סיפר **כ"ק מרן ממאגלינצא**, אשר פעם אחת הביאו לפני **[זקינו] המגיד הקדוש מקאזענץ** דיבוק אחד. ויאמר לו המגיד הקדוש: רשע! למה תענה נפש מישראל?! למה לא תצא ממנה?!

ויענה לו הדיבוק: למה תדברו עמי בגבוהות, הלא בימי נערים כבני שש שנים היו משיגים יותר מכם!

ויאמר לו המגיד עוד הפעם: רשע! אמור לי מי אתה, ואם לא תאמר לי אז אשליך אותך בעומקא דתהומא רבא!

ויען הרוח: אנכי הייתי שר האלף והייתי בימי המקדש ראשון ואני נתתי הכאה הראשונה לזכריה הנביא בבית המקדש...

ויאמר לו המגיד הק': לך ללובלין ושמה בטח יהיה לך תיקון.

וילכו עם הדיבוק ויביאו אותו לובלינה.

וישאל אותו הרבי מלובלין: רשע! מי אתה?

ויענהו במורכך ובהכנעה: אני הוא שנתתי הכאה ראשונה לזכריה הנביא...

אז החזיר פניו הרבי מלובלין ז"ל אל האנשים שהיו אצלו ויאמר אליהם: העולם סוברים שהפריצים האלה היו אנשים גסים ופשוטי עם. לא כן הדבר! המה היו אנשים בעלי השגה וגדולי ערך והשיגו את הכל מה שהנביא היה משיג, רק היה להם בקבלה אשר קודם אמירת הנביא הנביאות שלו אפשר לתקן עוד, אבל כשיאמר הנביא הנביאות שלו אז לא יהיה אפשר עוד לתקן. לכן הרגו לנביא כדי שלא יאמר הנביאות שלו.

ויאמר אז הרוח: עתה יש לי תיקון. ובכל הדורות עד עתה לא היה איש שילמד זכות עלינו כזה. ואע"פ שבעולם העליון ידעו האמת, אולם כל זמן שלא נאמר זה בבית-דין של מטה לא היה יכול להיות תיקון. עכדה"ק.

[ט]

הפרק שלפנינו לקוח משיחותיו של האדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל (שתחילתן בהתוועדות ו' תשרי תשכ"ח והמשכן – הוא החלק דלהלן – בו' תשרי ושםח"ת תשל"ה) שנלקטו לאסיפה אחת ונדפסו בקונטרס "הדרן על מס' סוכה" (ברוקלין תשס"ח).

בשיחות אלו התפרסם לראשונה (מתוך כתב-יד ישן) הנוסח המייחס את סיפור הרוח דן לאדמו"ר הזקן בעל ה'תניא'. גם אותו "לימוד זכות" על הורגי זכריה נאמר כאן מפיו של אדמו"ר הזקן, אלא שבד בבד דרש האדמו"ר לשבח את הנהגתו של זכריה הנביא שלא כבש את נבואתו (על תוספת זו התבטא הרבי, שהיא תואמת את לשונו וסגנונו של אדמו"ר הזקן).

מפני חביבות הענין העתקנו גם את ה"לימוד זכות" שלימד הרבי על מרים בת בילגה, שלשמו הובא סיפור הרוח:

אין לתמוה על כך שמלמדים זכות על מרים בת בילגה, שהרי על-פי תורת אמת צריך ללמד זכות על כו"א מישראל, כמאמר המשנה "הוי דן את כל האדם לכף זכות". וכיון שתורת אמת אומרת כן, הרי זה בודאי ענין אמיתי – עוד קודם הלימוד זכות – אלא שע"י הלימוד זכות בדיבור, אזי מתגלה הענין האמיתי שיש בו...

ובענין זה יש סיפור נפלא **מרבינו הזקן** באחד ה"ביכלאך" [=כרך כת"י] שהגיעו לאחרונה, וזה לשונו:

שמעתי סיפור **מאדמו"ר הזקן**, שהביאו לפניו אדם שנכנס בו רוח הבל [=דיבוק], והיו אז אצל אדמו"ר איזה יחידי סגולה. ואמר אדמו"ר ז"ל:

בענין הריגת זכרי' הי' הענין כך: דידוע בענין הנבואה, שכל זמן שלא יצאה הנבואה מפי הנביא בדיבור, עדיין יוכל ענין הנבואה להתבטל, שלא לבוא לידי פועל (כי אפשר עדיין לבטלה). אך כשיצאה הנבואה מפי הנביא ע"י הדיבור שלו, אז מוכרח הדבר להתקיים. אך הנביא, כשנכנס בו רוח הנבואה, מוכרח הוא לנבאות, הן לטוב הן להיפוך ח"ו, כי הכובש נבואתו חייב מיתה. וזה הי' הענין שהרגוהו, כי לא רצו שישלים נבואתו בדיבור שיחרב הבהמ"ק, כי אזי בודאי יחרב. משא"כ כשלא ישלים נבואתו בדיבור, עדיין אפשר יתבטל הענין ולא יחרב בפועל ממש, בשביל בהמ"ק שלא יחרב (ובשביל כלל ישראל). נמצא שכוונתם הי' לטוב ובמסירות-נפש גדול מאד עשו זאת. אך שלא עלתה בידם כוונתם הטובה הנ"ל, כי עד שהרגוהו בפועל לגמרי בין כה וכה יצאה הנבואה כולה מפיו בדיבור, וממילא נתקיימה הנבואה ונשרף הבית.

אך לפי זה לכאורה יקשה על זכרי', למה לא כבש נבואתו. כי אף שהכובש נבואתו חייב מיתה, עכ"ז, בשביל בהמ"ק שלא יחרב הי' לו למסור נפשו וכו"ל. אך הביטול של זכרי' לאלקות הי' יותר גדול לרצון העליון, וע"כ כיון שידע רצון העליון שיחרב הבית, הוא הי' בתכלית הביטול לרצונו ית', על-דרך "מי לי בשמים" כו'. על-כן לא הי' נחשב בעיניו כל מיני התגלות אור שעל-ידי בהמ"ק, נגד עצמיות רצונו ית', כי הי' בטל אליו מכל וכל.

ואחרי הדברים הללו שיצאו מפי קדושת אדמו"ר הזקן ז"ל, הלימוד זכות על הורגי זכרי' הנביא כנ"ל, תיכף יצא הרוח הבל מהאדם שהובא לפניו.

ואמר אדמו"ר ז"ל בפני היחידי סגולה שהיו לפניו, כי האדם ההוא שנכנס בו הרוח, הוא מאותו ה[שרש] של הורגי זכרי' כו', שנכנס בו על-ידי עיבור כו', ועל-ידי הלימוד זכות הגדול הזה שיצא מפיו, נתקן כו'.

כל זה שמעתי דרך סיפור מפי איש נאמן (עכ"ל).

ומזה מובן גם בנוגע להדיבור דלקמן בשבחה של בת ישראל כמרים בת בילגה... ה"מעשה במרים בת בילגה" ש"היתה מבעטת בסנדלה על גבי המזבח ואמרה, לוקוס לוקוס, עד מתי אתה מכלה ממון של ישראל ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק", היה **לאחרי** ש"המירה דתה והלכה ונשאת לסרדיוט אחד ממלכי יוונים".

ולכאורה: מה ש"היתה מבעטת בסנדלה על גבי המזבח כו' ... במה נחשב ואיזה ערך יש לו לגבי חומר הענין ש"המירה דתה והלכה ונשאת לסרדיוט"?!

ויובן ע"פ מ"ש הרמב"ם באגרותיו, שאפילו ירבעם בן נבט שחטא והחטיא את הרבים בענין הכי חמור, נפרעין ממנו על ביטול עירוב תבשילין!... הרמב"ם כותב זאת בתור חידוש גדול... מניין המקור לחידוש זה? ויש לומר, שהמקור לדברי הרמב"ם הוא ה"מעשה במרים בת בילגה", שאף

ש"המירה דתה והלכה ונשאת לסרדיוט", שאין לך נפילה גדולה מזו, מכל מקום, תובעים ומענישים... על זה ש"היתה מבעטת בסנדלה על גבי המזבח כו'!"

וכל זה למה – בגלל גודל החביבות של בני-ישראל, כמ"ש "רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עוונותיכם". וזהו החידוש בשבחו של יהודי: לכאורה, כאשר מדובר אודות מי שחטא והחטיא את הרבים, מה נוגע להקב"ה אם הוא מקיים עירוב תבשילין אם לאו, הרי הוא כבר נכרת ("אפגעשניטן") לגמרי? והמענה על זה... זהו רק בחיצוניות, ואילו לאמיתו של דבר, "אע"פ שחטא ישראל הוא"... ומבלי הבט על כל מה שעשה, אפילו דבר שפל ביותר, הנה "בשעת החטא היתה (נשמתו) באמנה אתו יתברך", עם מהותו ועצמותו יתברך, וכל תזוזה ("יעדער קער") שלו, אפילו אם יקיים עירוב תבשילין, נוגעת לעצמות ומהות א"ס ב"ה!... ולכן, אפילו בת ישראל ש"המירה דתה והלכה ונשאת לסרדיוט", **נוגע להקב"ה** כיצד תתנהג בשעה שתראה את המזבח.

ויש להוסיף, ששבחה של נערה זו מתבטא... גם בהנהגתה הבלתי רצויה גופא... מדובר אודות נערה מישראל שנמצאת במעמד ומצב ש"המירה דתה והלכה ונשאת לסרדיוט אחד ממלכי יוונים", וכאשר היוונים כובשים את ירושלים וביהמ"ק, ונכנסים להיכל – באופן של היפך הטהרה – כדי להקריב "דבר אחר", מצטרפת היא אליהם והולכת עמהם... ולאחרי כל זה, הנה **מה שאיכפת לנוגע לה** הוא, מעמדם ומצבם הקשה של בני, ולכן צועקת: "לוקוס לוקוס, עד מתי אתה מכלה ממון של ישראל ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק"; למה המזבח אינו מגין על ישראל?!... למה אינך עוזר לבני ישראל?!...

[י]

תוך שנים ספורות קיבלו דבריו של הרבי פנים חדשות עד לבלי הכר, משעה שנתגלגלו ל"סיפורי **גלגולים ורוחות**" (עמ' כו-כז) שכבר הובא לעיל. ולמרבה הפלא, דברים מסולפים אלו מובאים בשמם של עדי מסירה מהימנים! (למען הגילוי הנאות: אין אנו מאמינים שכך העידו, וקרוב לומר שגברה על הכותב יד השכחה). וזה לשונו:

שמעתי מהרב לבקובסקי וה"ר יואל כהנא והרב אלישבץ, שכ"ק אדמו"ר ר' מנחם מענדל מליובאוויטש הכ"מ אמר לפני חמש שנים [בתשמ"ט?!] בשיחה, שמצא כתוב בספרים פולניים שפעם אחת טרח **החוצה מלובלין** מאד לכיין כוונות קדושות בתפלתו ולא עלתה בידו. ובאותה שעה ראה והנה אדם עומד לפניו ומתלוצץ בו ואומר: "אותן הכוונות שאתה משתדל לכיין עכשיו הנה כשהייתי בחיים חיותי אפילו ילדים קטנים ידעו לכיין בהן". שאלו החוצה: "מי אתה?" השיב: "אני האיש שזרק האבן הראשונה על זכריה הנביא". שאלו החוצה: "ולמה ככה עשית?" והשיבו: "לפי שהיה לו למסור נפשו למיתה בידי שמים ולעבור על איסור הכובש נבואתו. כי גזרה רעה כל זמן שאינה נאמרת בפה אינה קשה כל כך".

וכשהשלים כ"ק אדמו"ר הכ"מ הסיפור שאל, מדוע באמת לא כבש נבואתו כדי להמתיק הדין? ותירץ, שהנביא בשעה שמתנבא אין לו שליטה מה לדבר ומה שלא לדבר. וכעין מה שפרש"י בבלעם ששם רסן בפי ובעל כרחו דיבר. ע"כ הסיפור.

[על גלגול נוסף שנתגלגלה השיחה ודיבוק נוסף שנדבק אליה, ראה להלן ב'נספח ב'].

[יא]

הנוסח הבא מעתיק את הגלגול בדור נוסף, אל הרבי מראדושיץ בן הדור הרביעי לחסידות.

נוסח זה מכיר בכך שהמגיד מקוזניץ כבר תיקן את גלגולו של מכה זכריה, אלא שאותו תיקון היה "רק לפי שעה" והרוח חזר שוב בגלגול נוסף.

על כך מספר ר' משה גולדשטיין בספרו '**מסעות ירושלים**' (מונקאטש תרצ"א, דף כה, א):

ועוד שמעתי מפ"ק [=מפה קדשו (של הרה"ק בעל ה'מנחת אלעזר)], שסיפר זקינו א"ק מוהר"ש [=איש אלקים קדוש מוה"ר שלמה] אבדפה"ק [מונקאטש] זי"ע, ששמע מהרב הקדוש א"א [=איש אלקים] מו"ה נתן דוד משידלאווצי זי"ע, שהוא היה באותו מעמד אצל הקדוש ונורא א"א מרן ר' ישכר דוב מראדישיץ זי"ע, שבא לפניו דיבוק אחד ר"ל שביקש ממנו תיקון, והתוודה עוונותיו ואמר שזה כמה פעמים שהי' מגולגל בעוה"ז, ובראשונה הי' בירושלים עוד בימי זכרי' הנביא, וכשעמד זכרי' בנבואתו בשם ה' לפני העם הוא הי' הראש וראשון שקפץ אצלו (וסרטו) [וסרטו] בפניו ביד רשתו ובחציפתו, ואמר: מי הוא זה שיגיד "כה אמר ה'" וכו'. ואחריו התחילו שאר העם להכות את הנביא הקדוש, עד ששפכו דמו כמים והרגוהו ר"ל. והתוודה עוד הדיבוק, נפש החוטאת הנזכר, שאחר-כך שוב הי' בגלגול עוה"ז והרג ביוה"כ (עם שאר רוצחים) ביה"כ"נ אחד עם כמה מאות יהודים, ה' יצילנו. וכהנה וכהנה. והגיד גם-כן שכבר הי' אצל המגיד הקדוש מקאזניטץ זי"ע, אבל לא תיקנו רק לפי שעה, וכעת צעק שוב לתיקון לעולמים כי מר לו מאוד (מימות זכרי' הנביא ועד עתה...). והדברים ארוכים ואין עת האסוף פה. תסמר שערות השומע.

[בנוסח זה לא נאמר כלל שהצדיק תיקן את הנפש המגולגלת! אבל בס' 'נפלאות הסבא קדישא' (הנ"ל באות ז, באותו עמוד) "בשם ס' מסעות ירושלים", נעתק הסיפור בשלימותו כמעט מלה במלה, ורק משפט הסיום נשתנה: "וכעת צעק שוב לתיקון לעולמים כי מר לו מאוד, ותיקן אותו הסבא קדישא לגמרי, עיי"ש

[יב]

קטע זה שאוב מספרו של גרשון וינקלר **DYBBUK** (נ.י. 1981), עמ' 256-257; איזכורו של הגלגול הוא אגב שיחה, ללא כל התייחסות לפרטי המעשה והאם נעשה נסיון לתקנו. הפעם "גלגול נוברדוק" הוא בימיו של ה'חפץ חיים', אך לעיל (אות ד) היה הוא בימי הגר"א:

בשנת 1969 ראיון ר' אשר קצמן את הרב מפוניבז' הר"ר יוסף שלמה כהנמן, בבני-ברק, בקשר לדיבוק הידוע שהובא אל בעל ה'חפץ חיים' בחורף תרס"ט. באותה תקופה למד הרב כהנמן בכולל קדשים' של ה'חפץ חיים' בראדין.

בראיון זה סיפר הרב כהנמן לר"א קצמן על שיחה שהיתה לו – בעקבות אותו אירוע – עם ה'חפץ חיים', השאלות ששאל מרבו והתשובות שקיבל עליהן. בין השאר אמר לו ה'חפץ חיים':

הגלגול הוא תופעה נדירה ואמיתית, אלא שצריך להיות מומחה כדי לקבוע בוודאות שהוא גלגול אמין [שאינו רוח שקר]. יכולני להעיד באופן אישי, שבנובהרדוק היה גלגול נשמתו של האדם שהשליך את האבן הראשונה על זכריה הנביא. אף שחלפו כבר למעלה מאלפיים שנה מאותו עוון.

נספח א: הגלגול מנובהרדוק

לעיל (אות ד) הובאה שמועה על "גילגול נוברדוק" שהגר"א אמר "שזה הגילגול הוא שזרק אבן הראשונה על זכריה הנביא".

שוב ראינו (באות יב) מספרים בשמו של בעל ה'חפץ חיים', שהוא העיד באופן אישי על כך שבנובהרדוק היה גלגול נשמתו של האדם שהשליך את האבן הראשונה על זכריה הנביא. לכאורה באה "עדות אישית" זו ללמד, שאותו גלגול היה בזמנו של ה'חפץ חיים'.

עתה נחזה במופע הראשון של ה"גלגול מנובהרדוק", שבו לא נאמר כלל שהוא היה גלגולו של זורק האבן בזכריה הנביא.

וכך מספר הרה"ג מו"ה אברהם שמחה אבד"ק אמצ'יסלב (בן אחותו של הג"ר חיים מוולוז'ין), בהקדמתו לס' 'מדרש רות החדש' (ווארשא תרכ"ה):

שמעתי בעצמי סיפור נפלא מדודי הגאון האמיתי מו"ה חיים [מוולוז'ין] ז"ל, שפעם נכנס רוח רעה באיש אחד בוויילנא בחצר בית-הכנסת, ונעשה שם רעש גדול מקיבוץ המונים לראות הפלא. ופתח רבינו [הגר"א] חלון בית-מדרשו שהיה אז בחצר בית-הכנסת והשקיף מה קול הרעש.

אז תיכף בראות איש הרוח את פני רבנו התחיל לצעוק: רבי! אתה הוא שמכריזין עליך למעלה "הזהרו באלהיה ובתורתו"! אם אתה תגזור עלי אך במאמר פיך בלבד (רצונו לומר: בלא השבעות בשמות) שאצא מאיש הלז, אני מוכרח לצאת!

והשיב רבנו ז"ל: מעודי לא רציתי שיהיה לי שום עסק עמכם וגם עתה איני רוצה לדבר עמכם כלל.

ותשובתו זאת התפרסם בין כחות הסטרא-אחרא, כי איזה משך זמן אחר-כך נכנס גם-כן רוח רעה בנער אחד בק"ק נאווהארדק והיה בתוכו זמן רב, והיה אומר ענינים גדולים ונוראים. ופעם אחת בחנו אותו אנשים להפחידו, ואמרו לו כי נולך אותך לוויילנא לר' אליהו חסיד, והוא, אם ירצה, ודאי יגרש אותך מהנער הלז.

והשיב הרוח: אמת שאנחנו יראים ממנו מאוד, אבל הובטחנו מאתו שלא יהיה לו שום עסק עמנו...

חזרו ושאלוהו מדוע אתם יראים ממנו, הלא אינו מסגף עצמו בתעניות, ואוכל? (זה היה בעת זקנותו. אבל בימי בחורו היה מסגף עצמו מאוד כמפורסם, וכמובא בהקדמת בניו ז"ל להחומש עם 'אדרת אליהו').

והשיב: אוי לנו גם אכילתו, כי גם זה מזיק ומאבד אותנו כי שקולה אכילתו כקרבנות.

כל זה שמעתי בעצמי מפה קדוש דודי הנ"ל ז"ל.

נספח ב: הגלגול מניו-יורק

במסגרת מאמצייהם הבלתי-נלאים של אנשי אתר משיחי ידוע, לשווק את הרבי מליובאוויטש כ"באבא" מהשורה הראשונה, ניצלו הם את אווירת הרחוב החרדי וקפצו (בכ"א טבת תש"ע) על עגלת פסטיבל "הדיבוק מברזיל" עם סיפור משלהם: "**כשהרבי הוציא 'דיבוק'**"; תחילתו של הסיפור באותה התוועדות שבה "ערך הרבי מלך המשיח הדרן מרגש ומופלל על מסכת סוכה" (לעיל אות ט), אך הם – לשיטתם – אשר כשם שלא דיו לרבי להיות "רבי" והוא צריך להיות גם "באבא", כך גם לא די לשיחותיו שהם דברי תורה וחסידות, ועליהן להיות כרוכות גם במשהו שלא מעלמא הדין. וכך נוצר פרק ההמשך:

"רק שנים לאחר מכן התברר הסיפור במלואו: להתוועדות ו' תשרי קדמה פנייה אל הרבי, בבקשה שיוציא דיבוק מיהודי שבו נכנס דיבוק וסירב לעזוב את גופו. תשובת הרבי היתה כי יש להביאו להתוועדות הקרובה, שתתקיים בו' תשרי. אז הבינו החסידים, כי לא לחינם לימד הרבי זכות על מרים בת בילגה, והיה זה בתור לימוד זכות על הנשמה שנכנסה ל'דיבוק' באותה עת, ומעת לימוד הזכות, עזבה את הגוף בו שכנה".

הפלא ופלא! איש לא ראה ואיש לא שמע, ולפתע – כעבור כמה שנים – צץ לו "סיפור שמיימי" זה!...

השקר אין לו רגליים, אבל יש לו כנפיים; ימים ספורים אחרי שהסיפור המריא לאויר הרשת, התגלגל ונחת במגזין 'שעה טובה' (פ' וארא, גל' 336, עמ' 14), בתוספת "שיפוצים" הכרחיים ונופך עתונאי:

שיחתו של הרבי נאמרה "בבכיות עצומות", ו"חסידים שהיו בעת ההתוועדות העידו לי כי ניכר היה על הרבי כי הוא פועל עניינים שמיימים, כדרכו בהתוועדויות". והעיקר: "רק ימים מספר לאחר המעשה, נתגלה הסיפור במלואו!" לא "שנים לאחר מכן" – התבטאות אומללה שמסגירה את האבסורד שבבדיה – אלא "רק ימים מספר"...

אבל ה"שיפוך" הוא קוסמטי בלבד והקושיה עדיין שרירה וקיימת: מדוע גזרו החסידים על עצמם שתיקה במשך שלושים וחמש השנים שחלפו מאז "אירוע שמיימי" זה, ורק עתה זכינו לאורו?...

וזה גופו של הסיפור המשודרג:

"לפני ההתוועדות שערך הרבי בו' תשרי, הגיעה פנייה למזכירות הרבי מיהודי שנכנס בו 'דיבוק' וסירב לעזוב את גופו. האיש ומשפחתו ניסו לעשות כל שבידם על מנת להוציאו ופנו לרבנים וגדולי תורה נוספים בניו יורק, אך הללו לא הצליחו להוציא את הדיבוק. תשובת הרבי היתה כי יש להביא את האיש – ללא רעש ופרסום, להתוועדות הקרובה שתיערך בו' תשרי".

ובכן, לא ב'דיבוק נסתר' עסקינן, אלא ב'דיבוק' מפורסם שהיה לו עסק עם רבנים וגדולי תורה רבים, ורק בואו אל הרבי מליובאוויטש וצאתו בשלום משם היו בחשאי ובהעלם מעיני נציגי התקשורת החרדית...

אכן תופעה חריגה: 'דיבוק' שפונה ביזמה עצמית לעזרת הרבנים, וגם שומר על חשאיות הריפוי...

אלא שהסיפור זקוק ל"שיפוץ" נוסף:

כשאדמו"ר הזקן לימד זכות על הורגי זכריה, הביאו דבריו תיקון ל'דיבוק' שנמנה עם ההורגים. אך כיצד הועיל ל'דיבוק' מניו יורק" לימוד הזכות על מרים בת בילגה?

לפיכך יש לבדאים להוסיף, לפני הפרסום הבא, ש'דיבוק' זה היה רוחה של מרים בת בילגה שנכנסה באותו אדם, וכתוצאה מלימוד הזכות באה על תיקונה וזכתה למנוחת עולמים.

כך יבוא הכל על מקומו בשלום.

* * *

נסיים בדברים שבהם נפתח התיאור העתונאי הדרמטי "כך הוציא הרבי מליובאוויטש 'דיבוק'":

"הדעות כידוע, חלוקות בציבור החרדי בין המאמינים לסיפורי 'הדיבוק' וכדומה לבין הכופרים בדבר. אולם דומה כי ההוכחה על כך שהרבי מליובאוויטש הוציא דיבוק, תשכנע רבים מבין המפקפקים כי יש אמת בדבר".

במידה לא פחותה של סבירות ניתן להניח, ש"בזכות" הבדיות המופרחות חדשים לבקרים מבית היוצר של התקשורת החרדית וה"סופרים החסידיים", רבים מבין המאמינים בסיפורים אלו ואחרים יתחילו לפקפק בהם.
כ"ט באדר תש"ע

פרק ס"ב: רזא דגלגולא – נתגלה המקור

בעל ה'חפץ חיים' זצ"ל הזכיר בספרו סיפור "שהיה בימי הריב"ש" – הוא מרן הבעל שם טוב נ"ע. כשהדפיסו את דבריו בנוסח "שהיה בימים ראשונים" פרצה "מלחמת עולם" בעתון חרדי, שחרד לכבודו של הבעש"ט ולסילוף ספרי קדמונים ע"י המדפיסים. האם אמנם 'הריב"ש' הוא 'הבעש"ט'? האם אכן סולפו דברי ה'חפץ חיים'? שאלות אלו שנחלקו בהן באותה תקופה, באות עתה על פתרון

הקוראים הוותיקים זוכרים בוודאי את מה שהבאנו בפרק ס' מדברי בעל ה'חפץ חיים' זצ"ל בקונטרס 'שפת תמים' (פרק ד): ואפילו אחר כל העונשים לא יהיה לו תקנה גמורה עד שישוב בגלגול להשיב הגזלה. וראיתי בספרים מעשה נפלא שהיה בימי הריב"ש שבא אחד בגלגול סוס והיה עובד בכל כחו כדי לשלם את חובו.

ואת אשר הבאנו שם, שעוד בחיי ה'חפץ חיים' נדפסו מהדורות שנאמר בהן "מעשה נפלא שהיה בימים הראשונים" במקום "מעשה נפלא שהיה בימי הריב"ש".

גם הבאנו כמה "פרשנויות" ש'ריב"ש' זה אינו מרן הבעל שם טוב נ"ע, אלא ריב"ש הקדמון.

בזכות תגובות קוראים שנתקבלו במערכת האתר, יכולים אנו להעמיד עתה את הדברים על דיוקם.

אין ספק שדברי ה'חפץ חיים' "וראיתי בספרים" מכוונים לס' 'פלא יועץ' (מערכת 'גזל'. דף ל, ב במהדורת קושטא תקפ"ד) ששם נאמר:

ידוע חומר עון הגזל... וצריך לחזור בגלגול כדי לשלם. והודעתי הן כתיב בקונטרס 'אורות אליים', מעשה נפלא שאירע בימי הריב"ש, שבא אחד בגלגול סוס והיה עובד בכל כחו כדי לשלם את חובו.

דבריו של ה'פלא יועץ' מיוסדים – כפי שמפורש בו – על האמור בקונטרס 'אורות אליים' (והוא גם הוא מחיבוריו של הר"ר אליעזר פאפו בעל ה'פלא יועץ'), שנדפס לראשונה בשלוניקי בשנת תקפ"ג.

ואכן, ב'אורות אליים' (דף מג, ב – מד, א) נמצא הענין בשלימותו:

[מדרש רבה, שמות, סוף פ' כ"ב] א"ר יהושע הכהן, כל מי שידידו מלוכלכות בגזל הוא קורא להקב"ה ואינו עונה אותו, למה, שתפילתו בעבירה. אמר ר' חמא ב"ר חנינא, מנין שכל מי שהגזל בידו שתפילתו עכורה, שנאמר ובפרישכם כפיכם וגו' אינני שומע, מפני מה, שידיכם דמים מלאו כו'.

על זאת יתר כל לב ורפו כל ידים, כי מי הוא זה ערב אל לבו לומר שהוא נקי מן הגזל, וא"כ כל תפילותינו עכורות... ואני רגיל לומר דברי כבושין בבהכ"נ בליל יוהכ"פ ולעשות שיאמרו כולם בלב שלם קודם אמירת כל נדרי, סדר הריני מוחל וסולח, אולי יש תקוה שלא תהא נדחית תפילת יוהכ"פ כי היא חיינו. והן בעון רבים מע"ה נעשה להם כהיתר להיות לזוים ע"מ שלא לפרוע. וע"כ אגיד את אשר ראיתי רשום בכתב בשבחי האר"י בעש"ט.

שפעם אחת הלך הבעש"ט אצל סוחר אחד שהיה אוהבו, וראה בין סוסיו סוס אחד קטן. ושאל לו שיתנו לו במתנה. ויהיה כמשיב כי הקשה לשאול, שזה הסוס שוה לו הרבה למלאכתו שעושה כנגד ארבעה סוסים אחרים.

ואחר-כך שאלו שיראה שטרותיו, וראה שטר בין שטרותיו, ושאלו ממנו במתנה. והשיבו שמה יתן לו דבר שאינו שוה כלום, שכבר זה רבות בשנים שנפטר הבעל-חוב ואין תקוה להפרע ממנו. אמר

לו: אף על פי כן. ונטלו וקרעו ומחל לו. ותיכף הוליכו לחזור ולראות הסוסים, וראה אותו הסוס קטן שמת.

וגילה לו סודו הרבש"ט, שנפש הבעל-חוב, מפני שלא השיגה ידו לפרוע, נכנס ובא לו בזה הסוס כדי לפרוע על-ידי טרחו ועמלו, וכשנמחל החוב הלך לו למנוחתו. עד כאן.

על זאת ידו כל הדוים וישתדלו לתקן את אשר עיתו, והאיש אשר נגע אלקים בלבו יחוס על נפש אחיו הישראלי, ויקיים מקרא שכתוב "וצדיק חונן ונותן", ולא ישכון באהלו שטר שאינו יכול לגבותו, וה' ישלם לו.

עד כאן ב'אורות אלים'.

המסקנה הברורה: מקורו של ה'חפץ חיים' הוא הס' **'פלא יועץ'**, שבו כתב המחבר את תמצית הסיפור שבא בארוכה בספרו **'אורות אלים'**, ושם נתפרש שמקורו הוא בס' **'שבחי הבעש"ט'**.

האם ידע בעל ה'חפץ חיים' מיהו אותו 'ריב"ש' שב'פלא יועץ'? זאת אין אנו יכולים לדעת.

* * *

בשנת תשמ"ט נדפסו בברוקלין שתי מהדורות של כתבי בעל ה'חפץ חיים'; באחת – **'כל כתבי חפץ חיים'** (נדפס ע"י זונדל ברמן) – נוסח המשפט הנ"ל הוא בצורה ה"מתוקנת": "מעשה נפלא שהיה בימים הראשונים".

ובשניה – **'ספרי החפץ חיים'** (ע"י ז' קאופמן) חזרו להדפיס בנוסח הראשון – "בימי הריב"ש" – ובתחילת כרך א' (בעמ' [12]) מסרו מודעה:

תיקון טעות גדול

בהדפסה הלזו החזרנו עטרה ליושנה כמו שהיה בדפוס הראשון שהדפיס מרן המחבר ז"ל בעצמו בקונטרס "שפת תמים" פרק ד' שורה י"ג כתוב שם "מעשה נפלא שהיה בימי הריב"ש" (הכוונה על אור ישראל מרן הקדוש האלקי, ישראל בעל שם טוב זצוקללה"ה שקדושתו היתה למעלה מהשגתינו, והשפעת אור קדושתו האיר מסוף העולם ועוד סופו, וכל קיומנו בגלות המר הזה בגדול הסתרת פנים בעיקבתא דמשיחא, שלא היתה כזאת מעת היינו לעם, הוא רק בעוצם קדושתו, וקדושת תלמידיו הקדושים, לאורם ניסע ונלך עד ביאת גו"צ בב"א, ובמקום זה נדפס שם "בימים הראשונים", וכעת נתקן הטעות שבמקום "בימים הראשונים נכתב "בימי הריב"ש". ואין ספק שבתיקון הלזו עשינו נחת רוח למרן המחבר ז"ל. ולא יגרע מצדיק עינו. (ספר קונטרס שפת תמים דפוס הראשון יכולין אנו לראות לכל מי שירצה).

עד כאן לשון המודעה.

* * *

מדוע נשתנו דברי ה'חפץ חיים' – בכמה מהדורות שנדפסו בחייו – **'מימי הריב"ש' ל"ימים הראשונים'**?

בהשערה רחוקה ודחוקה ניתן לתלות את סיבת השינוי, בכך שבמהדורות ה'פלא יועץ' שנדפסו משנת תר"ס (בערך) ואילך – בווינה ואחר-כך בתל-אביב – נדפס נוסח משופר: מעשה נפלא שאירע **בימי הריב"ש!** ואולי "גירסה" זו הטילה ספק בנכונות הנוסח המקורי.

* * *

לפרק סא – גלגולו של הורג זכריה הנביא – התקבלו שתי תגובות חשובות:

[א] הריגתו של זכריה הנביא לא היתה "בסמוך לחורבן הבית הראשון" כפי שנכתב באותו פרק, אלא **כמאתיים וחמשים שנה** לפני החורבן.

ויוקשה מזה על גירסת ה'סיפורים נוראים' (המובא שם באות ה), שהרוח אומר על עצמו: "וגם אותי הרג נבוזראדן ראשון" – האם זכה לכזו אריכות-ימים? או שמא היה אז באחד הגלגולים הבאים שלו?

[ב] בענין הוצאת הדיבוק אצל הרבי. הסיפור הזה התפרסם כבר לפני כמה שנים (בעתון 'כפר חב"ד'), הוא שגור בפיהם של הדרשנים-התועמלנים, ולא הומצא רק בחדשים האחרונים כפי שמשמע בכתבה.

נודה לאלו מקוראינו שיצליחו לאתר פרסומים מוקדמים יותר של סיפור זה.
כ"ז באייר תש"ע

שלוש מצות שהצילו משמד • סיפורים וגלגולים

הסיפור הנוכחי הוא מנכסי צאן ברזל של סיפורת המופתים בת דורנו, אשר מזה כשלושים שנה צעירי הצאן, צאן קדשים, ילדינו הטהורים, מתחנכים לאורו. הסיפור במקורו חסר פרטים מזהים רבים, וראוי הוא שנשלים את החסר ונעמיד את הדברים על דיוקם המירבי: מה בדיוק אירע, היכן ומתי. ואולי בכלל לא היו הדברים מעולם?

הסיפור הנוכחי הוא מנכסי צאן ברזל של סיפורת המופתים בת דורנו, אשר מזה כשלושים שנה צעירי הצאן, צאן קדשים, ילדינו הטהורים, מתחנכים לאורו. הסיפור במקורו חסר פרטים מזהים רבים, וראוי הוא שנשלים את החסר ונעמיד את הדברים על דיוקם המירבי: מה בדיוק אירע, היכן ומתי. ואולי בכלל לא היו הדברים מעולם?

הנוסח הראשון שאליו הגעתי, הוא בס' 'סיפורי חסידים לנוער' (כפר-חב"ד, 'רשת אהלי יוסף יצחק', [תשמ"ב]), עמ' 229-231:

ראש בני ישראל

בכפר נידח בהולנד גר טבח מאחינו בני ישראל. יהודי יחידי היה באותו כפר. שלשים שנה חלפו מאז רצחו הנאצים ימ"ש את כל בני משפחתו ואת כל היהודים תושבי הכפר. בנס נותר הוא לפליטה.

שלשים שנה לבד בין גויים. עבד כטבח במסעדה שבכפר. הקפיד לשמור מצוות מסוימות שידע אודותן מהוריו. שמר שבת, הניח תפילין יום יום, הקפיד על כשרות האכילה והשתיה, אולם דבר אחד העיב על אשורו. בודד היה. אשה לא יכול היה לקחת כי לא רצה להתחתן עם לא יהודיה. לאכול בביתם של שכניו להתגעל במאכלי טריפה – ח"ו מלהעלות על הדעת דבר מעין זה.

וכמה קינא בהם כאשר בכל יום ראשון התכנסו כולם יחד בכנסיה לתפלה והוא, להבדיל, צריך היה להתפלל ביחידות כל שבת וכל חג.

יום אחד הוא "נשבר" ופנה אל הקב"ה במרירות: רבונו של עולם – בכה – איני יכול להמשיך לבד. איני יכול יותר. אם תוך שבועיים לא אפגוש בכפר זה פנים יהודיות אלך אל הכומר ואמיר את דתי...

כה שח הטבח הפשוט והתמים במר נפשו והתכון ברצינות לכל מלה.

חלפו שבועיים. הטבח עמד במטבח וטיגן במחבת, דמעה נשרה מעינו. היום יפוג מועד ה"אולטימטום" שנתן לקב"ה... אחר הצהרים יאלץ ללכת אל הכומר ולהמיר את דתו. בלב כבד הוא עושה זאת. אולם אין לו ברירה...

"מחפשים אותך" – נכנס בעל המסעדה לפתע ואמר. הוא הפנה את ראשו ובעינים נוצצות מדמעות העיף מבט על הנכנס.

הוא לא האמין למראה עיניו. לפניו עמד יהודי במלוא מובן המלה. זקן, כובע, ציצית...

"יהודי אתה?" שאל האיש את הטבח המופתע.

"כ...כ...כן" גמגם הטבח בהתרגשות.

"הרבי מליובאוויטש שלח לך 3 מצות שמורות לליל הסדר" אמר האיש והגיש לו שקית. "לפני ימים" המשיך האיש, "צוה אותי הרבי לקחת מצות, לנסוע לכפר הזה ולמסור אותם ליהודי שאפגש בכפר. מאז אתמול אחה"צ אני מסתובב בכפר ושואל כל אחד אם הוא יהודי, כולם צחקו

לי, אמרו שאין בכפר הזה יהודים בכלל, אבל אני המשכתי בעקשנות לחפש, עד שמישהו ספר לי שאכל אוכל יהודי במסעדה, וכך הגעתי אליך..."

"הרבי שלך הציל אותי" – אמר הטבח המשתאה וספר לאיש מה חשב לעשות.

"רק תיקון אחד לדברייך" – אמר האיש – הרבי שלנו – שלנו". רואה אתה שאינו רק שלי. הוא חושב עליך. כי רבי זה ראשי תיבות ראש בני ישראל, וכשם שהראש הוא המנהיג את כל איברי הגוף וחש בכאב של כל אבר ואבר כך הרבי שליט"א מנהיג את כל בני ישראל שהם כגוף אחד למלא את רצון הבורא וחש בכאבו של כל אחד מישראל, על אחת כמה וכמה כאשר רוצים לעקור אבר מהגוף חש בכך הראש. וכך חש הרבי כי אתה עומד ח"ו להמיר את דתך ומיד שלח אותי אליך.

מעשה זה אינו פרי הדמיון ואף אינו שייך להסטוריה. זה התרחש בערב פסח תשל"ו.

*

הנוסח הבא הופיע ב'**שיחת השבוע**' גל' 16 (ד' בניסן תשמ"ז), במדור "מעשה שהיה". הכותב מרגיש משוחרר וחפשי לשנות כרצונו בדברים שאינם מהותיים, כדי הדמיון הספרותי הטובה עליו.

שלוש מצות שהצילו נפש

היה זה בימים הסמוכים לחג-הפסח. בביתו של אחד משליחי חב"ד באירופה צלצל הטלפון. על הקו היה מזכירו של הרבי מליובאוויטש. "הרבי מבקש שתיקח עמך שלוש מצות ותמסור אותן ליהודי שנמצא בכפר פלוני בהולנד". זו היתה ההודעה שמסר המזכיר לשליח...

לקח החסיד את המצות ויצא לדרך. הוא הגיע אל הכפר והתחיל לשאול על היהודי שמתגורר בו. למרבה פליאתו משכו כל הנשאלים בכתפיהם והשיבו, שבכפר הזה אין יהודים. החסיד התחיל לעבור מבית לבית ולשאול איפה נמצא כאן יהודי, אולם בכל הבתים קיבל אותה תשובה: בכפר הזה אין יהודים...

ובינתיים ירד הערב. החליט החסיד ללון בכפר ולחדש למחרת בבוקר את החיפושים אחר היהודי שחייב להימצא בכפר. בבוקר, בשעת התפילה, ביקש החסיד מהקב"ה שיסייע לו לבצע את שליחותו ולמצוא את היהודי. התפילה נסכה בו ביטחון וכך יצא שוב לשוטט בשבילי הכפר בחיפושיו אחר יהודי.

שעות אחדות חלפו בשיחות עם אנשים שונים – ולשוא. ולבסוף, בשיחה עם תושב זקן, גירד הלה בראשו ואמר: "אה, אתה מחפש יהודי? נדמה לי שהטבח של המסעדה הוא במקורו יהודי".

החסיד מיהר אל המסעדה וביקש לראות מיד את הטבח. האיש יצא לקראתו ולמראה החסיד קפא בתחילה במקומו, ולאחר מכן נפל על צווארו בבכי חסר-מעצורים. החסיד חש שיש דברים בגו והמתין עד שהאיש יירגע.

"שמע... אני לא מאמין... זה חלום", מילמלו שפתיו. כשנרגע מעט החל לספר:

"נולדתי בכפר הזה כיהודי והיתה כאן קהילה יהודית קטנה אך נאמנה. כשהייתי ילד צעיר פרצה מלחמת-העולם השנייה וכל בני-משפחתי, יחד עם שאר יהודי הכפר, הושמדו בשואה. נותרתי בודד בעולם. חיי ניצלו הודות לאחד התושבים שהסתרני בביתו.

"השתדלתי להסתיר את מוצאי היהודי ושמחתי לגלות, עם השנים, שהתושבים אכן שוכחים את עובדת יהדותי. בסתר המשכתי לקיים מצוות אחדות שזכרתי. השתדלתי לשמור על השבת, לאכול כשר, להתפלל כל יום לה'.

"כך חלפו עלי השנים. זה כ-30 שנה אני עובד במסעדה זו. אשה לא נשאתי, משום שאין כאן יהודים. אין לי קשרים מיוחדים עם שכניי, שכן אני יכול לאכול בבתייהם. חיי חלפו מתוך בדידות גדולה.

"בתקופה האחרונה התחלתי להרגיש מועקה גוברת והולכת. כמה זמן אפשר להמשיך לחיות כך, לבד? ביום ראשון הולכים הכול לכנסיה ואילו אני נשאר בבית, בודד. לכולם יש אשה וילדים, ואילו אני הולך ערירי.

"יום אחד, היה זה לפני שבועיים בדיוק, נשברתי ופניתי אל הקב"ה במרירות: 'ריבונו של עולם, אני יכול להמשיך כך. אם אתה רוצה שאמשיך להיות יהודי, אנא, תן לי אות כלשהו, תן לי רמז שיעזור לי להישאר יהודי. אם תוך שבועיים לא אקבל ממך שום אות כזה – אלך אל הכומר ואמיר את דתי'...

"חלף יום ועוד יום", מספר היהודי כשדמעות זולגות מעיניו, "ואין שום חדש. מדי ערב הייתי מרטיב את הכר בדמעות על עוד יום שעבר מבלי שיגיע אלי שום אות. רציתי בכל ליבי להישאר יהודי ולא יכולתי להסתגל למחשבה, שיכולים לעבור השבועיים ואיאלץ להתכחש ליהדותי.

"אתמול היה היום שלפני האחרון. אינך יכול לתאר לעצמך מה עבר עלי בלילה הזה. בכיתי כמעט כל הלילה, ורק לפנות-בוקר נרדמתי מעט. היה ברור לי שזהו זה, שהיום איאלץ להמיר את דתי. ופתאום הגעת אתה, ממש כמלאך מושיע!"

החסיד שמע את הסיפור בהתרגשות עזה. פתאום הבין מדוע שלחו הרבי אל היהודי הנידח הזה, כדי למסור לו שלוש מצות...

סיפור זה אירע לפני שנים לא רבות – בחודש ניסן תשל"ו.

*

בשנת **תשנ"א** יצא לאור – ע"י מערכת 'ופרצת' בכפר-חב"ד – חלקו השני של הקובץ '**בדידי הוה עובדא**', וגם שם התפרסם הסיפור (בעמ' 46-47).

בשנת **תשנ"ב** חזרה הוצאת 'ופרצת' והדפיסה את הסיפור – הפעם בניקוד מלא – בחלקו הראשון של הספר בעל השם היומרי '**כל סיפורי הרבי**' (עמ' 13-16).

בשנת **תשנ"ג** נדפס '**לקט סיפורים על הרבי מליובאוויטש**' – ע"י אותה מערכת 'ופרצת' – וגם כאן מופיע הסיפור (בעמ' 145-146).

שלושת המופעים הללו זהים לחלוטין, רק שבהצגת המערכת שב'פתח דבר' קיימים שני נוסחים:

בקובץ הראשון והשלישי נאמר: **כל סיפור נבדק על-ידי בעל-המעשה עצמו או באמצעות אנשים שהיו עדים בשעה שהתרחשו הדברים.**

ובקובץ השני בשינוי קל: **הסיפורים המופיעים בסדרת ספרים זו, נרשמו מפי בעלי המעשה עצמם או מפי אנשים שהיו עדים להתרחשות הדברים.**

בגופו של סיפור אין הבדלים משמעותיים בינו לבין הנוסח הראשון של שנת תשמ"ב, ניתן לומר שהוא נעתק ממנו בשינוי לשון מיזעריים.

שני ההבדלים העיקריים הם בהוספת קטע אחד ובהשמטת קטע אחר:

כדי להעניק לסיפור ההזוי על היהודי הבודד יותר אמינות, הוסיפו בו את המשפט ההזוי עוד יותר: "היה גם נדמה לו שבכל העולם כולו קשה מאוד למצוא קיבוץ גדול של יהודים המתפללים במניין, היות וחשב כי עלה בידי הצר הצורך להשמיד – היל"ת – את רוב היהודים. זו גם הסיבה שלא ניסה לחפש בעיר הגדולה מניין".

מסופו של הסיפור השמיטו את הדרשה הארוכה על שראשי-התיבות של "רבי" הם "ראש בני ישראל", שהרי זה לא נשמע ריאלי שניתן להסביר את הפרט הזה לאדם שאינו שולט בלשון-הקודש.

מאותו קטע נשאר שם רק משפט המחץ: "רק תיקון אחד לדברך", אמר האיש, "הרבי שלנו, של כולנו!"

כל הנוסחים הללו מסתיימים באותה מנטרה:

מעשה זה אינו פרי הדמיון ואף אינו שייך להסטוריה. זה התרחש בערב פסח תשל"ו.

הסיפור תורגם לשבעים לשון והתפרסם בכל מקום אפשרי, אבל בשלב זה הפסקנו את המעקב.

*

נביא רק עוד נוסח אחד, קצר, שהצליח להשתחרר במקצת מהשבלונה של הנוסחים הקודמים.

והוא בס' 'הרבי מליובאוויטש' (כפר חב"ד, 'תורה אור' – מרכז להפצת מעיינות החסידות, [תשנ"ה]), עמ' 160-162 (הספר מנוקד, עקב כך נאלצנו לשנות מן המקור ולהוסיף בו אותיות):

אותות ומופתים

רבי ראשי תיבות ראש בני ישראל, כשם שהראש חש ומרגיש את הנעשה בכל אברי הגוף, כך הרבי חש את כל הנעשה עם כל יהודי ובכל מקום שהוא.

סיפורים רבים, מלמדים אותנו לדעת כיצד מתקיים דבר זה הלכה למעשה.

כאמור, ספרנו זה הינו טיפה מן הים, ונביא כאן רק כמה דוגמאות.

*

בכפר נידח ובודד בהולנד, אחרי מלחמת העולם השנייה, נשאר יהודי אחד לבדו ללא קרוב או ידיד. הוא לא ידע הרבה על יהדות, אך את המעט שידע השתדל לקיים, טריפה לא הכניס לפיו, חג ומועד שמר, כפי שזכר מבית הוריו.

אמנם זאת ידע, שהוא יהודי, ולא השתתף בכל חגי הגוים וימי אידם. בודד וגלמוד נשאר בכל יום בביתו אחרי עבודתו (הוא עבד כטבח).

חלפו שנים, ויום אחד החליט מיודענו שכך אי אפשר להמשיך. הבדידות והכאב שברו אותו, ומחשבות רעות על המרת דתו החלו תוקפות אותו.

הטבח הפשוט לא הבין שזו היא עצת היצר הרע, הצר הצורר, שונאו בנפש של האדם המתחפש בבגדי אוהב.

אמנם, מאידך, ככל יהודי אשר נשמה טהורה בקרבו הדהדו בלבו גם הרהורי תשובה, כיצד יעשה נבלה זו? אמנם הוא לבד וקשה לו, אך איך ימיר את כבודו, את היהודי הגאה שבו ויסגוד לעץ ואבן?

הוא הסתובב כמוכה רעם ולא ידע לשית עצות בנפשו. ביום אחד כאשר נשבר לבו בקרבו פנה אל בוראו ואמר: איני יכול להמשיך כך! אם תוך שבועיים לא אפגוש ביהודי אזי איעשה גוי...

עבר יותר משבוע. עומד לו הטבח ליד הסירים ועובד את עבודתו כרגיל. אך לבו לא עמו ואנחה כבידה השוברת גופו של אדם יוצאת מקרב לב, נאנח לו ונושא עיניו למרום, האם...

הנה עברו השבועיים עוד מעט יטו צללי ערב, והוא... ואז נכנס בעל המסעדה ואומר לו: "מחפשים אותך", הטבח התיר את סינורו, נגב ידיו והעביר את הזיעה מעל פניו, נו, מי יכול לחפשו? אולי איזה גוי רוצה להתל בו? או לא שילם מספיק למועצת הכפר?

אך משיצא קפא על מקומו, הביט ושפשף את עיניו: האם הוא חולם?

מולו עומד חסיד מזוקן, מחייך ומושיט לו את ידו לברכת שלום עליכם.

אחרי שישבו מעט, והטבח נרגע, הסביר לו החסיד שהרבי מליובאוויטש שלח אותו לפני ימים אחדים שיסע לכפר זה וימסור שלוש מצות שמורות ליהודי היחיד שגר שם (**המעשה הזה אירע בערב פסח תשל"ו**). כאשר הגעתי לכפר, המשיך החסיד, נאמר לי שכאן אין גרים יהודים. אך ידעתי, שאם הרב אמר שיש כאן יהודי, בודאי שלא טעה, וסוף כל סוף נפגשנו.

יותר לא יכול החסיד לדבר, כי קול בכי חזק הקורע לב, קול בכיו של הטבח הפשוט קרע והפר את הדממה. אכן יהודי הינו ואיך חשב... אכן בקשתו נתקבלה, אכן יש נביא בישראל.

* * *

עד כאן לא נחשפה זהותו של השליח וגם לא שם הכפר שבו התרחש אירוע שמיימי זה. אך לפחות על השאלה השניה – שאלת המיקום – יש בידינו להשיב:

מדובר בעיירה קמפן (Kampen), שהיא הגירסה ההולנדית של 'חלם' היהודית (שהרי לכל עם ומדינה ולכל לשון יש את ה'חלם' – עיר הטיפשים – שלו, כידוע).

שהרי היכן, אם לא בעיר טיפשים מובהקת, יכול אדם:

[א] לשמור שבת ומועד (המסעדה היתה סגורה בשבתות ובמועדי ישראל והוא לא בישל? בנה סוכה? אכל מצות בפסח או חמץ? איך ידע את מועדי החגים? היה בקי בחישוב תקופות ומועדות? היה לו לוח שנה? היכן הוא קנה אותו? והרי הוא לא ידע שיש עוד מנין יהודים בעולם, ומי הדפיס את הלוח ועבור מי?),

[ב] להקפיד על כשרות האכילה והשתיה (הוא שחט בעצמו את העופות והבהמות? הוא התנזר מבשר? היתה לו בהמה ששתה מחלבה? או שהקפיד לעמוד בשעת החליבה אצל שכניו הגויים?),

[ג] נולד באותו כפר למשפחה יהודית, שלא ככל תושבי הכפר אין הוא הולך לכנסייה, מבשל אוכל יהודי לבאי המסעדה – ועם כל זה נשתכחה מאנשי עיר הטיפשים עובדת היותו יהודי...

[ד] גם הוא התאים את עצמו לטיפשותם של התושבים, קרא עתונים וצפה בטלוויזיה, אבל לא שמע על מדינת היהודים ולא ראה ריכוזי יהודים ברחבי העולם ואפילו לא בארצו ובמולדתו ובעיר המחוז שלו! או שמא ירא-שמים מרבים היה, ולא היה לו עסק עם עתונים ועם תקשורת אלקטרונית?

*

אך בא הנוסח הבא וטופח על פניו: לא קמפן ואפילו לא הולנד, אלא נורבגיה!

ולא שליח אנונימי – שדרכה של אנונימיות לעורר ספיקות במהימנות הסיפורים – אלא רב מפורסם מוותיקי השלוחים של הרבי!

הבה ונקרא בס' **'סיפור של חג – חג הפסח'** (כפר חב"ד, תשס"ד), עמ' 304-307.

(בהודעה שבראש הספר נאמר: "הסיפורים שבספר נועדו לחמם את הלבבות ולהגביר את האמונה. לפיכך, מותר להשתמש בסיפורים שבספר, אך יש להקפיד על ציטוט שם הספר והכותב".

אלא שבדרך-כלל אני נוהג לצטט רק את שם הספר ולכסות על שם המחבר, וגם הפעם לא אחרוג ממנהג זה.

(אני מרשה לעצמי להסתייג גם מהקביעה שסיפור זה יגביר את האמונה).

כדי שלא להלאות את הקוראים, אני מדלג על משפטים רבים.

המצה הגיעה ברגע האחרון

ערב פסח תשל"ו.

נורבגיה. כפר קטן ונידח, עטוף בכרי דשא מוריקים... דומה היה כי הנוף המלבב הזה, הוא ניגוד גמור לאשר מתחולל בלבו של הטבח. הלה עומד במטבח הגדול שבמסעדת הכפר, חבוש(?) בסינור, וידיו חותכות במיומנות ירקות. אך לבו בל עימו. נפשו עגומה עליו מאד.

כשלושים שנה חלפו מאז אותם ימים נמהרים ואפלים בהם רצחו הנאצים ימ"ש את כל בני משפחתו, ואת כל אחיו היהודים תושבי הכפר. בנס גדול הוא נותר שריד יחיד מהקהילה היהודית הקטנה שהתגוררה בכפר הנורבגי הקסום הזה. כיוון שצעיר היה, ומעולם לא יצא לעולם הגדול, החליט להמשיך לגור בכפרו, למרות הטרגדיה האישית שפקדה אותו במקום הזה. וכי ראה מימיו קהילה יהודית אחרת?!

שלושים שנה בהן התגורר לבדו בין גויי הכפר... הוא הכין את ארוחותיהם של תושבים ותיירים שהתארחו בכפר הנורבגי הזה.

למרותו היותו יהודי יחיד, הקפיד כל השנים לשמור על מצוות מסוימות שזכר עוד מימי ילדותו בבית הוריו. הוא שמר שבת... הניח תפילין מדי יום... הקפיד על כשרות האכילה והשתיה... מעולם לא הכניס לפיו בשר פיגולים. במשך כל השנים התגורר לבדו בכפר, ללא אשה, כיון שלא רצה להנשא עם לא יהודיה...

לעתים היה מביט בחבריו הגויים, כאשר היו מתכנסים מדי יום ראשון בבית תיפלתם... והוא, הוא היה צריך להתפלל ביחידות ולאכול לבדו את סעודות השבת והחגים...

באחד הימים הוא "נשבר"... הוא פנה אל הקב"ה וקולו מלא מרירות: "רבונו של עולם! איני יכול להמשיך לבד... אל תכעס עלי רבונו של עולם... אני מעז להציב בפניך תנאי: אם בשבועיים הקרובים לא אפגוש בכפר הזה פנים יהודיות, אלך אל כומר הכפר כדי להמיר את דתי..."

שבועיים ימים חלפו... הוא ידע כי תכניתו היא בגדר עוון נורא. הוריו בוודאי מסתכלים עליו מלמעלה ומתביישים בו... היום האחרון הגיע... הוא זכר היטב כי ביום זה יפוג מועד ה"אולטימטום"...

בעל המסעדה נכנס לפתע למטבח. "מחפשים אותך", אמר לו... הוא ניגב את ידיו בסינורו ויצא לראות את פני האורח... לפניו עמד יהודי במלוא מובן המילה. זקן ארוך, מגבעת שחורה, ציצית משתלשלת משני צידיו...

האיש הביט בטבח... לבסוף שאל: "אתה יהודי?"

"כ...כן" גימגם הטבח המופתע בהתרגשות. האורח ניגש אליו... ולאחר שלגם כוס מים, החל לספר:

"לפני יומיים הייתי אצל הרבי הגדול מליובאוויטש היושב בניו-יורק. זכיתי לקבל ממנו מצות, כפי שהוא נוהג לחלק לעוד רבים מחסידיו. לפתע הוסיף לי הרבי שלוש מצות והורה לי לנסוע לכפר הזה ולמסור אותם ליהודי שאפגוש בכפר הזה בנורבגיה. לא ידעתי את מי אני אמור לפגוש פה, אבל כחסידי, לא שאלתי שאלות; נטלתי את המצות ויצאתי לדרך, ובמאמצים רבים מצאתי את המקום הזה.

"מאז אתמול אחר הצהריים אני מסתובב בכפר ושואל כל אחד אם הוא יהודי. כולם צחקו לי, ואמרו שאין בכפר הזה יהודים בכלל. אבל כיוון שהרבי אמר, ידעתי כי אכן יש פה יהודי, והמשכתי בעקשנות לחפש. בסופו של דבר, אחד מזקני הכפר סיפר לי כי הטבח במסעדה הוא יהודי, שריד לקהילה שהיתה פה לפני עשרות בשנים, עד ימי המלחמה, וכך הגעתי אליך..."

עיניו של הטבח נצצו, והוא הביט בפני אורחו כמוקסם. "הרבי שלך הציל אותי" – אמר לפתע לאורחו...

כאן הטבח החל לספר לאורחו החסיד על השנים הקשות שעברו עליו... ועל התנאי שהציב לקב"ה... וכי היום בערב חשב ללכת לכומר המקומי ולהודיע לו על החלטתו. "הרבי הציל אותי", סיים הטבח בהתפעמות, וחייבך בחום את שלושת המצות העגולות...

סיפור זה סיפר הגה"ח הרב עזריאל חייקין שליט"א, מוותיקי שלוחי הרבי באירופה וכיום רבה הראשי של אוקראינה, שהיה השליח להציל יהודי מרדת שחת.

*

ובכן, ידועים לנו כבר כמעט כל הפרטים המזהים; המקום: נורבגיה. הזמן: ערב פסח תשל"ו. השליח: הרב עזריאל חייקין שליט"א.

נותר בעילומו רק שם הכפר.

את הפרט הזה נשלים בעזרת סיפורו האישי של הרב עזריאל חייקין, ואגב כך יועמדו על דיוקם עוד כמה פרטים "קטנים".

*

הסיפור התפרסם בקובץ 'באור החסידות' – בטאון של 'היכל מנחם', ספריה לתורת החסידות – ברוקלין נ.י., גל' עו (תמוז תש"ס), עמ' 76 (בשילוב תיקונים ספורים ממכתבו של הרב חייקין, שנדפס בגל' עז, מנ"א תש"ס, עמ' 15).

דחיית השמד' לעשרים שנה...

מספר הגה"ח ר' עזריאל חייקין שליט"א, מוותיקי שלוחי כ"ק אדמו"ר זי"ע לאירופה, וכעת מכהן כרב ראשי בעיר בראסעלס [בריסל] במדינת בעלגיא:

הסיפור דלהלן אירע לפני הרבה שנים [בין השנים תשי"ט-תשכ"ט], כשכהנתי כרב בעיר קאפענהייגען במדינת דענמארק.

היתה זאת באחת הפעמים שבקרתי בניו יארק, להיות בחצרות קדשנו אצל כ"ק רבינו. בהיותי ב'יחידות' תבע הרבי ממני, שאין מספיקה עבודתי בעיר קאפענהייגען, או אפילו במדינת דענמארק, אלא עלי לבקר את כל "חצי האי", שכולל את מדינות סקנדיביא ופינלאנד.

בחזרתי הביתה התחלתי בקיום הוראת הרבי, ומאז הייתי מבקר במדינת נארוועגיא ומצאתי שבמדינה זו יש הרבה כפרים ועיירות קטנות שבהן גרה רק משפחה אחת יהודית או שתיים, מנותקות לגמרי מכל ענין של יהדות.

עשיתי היכרות עם יהודי אחד, איש פשוט (ושמו ר' שמואל דוד פופוביץ – מיוצאי רומניה – שהתגורר בעיירה 'הלדן' יחד עם משפחה יהודית נוספת בשם 'אלבויס'), שעשה ככל יכולתו לעזרני. ומאז סידרתי ביקורים מפעם לפעם בנארוועגיא. היהודי הנ"ל היה אוסף כעשרים יהודים מן הכפרים והעיירות הקטנות אל ביתו, והייתי מלמד אותם תורה ויהדות ומקרבם לאט לאט לחיי תורה ומצוות.

פעם אחת, בעת ביקורי במדינת נארוועגיא, אחרי שפגשתי כרגיל בקבוצת היהודים בביתו של היהודי הנ"ל – עלה בדעתי, שלא מספיקה רק פגישה זאת, אלא עלי לבקר גם בכפרים ועיירות ולחפש יהודים נידחים. אומר ועושה – ועשיתי מסעותיי למצוא יהודים.

בעיירה קטנה אחת – שעל-יד 'הלדן' – מצאתי משפחה אחת יהודית. נכנסתי לביתם ודברתי עמהם, והשתדלתי להשפיע עליהם להתקרב לחיי תורה ומצוות.

ראיתי בפני הבעל שיש דבר המעיק לו מאד, אבל כל זמן שזוגתו יושבה ליד השולחן לא אמר מאומה. לאחר זמן עמדה האשה מן השולחן ונכנסה לחדר שני – ומיד התפרץ האיש ואמר: רבי, דחית את ה'שמד' לעשרים שנה...

הבטתי אליו בתמהון – והוא הסביר לי:

זה עשרים שנה, מעת המלחמה, שאנו גרים בעיירה הזאת, ואף יהודי אחר אין בעיר. הגלח שהיה ממונה על כל האיזור היה עושה מזמן לזמן סיבוב בכל הכפרים, והיה מגיע גם לעיירה זו ומשתדל לבקר מפעם לפעם את כל דיירי העיירה, וגם על ביתי לא דילג. הוא נכנס מפעם לפעם לביתי, טועם משהו, יושב עמנו, שואל לשלומנו וכו'. וכך נמשך הדבר זמן רב. אף פעם לא דרש מאתנו שום ענין בנוגע לדתם (רק השכנים היו לוחצים עלינו והזמינו אותנו כמה פעמים לבוא אל הכנסייה), אבל מכל מקום, הביקורים עצמם – שהיו בידידות – גרמו לקירוב הדעת בינינו.

לאחרונה התחילה זוגתי לדבר על ליבי: הבט נא – זה עשרים שנה שאנו גרים בעיירה זו ואף פעם לא ביקר אותנו שום יהודי, ומה גם איזה "רב", לשאול בשלומנו וכו'. ואילו הגלח הזה, מבקר אותנו בעקביות ומתעניין בהנעשה אצלנו. האם לא כדאי להתחיל לבקר בכנסייה שלו...

אך אחרי שביקרת אותנו, מעתה יש לי מה להשיב לאשתו: הרי רואה את שהיהודים לא שכחו אותנו וגם רב בא לבקר אותנו...

וסיים האיש: בביקורכם היום דחיתם את ה'שמד' לעוד עשרים שנה...

- לבסוף, השפעתי על כל היהודים הנידחים הללו – כולל גם על היהודי הנ"ל – להגר מן הכפרים והעיירות אל מקומות אחרים שיש בהם קהילות יהודיות. חלקם נסעו לארץ ישראל וחלקם לעיירות גדולות באירופה. וכך התקיימה על ידי שליחות רבינו נשיאנו למצוא "נדחי ישראל" ולקרבתם תחת כנפי השכינה.

*

סוף סוף נתוודענו גם למיקומו המדויק של איזור ההתרחשות: עיירה קטנה שליד העיירה 'הלדן' שבנורבגיה!

אך אגב כך השתנו כמה פרטים "שוליים" בגופו של הסיפור:

לא ערב פסח, לא תשל"ו, לא שלוש מצות נשלחו מהרבי ואפילו לא מצה אחת, לא טבח, לא אולטימטום וגם לא שום מחשבה רצינית על שמד ר"ל!

שניים מחזיקין בטלית???

אחרי שלכאורה הכל בא על מקומו בשלום, הופיע הגליון החגיגי של 'כפר חב"ד' לי"א ניסן ולחג הפסח תש"ע (גל' 1367), ובמצורף אליו המוסף 'משפחה חסידית', שבו קוראים אנו במדור "בדידי הווה עובדא" (עמ' 28-29) שלא הרב חייקין היה השליח להצלה, לא טבח היה הניצול וגם לא בנורבגיה התרחשה העלילה, אלא אכן בהולנד, ובעל תחנת דלק הוא גיבורו של הסיפור!

הטלפון צלצל.

הרב יצחק פורסט הציב בעדינות את קופסת המצות מעל קופסא נוספת והרים את השפופרת. "הלו, חב"ד אמסטרדם, הרב פורסט מדבר".

"הרב פורסט, פה חודקוב מניו-יורק", אמר הרב חיים מרדכי אייזיק חודקוב, מזכירו האישי של הרבי מליובאוויטש.

ליבו של הרב פורסט החסיר פעימה. הוא לא ציפה לשיחת טלפון ממשרדו של הרבי. זו הייתה הפעם הראשונה שבה התקבלה שיחה כזו מאז שעבר לגור כאן עם אשתו הצעירה, דובה, לפני שמונה חודשים, **בקיץ תשל"א**.

"הרבי הורה: 'מצא יהודי בעיר ברוקלין והבא לו מצה', אמר הרב חודקוב.

"מה שמו של האדם?" שאל פורסט.

"הרבי רק אמר: 'מצא יהודי בעיר ברוקלין והבא לו מצה'. הוא לא נקב בשם".

"האם יש לך את כתובתו של היהודי?" שאל פורסט את הרב.

"לא, אין שם ואין כתובת", ענה הרב חודקוב. "בהצלחה, ופסח כשר ושמח".

הרב פורסט השיב לו בברכת 'פסח כשר ושמח' וניתק את השיחה...

הרבי אמר: "מצא יהודי"... אבל לא אמר את שמו, את כתובתו או מהי שייכותו. לאיזה יהודי מתכוון הרבי?

המחסור בפרטים לא הרתיע את הרב פורסט. הוא ידע שהכול יסתדר בדרכו של הרבי. במהירות ארגן מחדש את סדר תוכניותיו, כשהוא כולל בהן נסיעה לברוקלין מיד למחרת בבוקר.

ברוקלין שכנה במרחק של ארבע שעות נסיעה, וכשהרב פורסט הגיע לשם, בצהרי היום, הוא עצר תחילה בפונדק. בעל הפונדק לא שמע על אף יהודי שגר בברוקלין, עוד מלפני מלחמת העולם השנייה. הרב פורסט החל ללכת מחנות לחנות. המוכרים היו אדיבים, דבר המאפיין את המקומיים, אולם איש מהם לא שמע על יהודים שגרים בסביבה.

הרב פורסט נכנס לחנות האחרונה בעיירה. "זהו. המידע חייב להימצא פה", אמר לעצמו...

"האם אתה מכיר יהודי שגר בברוקלין?" – שאל הרב פורסט את המוכר.

"לא, אדוני, אין פה יהודים, אפילו לא אחד", הוא ענה.

ליבו של הרב פורסט החסיר פעימה [פעם שניה!]. הוא התניע את רכבו, יצא לשולי העיר ונכנס לתחנת דלק. כשהמתדלק תדלק עבורו את הרכב, שאלו הרב: "סליחה, אתה מכיר יהודים שגרים פה?"

"הי, האנס", קרא הבחור לאדם מבוגר יותר שישב על הכיסא המשומן והמרופד בתוך משרד התחנה הקטן, "האיש הזה רוצה לדעת אם יהודים גרים פה".

הרב פורסט ראה שהאנס קופץ על רגליו. מספר שניות הוא פשוט בהה בו. לאחר מכן סימן לרב פורסט להיכנס פנימה. "לשם מה עליך לדעת?" שאל.

"יש רבי בניו-יורק שביקש ממני לתת מצה-שמורה ליהודי שגר בברוקלין", הסביר הרב פורסט להאנס.

האנס נאנח אנחה עמוקה ופרץ בבכי. הרב פורסט המתין בסבלנות, עד שנרגע מעט.

"חייתי את כל חיי עבוד הוריי", אמר האנס. "טיפלתי בהם כשהתבגרו, קברתי אותם בבית הקברות בעיר. הם מעולם לא סיפרו לאיש שהם היו יהודים – הם טענו שהטוב ביותר לא לפרסם זאת. אין לי מושג מה המשמעות של להיות יהודי, מלבד לכבד את הוריי ולבקר את קבריהם.

"בינתיים התחתנתי עם אישה לא-יהודייה, ונולדה לי תינוקת. כשהגיעה לגיל שלוש, רצתה אשתי שנלך ביחד לכנסייה.

"איך אני, יהודי, יכול ללכת לכנסייה?" אמרתי לאשתי. היא הבינה והלכה בכל יום ראשון לכנסייה עם הבת, בלעדיי.

"הכומר הבחין שאני לא מגיע לתפילות והוא יצא מהרגלו ובא להזמין אותי. באדיבות סירבתי והסברתי שאני יהודי, ועל-כן איני חושב שזה רעיון טוב עבורי להתפלל בכנסייה.

"מאותו זמן ניסה הכומר שוב ושוב לשכנע אותי להגיע לכנסייה. 'קדימה', הוא אמר לי, 'אפילו יהודי יכול להתפלל בכנסייה'...

"עברו מספר שבועות, וה'אב' פיטר נהיה לקוח מתמיד בתחנת הדלק שלי. בכל ביקור העלה שוב את הנושא. יום אחד הוא אמר לי: 'אלוקי היהודים כבר מזמן שכח אותך'. משפט זה לא נתן לי מנוח והירבה להציק לי. האם ה' שכח אותי? הרי אני לא שכחתי אותו! ואז ישבתי וכתבתי..."

האנס הושיט את ידו למגירת השולחן, הוציא מעטפה ומסר את תוכנה לרב פורסט.

"אני, האנס ברן, בנם של מקס וסניה ברן, נותן לאלוקי ישראל שבועיים כדי להראות לי שהוא לא שכח אותי. אם לא יראה – אצטרף לכנסייה של אשתי ואהיה ככל אדם שגר בברוקלין". התאריך שנכתב בראש הדף היה 24/2/1972.

"היום מסתיימים השבועיים", אמר האנס, "וזו הסיבה שאני בוכה!"...

"הנה, אלו המצות ששלח לך הרבי מליובאוויטש", אמר הרב פורסט בקול שנוק מהתרגשות. "הרבי הוא כמו מרכז העצבים של העם היהודי, קשור לכל יהודי באשר הוא; נשמה שחשה בכאב של יהודי, גם אם הוא בצד השני של העולם, גם של יהודי שעמו מעולם לא נפגש".

הרב פורסט תיאר באוזני האנס את שיחת הטלפון המפתיעה מהמזכירות של הרבי.

"ה' לא שכח אותי", אמר האנס והתפרץ בבכי מחדש.

"האנס, בשבוע הבא יחול חג הפסח; בוא אליי לחגוג את ליל הסדר. אינך יכול לחגוג את הפסח פה", אמר הרב פורסט.

האנס הגיע לליל הסדר למרכז חב"ד ליובאוויטש באמסטרדם, כשבידיו חבילת מצות, מתנת הרבי.

שלוש שנים לאחר מכן, כאשר הרב פורסט ביקר בירושלים, ניגש אליו יהודי ונתן לו 'שלום עליכם' לבבי, במבטא אירופי כבד. זה היה שלמה, בעבר האנס. כשנה אחרי שקיבל את המצות מהרבי וחגג את הפסח עם הרב פורסט, עזב האנס את הולנד והחל ללמוד בירושלים.

"הרבי הוציא אותי ממצרים. ישראל היא ביתי עכשיו", אמר שלמה בחיוך רחב, "תודה שמצאת אותי".

הרב פורסט חייך. הוא חש שהוא עצמו קיבל יותר ממה שנתן. מאז, בכל פעם כשהרגיש שהוא בודד וזר בהולנד, הוא הזכיר לעצמו את שיחת הטלפון מהרב חודקוב ע"ה ואת המצות שנתן ליהודי שלא הכיר בברוקלין.

כנראה שברוקיזן היא עיר הטיפשים של נורבגיה, אחרת לא ניתן להבין כיצד לא הבחינו ביהדותו של האנס, המדיר את רגליו מביקור בכנסיה, דבר שבדאי לא נעלם מעיניהם, כדרך תושבי העיירות הקטנות. וגם אחרי שגילה את יהדותו לכומר, הדבר נשאר בגדר סוד כמוס בפני שאר התושבים.

וכיצד עבר הכומר בשתיקה על כך שהבת הקטנה נוהגת כנוצריה, בה בשעה שבחוקותיהם היא נחשבת ליהודיה כאביה?

הסיפור מנוסח באופן ששואף לשוות לו אמינות מירבית, והוא אף נוקב בתאריך המדויק שבו נכתב המכתב אל הקב"ה: 24 בפברואר 1972, שהוא ט' באדר תשל"ב. מכאן, שסיום השבועיים הוא בתאריך כ"ג באדר תשל"ב.

אז איך אמר לו הרב פורסט להאנס ש"בשבוע הבא יחול חג הפסח"? כלום לא ידע שחג הפסח יחול רק בעוד שלושה שבועות?!

הנוסח הנוכחי יודע לספק גם פרטים אישיים על הרב פורסט, כגון, שהוא ואשתו הצעירה, דובה, התחילו בשליחותם בהולנד בקיץ תשל"א, שמונה חודשים לפני האירוע של ערב פסח תשל"ב.

גם מידע זה רחוק מלהיות מדויק. הם הגיעו לשם בשנת תשכ"ה.

אך אם הרב יצחק פורסט הוא גיבורו של הסיפור, והוא חי וקיים עמנו לאורך ימים ושנים טובות, מה לנו להתפלל ולדייק בפרטים קטנים ושוליים, הבה נשאלה את פיהו והוא כבר יעמיד את כל הדברים על דיוקם!

אגב כך אולי נצליח ליישב גם את התמיהה העולה מהדמיון הרב בין הסיפור ש"התרחש" עם הטבח בנורבגיה, והמיוחס (ב'סיפור של חג', למשל) לשליח הרב חייקין, לבין הסיפור עם בעל תחנת הדלק בהולנד, המיוחס לשליח הרב פורסט.

ובכן: הרב פורסט מכחיש את הסיפור מכל וכל!

אך למותר הם הדיוקים בפרט זה או בפרט אחר. **שהרי הסיפור כולו בדוי מראשו ועד סופו!**
י' בסיון תש"ע

פרק סד: המצות שהצילו משמד – עדות נאמנה

ישמחו המאמינים וייבושו הספקנים! בעקבות תגובות הקוראים הגעתי לשני מקורות נוספים, והפעם אלו עדויות – אחת מהן עדות ראייה! – שאינן ניתנות להפרכה באמצעים המקובלים. המשימה שתעמוד בפנינו מעתה קשה מנשוא: כיצד נחליט איזו מבין שתי הגירסאות האמינות היא הנכונה?

במוסף 'קולות' של העתון 'בקהילה' (י"ד כסלו תשס"ד, עמ' 14-15), התפרסמה הכתבה "רב טבח" – מאת העיתונאי בעל שם-העט יהונתן ענבר – ובה קוראים אנו את הדברים הבאים:

יוחנן לנביאסי [כך לאורך כל הכתבה. אבל שמו המדויק הוא: למביאסי]... יהודי ירא-שמיים ודמות מרתקת בפני עצמה, התחיל את לימודי הגסטרונומיה שלו לפני 22 שנים [בערך בשנת תשמ"ב]. שלוש שנים העביר בבית הספר לטבחות wetministry בגרמניה, בית הספר הגדול כיום ללימודי טבחות באירופה. הוא נולד למשפחה שאינה שומרת מצוות באנגליה... הוא דור חמישי לשפים גדולים, ונולד באיטליה לאביו, שף מצליח בזכות עצמו...

פגישה מופלאה במסעדה

כשאני תוהה על קרבתו ליהדות של לנביאסי, מתברר שגם היא הייתה דרך מקצועו - הגסטרונומיה. דרכה הוא התקרב ליהדות...

אחרי לימודיו בגרמניה [שהסתיימו בערך בשנת תשד"מ], הוא החל לעבוד באולם יהודי, ושימש שם כשף הראשי. שם התוודע למנהגי הכשרות, לכך שצריך להפריד בין בשר וחלב, שישנם עקרונות שחייבים להקפיד עליהם. שם גם נחשף ליהדות. הוא התוודע למשגיח הכשרות שהיה באותו אולם והחל חוקר אותו לפשר המנהגים וההקפדות הללו. אך לא שם הוא התקרב ליהדות. שם בעצם הוא רק התוודע לה. "לפני זה ידעתי אמנם שאני יהודי, אך לא ידעתי כלל מה זה אומר. מה מייחד אותי מאנשים אחרים שסביבי. אף פעם לא חונכתי על עקרונות כלשהם של יהדות, אפילו קלושים.

"אחרי שנה בה שהיתי שם באולם [בערך בשנת תשמ"ה], בער בי הצורך לטייל מעט בעולם, גם בכדי להיווכח בסגנונות בישול שונים, אך בעיקר בשביל לחפש את עצמי. בין היתר, שהיתי תקופה מסוימת בהולנד. התחלתי להסתובב ברחובות הולנד בכדי לתור אחרי עבודה שתממן את שהותי שם. באחד הימים עברתי ליד אחת המסעדות, וכדרכי נכנסתי בכדי לשאול אם דרוש להם שף מקצועי... השף של המסעדה בדיוק עזב אז עבודתו במסעדה והם אכן היו זקוקים למישהו שימלא את מקומו. התחלתי לעבוד שם, ובאחד הימים הופעתי כהרגלי בבוקר להתחיל בעבודה. זה היה יום רגיל למדי. לא שיערתי שהולכים לקרות דברים בלתי-שגרתיים.

"לקראת הצהריים נכנס למסעדה יהודי חרדי. זיהיתי אותו מיד לפי החליפה והמגבעת שהוא חבש. הוא בהחלט היה נוף לא מוכר במסעדה שאינה יהודית בעליל. התבוננתי בו. ניסיתי להבין מה הוא מחפש כאן, אך הוא לא המתין שאשאל אותו על מעשיו כאן. הוא החל לצעוק: 'נמצאים כאן יהודים?'

"ידעתי שאני יהודי, אך לא עניתי לו. חשבתי שזה עוד מטורף שמסתובב ברחובות העיר. אך עובד אחר, מי שניקה את המסעדה ושטף את הכלים, קלט אותו לפתע בזווית העין, ומן הסתם גם שמע את קריאתו. הוא החל לצעוק, ואז פרץ העובד בבכי. לא הבנתי מאום ממה שאירע שם, רק ידעתי שמשו לא שגרתי מתרחש. רק מאוחר יותר, כשהוא נרגע מעט, ניגשנו אליו ושאלנו אותו לפשר העניין. הוא החל לספר לנו. הוא היה אז בתחילת שנות הארבעים שלו, והמעשה כולו אירע כבר לפני למעלה מ-15 שנים. כשהוא היה ילד קטן פרצה מלחמת-העולם השנייה, הוריו, שמתברר שהיו יהודים, הפקידו אותו בבית אחד השכנים הקתוליים. כך כל שנות בגרותו הוא גדל בצל הידיעה שהוריו היו יהודיים, אך הוא לא ידע על כך מאומה. השכן שאימץ אותו לביתו לא הכריח אותו לבוא לכנסייה. כך הוא גדל עם השנים בידיעה שהוא לא כמו כולם, הוא יהודי ויהודי לא הולך לבקר בכנסייה. מלבד זה הוא לא ידע מאומה על יהדותו.

"כבר כמה חודשים", הוא סיפר לנו, 'שהרגשתי מנותק מכל דבר. נוצרי לא הייתי, כי לא ביקרתי בכנסייה, וכל החברים מסביב ידעו היטב את הסיבה לכך. ויהודי גם לא הייתי. לאחרונה זה התחיל להציק לי יותר ויותר. הרגשתי מין חוסר שייכות לשום מקום, דיברתי על כך עם הכומר המקומי, והוא החל לשכנע אותי אט-אט להמיר את דתי. בשבוע שעבר', הוא המשיך לספר, 'החלטתי שאני עומד על פרשת דרכים, ואני צריך להחליט לאן מועדות פניי. בפעם הראשונה בחיי נעמדתי להתפלל לאלוהים, ביקשתי ממנו שעד סוף השבוע ישלח לי סימן להיותי יהודי ובעיקר לכך שזה בכלל משמעותי לגבי. היום זה היום האחרון. אתמול בלילה, כשראיתי שהרמז בושש מלהגיע הייתי אמור להתנצר בכנסייה המקומית לשביעות רצונם של החברים מסביב וכמובן, הכומר. וקעת הוא נכנס לפה, היהודי הזה, והוא שואל אם יש כאן יהודים'. הוא פרץ בבכי ממוגג-לב, כשכולנו מסביב מתרגשים.

"אך עוד לא נגמר הסיפור. היהודי עם הזקן והמגבעת אחז בידו חבילה, אותה הוא ביקש להעביר ל'יהודי שנמצא במקום'. כששאלנו אותו לפרש החבילה, הוא סיפר לנו כי שבוע קודם לכן הוא היה בבית הרבי מליובאוויטש, וסיפר לו שהוא עומד לנסוע להולנד. זה היה לפני פסח מעט, והרבי מסר לו חבילה של שלוש מצות. הוא ביקש ממנו שבערב פסח ייכנס לאותה המסעדה וייתן אותה ליהודי שיימצא בה.

"התחלנו להתלבט. אולי הרבי בכלל התכוון לתת את זה בעבורי. אך בסוף אותו יהודי זכה במצות", מסיים לנביאסי בחיוך. "למרות שמסתבר מאוד שהרבי כיוון גם אליי, כי גם אני השתניתי מאז אותו הסיפור. אחרי שהגעתי לארצות-הברית, התחלתי בלימודי יהדות, ותוך זמן קצר אף חזרתי בתשובה".

*

קוראינו הנאמנים יתעניינו בוודאי, כדרכם, האם התקשרתי למר למביאסי לברר את אמיתות הסיפור.

ובכן: התקשרתי! הוא אישר באוזניי את נכונות הסיפור, אך כשביקשתי לשמוע יותר פרטים על מועד האירוע, שם העיר או העירה – כאן תם לפתע זמנו של ה"רב טבח"! הוא נתן לי בטובו מספר טלפון סלולארי וביקשני להתקשר ביום המחרת.

כל נסיונותי ליצור קשר באופן הנ"ל נענו בהודעה מוקלטת: המספר שחייג אינו מחובר...

אילו היה מאפשר לי לשוחח אתו, הייתי מציב לפניו כמה שאלות שמציקות לי מאוד; למשל: איך יתכן שהסיפור שהוא היה עד ראייה להתרחשותו בערך בשנת תשמ"ה, התפרסם בדפוס – ב'סיפורי חסידים לנוער' – כבר בשנת תשמ"ב?...

עוד יצויין, שבעקבות הכתבה ב'קולות' ערך גם העלון 'שיחת השבוע' ראיון עם מר למביאסי, ובגיליון 900 ('לא ניסן תשס"ד) הובא סיפור חיי האיש והפרויקט שהקים בירושלים, אך ללא איזכור כלשהו לאותו אירוע מכונן בחייו שהתרחש בהולנד. הלא דבר הוא!

הנוסח הבא התפרסם בספר חדש: 'חיילי המבצעים', יוצא לאור ע"י 'מכון תפארת לוי', תש"ע. עמ' 256-258.

הסיפור במקורו מנוקד, לפיכך נאלצנו להוסיף בו אותיות שאינן במקור.

מצה בנכר

הרדלי, הונגריה תשכ"ח. עיירה קטנה שכמעט כל תושביה גויים. בעבר נמנו גם יהודים על תושבי המקום, אך במלחמת העולם השנייה, שעה שצבאות גרמניה הנאצית כבשו את הונגריה, לא נותר

שם כמעט אף יהודי אחד לפליטה. "כמעט" אמרנו? – כן. ילד אחד ויחיד מילדי העברים נותר, ואיכר רחמן הכניסו לביתו.

פאול, ליתר דיוק – בנימין, היה איפוא ליהודי היחיד בהרדלי. הוריו המאמצים העסיקוהו בעבודות הבית, וכשבגר שימש כטבח במסעדת העיירה.

כמה שהדבר נשמע מוזר, הרי שעל-אף התקופה הארוכה שעברה עדיין ידע בנימין על יהדותו וניסה, כפי יכלתו וידיעותיו, לשמור עליה. שוכן הוא לבדו בקיטונו הצר ואינו חולק את חייו עם איש, שכן נזהר הוא מקירבה יתירה לגויי העיירה.

קשה לחיות כך, נכון, אך בנימין היה שמח בחלקו, הודה לבורא העולם על העבר והתפלל על העתיד. רגעים קשים עברו היו אלו של ימי ראשון, שעה שהיה מציץ מבעד חרכי חלונו המשקיף אל מרכז העיירה, ורואה את כל התושבים צועדים לאטם לכנסיה.

מדוע נגזר עליו להיות בסביבה שכזו? ללא חברה וללא שתהיה לו הזדמנות להשיח את צערו בפני אחרים?

כך עברה לה תקופה ארוכה, עד שיום אחד אירע המשבר. כשדמעות זולגות מעיניו דיבר בנימין, כאילו אל עצמו:

"איני יכול להמשיך כך לבדי. אני חייב לדבר עם מישהו יהודי, להשיח בפניו את רחשי לבי" – ובקול נמוך וחלש המשיך – "באם לא אפגוש תוך שבועיים פנים יהודיות, אלך אל כומר העיירה ואמיר את דתי..."

כך שח לעצמו בנימין, הטבח הפשוט והתמים, במר-לבו. הוא התכון ברצינות לכל מלה שאמר.

יום רודף יום והנה הגיע היום המיועד בו פג ה'אולטימטום'. ידיו הכינו בשגרתיות את תפריט המסעדה אך ראשו ומחשבתו במקום אחר. כן, אחר-הצהרים ילך אל הכומר וימיר את דתו...

"אין ברירה" – חשב לעצמו.

*

"מחפשים אותך" – נכנס בעל המסעדה ואמר.

בנימין הפנה את ראשו ובעינים נוצצות הביט בנכנס. הוא לא האמין למראה עיניו. לפניו עמד יהודי במלא מובן המלה. ממש כמו שאבא וסבא היו נראים: זקן, מגבעת, מעיל ארוך וציציות...

"יהודי אתה?" – שאל הלה ובנימין נותר על מקומו כמאובן.

"כ...כ...כן" – גמגם בהתרגשות.

"הא לך מצות לליל-הסדר הקרב ובא", אמר האיש.

אותו יהודי מזוקן היה לא פחות מאשר אחד מחסידיו של הרבי מליובאוויטש, המתגורר בארצות-הברית. כמה ימים קודם חג-הפסח פנה אליו הרבי וציווהו לנסוע לעיירה הרדלי שבהונגריה, לראות אם יש שם יהודים, ואם-כן, למסור להם בשליחותו של הרבי שלוש מצות שמורות עבור ליל-הסדר.

החסיד לא שאל שאלות ויצא מיד לדרך, ורק אחר מאמצים רבים הצליח להגיע לעיירה נידחת זו. איש מתושבי העיירה לא ידע לספר לו על יהודים המתגוררים במקום, אך הוא לא נרתע והמשיך בחיפושיו, שכן, אם הרבי אומר, מוכרח להיות שיהיה ולו רק יהודי אחד. ואמנם אחד מזקני העיירה זכר עדיין את סיפורו של הילד היהודי והפנה את המתעניין למקום עבודתו.

ברגע הגורלי ביותר קיבל בנימין את המצות ונוכח לדעת כי אין יהודי בודד...

הדמיון לנוסחיו הקדמונים של הסיפור מפתיע! לנו לא נותר אלא להשתומם כיצד התרחשו אירועים כה דומים גם בהונגריה (בשנת תשכ"ח), גם בנורבגיה (בשנת תשל"ו) וגם בהולנד (בשנים תשל"ב, תשל"ו ותשמ"ה), ותמיד בעיירת שוטים שאינם יודעים את זהותו היהודית של הצעיר שמוקיר רגליו מן הכנסייה, הניצול היחידי מיהודי העיירה.

אך מכיון שהמחבר העלים את שמו של אותו יהודי מארצות-הברית שנשלח להרדלי שבהונגריה, נבצר מאתנו לקבל את אישורו או את הכחשתו.

רבים מהמגיבים על [הפרק הקודם](#) הביעו את תרעומתם הכנה, מדוע אינני טורח לברר אצל הרב עזריאל חייקין שליט"א את נכונות הסיפור.

כל המגיבים הללו לא שמו לב שבאותו פרק התפרסם הסיפור כפי ששמעוהו מפיו של הרב חייקין, בתוספת כמה תיקונים קלים שנתקבלו ממנו אחרי ההדפסה, ואני הקטן קיבלתי את כל דבריו ולא הרהרתי אחריהם אפילו בכלשהו!

דא עקא, שבנוסח שלו – כפי שהודגש בפרק הקודם – הרבי לא שלח אותו לשום עיירה ספציפית, לא נתן לו שום מזה, לא היה זה בערב פסח, לא היה טבח ולא היה אולטימטום.
כ"ו בסיון תש"ע

המתנצל בפני הקהל הקדוש - "הבחור הזעזער"

השלוח שלא נשלח והסידור שלא נדד מירושלים לאשכנז ומפרנקפורט לפרשבורג, לא ביקר בבעלז ובצאנז, לא חזר להתגלגל בירושלים, לא נגלה ולא נכסה. נדפס או לא נדפס? על צדיקים מפורסמים "נסתרים", על מה שלא היה ולא יהיה ומעט על מה שהיה. על כל אלו בפרק נ"ז (א) של סיפורים וגלגוליהם מאת הרב יהושע מונדישיין.

488

489

תהילתו בקהל חסידים

נורא ונשגב היה שמו של הרש"ש הקדוש בהיכלי החסידות. צדיקי עליון היו מעלים את שמו ברטט של קדושה, ובספרי חסידות רבים שזורים יסודי הקבלה מספרי הרש"ש.

רבי גרשון מקיטוב שליח ציבור של הרש"ש

ראש וראשון לדבקים ברש"ש, היה הגה"ק רבי גרשון מקיטוב זיע"א, גיסו של מרן הבעש"ט הקדוש זיע"א, שעלה לארה"ק, שם התוודע לרש"ש... הרש"ש החזיר לרבי גרשון אהבה תחת אהבתו, ובספר "שבחי הבעש"ט" אנו קוראים, על הערכה הגדולה שהייתה לו מהרש"ש. וכה מסופר שם: "פעם אחת גזר ר' שלום מארץ המערב תענית על הגשמים בירושלים... ושלח לר' גרשון שהוא יתפלל לפני התיבה..."

"סידור הרש"ש" מתקבל בהתלהבות בקרב תלמידי המגיד ממעזריטש

יסופר כי באחת השנים הקשות לישוב היהודי בעיה"ק ירושלים... תקל"ז, שלח הרש"ש הקדוש את תלמידו מהרי"ט אלגזי לסובב בקהילות אשכנז... וגדולי הצדיקים מתלמידי המגיד ממעזריטש זיע"א שפיארו את העיר הגדולה פפד"מ, כמו הגה"ק רבי נתן אדלר זיע"א, והגה"ק רבי פנחס הורביץ זיע"א מפפד"מ בעל ה"הפלאה", ועוד – ביקשו וקבלו ממנו את סידורו של הרש"ש לעיון... מהרי"ט אלגזי נענה באותה עת לבקשתו של רבי נתן אדלר והפקיד בידו את הסידור למשמרת, עד כי יקבל "אות משמים" להחזיר את הסידור.

השר שלום מבעלזא יוצא בבגדי שבת לכבוד "סידור הרש"ש"

באחד הימים דופק על דלת ביתו של הצדיק הנסתר רבי יעקב ניניו שליח מהרה"ק השר שלום מבעלזא זיע"א... להביא עבורו את הסידור לתקופת זמן קצרה. למרבה הפלא, למרות שרבי יעקב שמר על הסידור מכל משמר, משמע את בקשת הרבי מבעלזא, קם מכסאו והלך להביא את הסידור.

משחש הצדיק מבעלזא שהשליח עם סידור הרש"ש מתקרב לעיירה, התלבש בבגדי שבת ויצא בעצמו אל מחוץ לעיירה כדי להקביל את פניו של הסידור!

שלשה ימים ושלשה לילות רצופים היה הרבי מבעלזא סגור בחדרו בהתייחדו עם סידור הרש"ש... למקורביו פנה ואמר: "זה שנים שאני משתוקק להגיע לסידור זה..."

הרה"ק משינווא...

פעמיים ביקר הרה"ק ה"דברי יחזקאל" משינווא בארה"ק, הראשון בשנת תרכ"ח והביקור השני בשנת תרל"ב. בביקור הראשון התוודע לסידורו של הרש"ש, שהיה באותה עת במשמרת בידי הגרי"ל לעוו"ז צוק"ל ראב"ד ירושלים. בקשתו התמלאה "להתפלל פעם אחת מתוכו". (יש אף הטוענים כי הסידור נלקח עם תום ביקורו הראשון לפולין, להראותו לאביו הקדוש בעל ה"דברי חיים" מצאנז זיע"א, והוא שב ארצה בביקורו השני בתרל"ב)...

האדמו"ר מליובאוויטש...

בספרי אדמו"רי חב"ד יש (הזכורים) [אזכורים] רבים לתורתו של הרש"ש הקדוש. ובמיוחד בספרי האדמו"ר הרש"ב זיע"א שהביא רבות מספרי הרש"ש בשיחותיו, ובנה עליהם בניין פארות...

* * *

לפני שנפנה לסיפור גלגוליו של "סידור הרש"ש" – שהוא העיקר – נאמר כמה מלים על תחילתם וסיומם של הקטעים שהעתקנו לעיל, אשר דבר אין להם עם הסידור.

לגבי הקשרים שבין רבי גרשון מקיטוב והרש"ש, יש להעיר מהספיקות הנופלים בקביעה כי רבי אברהם גרשון (אשכנזי) הנמנה עם חכמי ישיבת "בית אל", הוא רבי גרשון מקיטוב גיסו של

הבעש"ט, והספיקות הנפלים בקביעה כי "רבי שלום מארץ המערב" הוא הרש"ש (ראה בספר "חיי הרש"ש", עמ' יז).

באשר לקביעה כי אדמו"ר הרש"ב מליובאוויטש "הביא רבות מספרי הרש"ש... ובנה עליהם בניין פארות" – באם "רבות" הכוונה למיעוט רבים שניים, ניתן אכן למצוא במאמרי אדמו"ר הרש"ב שני איזכורים לספרי הרש"ש. אבל "בניין פארות" בכל אלו לא מצינו.

* * *

ומכאן לגלגולו של "סידור הרש"ש" לפרנקפורט, בעלזא וצאנז... – תוך שאנו מסתייגים מהקביעה שרבי נתן אדלר מפרנקפורט נמנה עם תלמידי המגיד ממזריטש...

בין המקורות לסיפורים שבעלון "הר הקודש" נמנה גם הספר "ירושלים בתפארתה"; ספר זה נדפס (בירושלים תשל"ה) בהוצאת "דער אידישער שטראל", בעילום שם מחברו, אך באיזכור שמו של המביא לבית הדפוס מנחם מענדל משי זהב, ושם חותנו הרב יוסף שיינברגר (שהוא זה שהציל – לדברי המלבה"ד – חלק מהמון כתביו של איש ירושלים הרב יצחק אורנשטיין, שמהם – לדברי המלבה"ד – נעתק "חלק מסוים מהחומר" שבספר). ספר זה נפתח בסיפור "גלגולו של סידור", המשתרע בין העמודים ז-צה.

בשנת תש"מ נדפס הסיפור – בעיבוד-מה – בספר "בין ירושלים והגולה" מאת מנחם ג[רליץ], עמ' 108-206, בשינוי השם: "כתב היד של סידור תפלה ירושלמי מתגולל ברחבי אירופה".

ושם חזר הסיפור ונדפס – כנראה ללא שינויים – בחלק ה' שבסידרת "ירושלים של מעלה" של מנחם ג[רליץ], עמ' 145-232.

לא למותר להזכיר, כי גם מנחם מענדל גרליץ הוא חתנו של ר' יוסף שיינברגר הנ"ל.

אנחנו נתנהלה לפי מהדורתו הראשונה של הסיפור שבספר "ירושלים בתפארתה", ומפעם לפעם נערוך השוואות ל"מהדורות המאוחרות" הנ"ל.

הסיפור משופע באלפי פרטים, אך אנו נצביע על שקריותם של חלק זעיר מהם בלבד. צפוי שחלק מהקוראים יערערו על עוצמתה של "פירכא" זו או אחרת, לפיכך אקדים ואומר שהסיפור אינו זקוק לפירוט, מפני שכל עוד לא הובאו לו מקורות כלשהם הריהו בחזקת דמיון פורח. ולא הובאו ה"פירכות" אלא לרווחא דמילתא בלבד.

ולטענים – **בצדק** – שאין כל עוול בכתיבת סיפורים דמיוניים, אענה ואומר, שלא זהו מקרהו של מענדל גרליץ המציג את סיפוריו כשואבים ממקורות נאמנים ומפיהם של מעתיקי-השמועה! הצהרותיו אלו הפילו בפח גם כמה מכותבי "ספרי דברי-הימים" ואפילו מחברי ספרי הלכה! כפי שכבר ראינו בפרקים קודמים ועוד נשוב וניווכח בכך גם בפרק הנוכחי.

* * *

מהרי"ט אלגזי יוצא מירושלים

"שנת תקל"ז שנת שמיטה היתה, והישוב בירושלים נתון במצוקה, ולא זו בלבד כי קרא ד' שמיטה לארץ ולא נתנה יבולה, אלא אף השמים נעצרו ובורות המים לא נתמלאו". לפיכך פנה הרש"ש צ"ל אל תלמידו הרב יום-טוב אלגזי (המהרי"ט) ושלחו אל אחינו שבגולת אשכנז, למען יצילו את יקירי ירושלים – אנשי ישיבת "בית אל" – מחרפת רעב ר"ל (עמ' יד).

בקטע זה מגיעים אנו סוף סוף לתחילת סיפור גלגוליו של הסידור, אחרי עמודים רבים של הקדמות ותיאורי רקע, מן הענין ושלא מעניינו.

נקדים קימעא את המאוחר: השליח הגיע לפרנקפורט בחודש שבט. כמה זמן נמשכת הנסיעה מירושלים לפרנקפורט? באותה שנה – תקל"ז – עלו לא"י קבוצת החסידים בראשותו של הרמ"מ מוויטבסק, ודרכם ארכה כמחצית השנה. ננכה מהשליח דגן את התלאות שעברו על ראשם של

אותם חסידים, ונניח שעשה את דרכו בשישה או שבעה שבועות. על-פי זה יצא לשליחותו בחודש כסלו. ואנו תמהים: הכיצד הצליחה שנת השמיטה – שאך זה עתה התחילה – להשפיע על הארץ שלא תתן את יבולה? ומדוע הזדרזו כל-כך להכריז על עצירת גשמים ולחוש לחרפת רעב?

אך נניח לשאלות הקטנוניות ונחזור לעיקרו של הסיפור; כמתנת פרידה מתלמידו האהוב מסר לו הרש"ש "סידור" שנסדר ונכתב ביד-קדשו, ואיגרת כתובה על קלף (לא פחות!) לפרנסי קהילת פרנקפורט-דמיין (עמ' טו).

אודות איגרת פלאים זו נאמר שם: "אומרים, כי בארכיון הקהילה נשמר קלף זה בנרתיק כסף טהור, עד לימי השואה הנוראה עת השמידו הנאצים ימ"ש את הארכיון יחד עם הקהילה הקדושה. ורבה של פפד"מ, הגאון ר' שלמה ברייאר, היה מוציאה מפעם לפעם מנרתיקה ומנשקה בעינים דומעות לשם סגולה".

מי הם ה"אומרים"? זאת לא נדע לעולם, מפני שהמחבר כיסה זאת מאתנו לעד. במהדורות הבאות נשמטה התיבה "אומרים", והשמועה הפכה לעובדה מוגמרת שאין להרהר אחריה!

אנו מצדנו יכולים לומר בוודאות שכל עיקרה של איגרת זו לא היה ולא נברא, ולו רק בגלל שכל אותה שליחות לא היתה ולא נבראה...

ורבה של פרנקפורט שנהג להוציא את האיגרת מנרתיקה ולנשקה בעינים דומעות לשם סגולה? לבי לבי על כל אותן נשים צדקניות, שבתמימותן הרבה הזילו גם הן דמעות כמים בשעת קריאת הסיפור שנתפרסם לראשונה ב"דער אידישער שטראל"...

מחברנו יודע גם איזה קטע מתוך "הקדמה ל"ט של 'שער הגלגולים' להאר"י" השמיע הרש"ש באזני תלמידו בשעת פרידתם, אבל כאן עדיין לא ידע שבאותו מעמד "הרים הרש"ש את שתי ידין על ראש תלמידו וברכו בדמעות שליש". זאת נודע למחברנו רק במהדורה הבאה של הסיפור. מ"מעשה רב" זה ניתן ללמוד הלכתא ברבבא, שהרש"ש לא חשש ל"צוואת רבי יהודה החסיד" שאין לבכות בשעה שנפרדים מהיוצא לדרך.

שוב נטפלנו לזוטות וסטינו מן העיקר; אליבא דאמת יצא מהרי"ט אלגאזי בשליחות קהילת ירושלים (ולא בשליחות ישיבת "בית אל"!) בשנת **תק"ל**, במסלול הנסיעה: קושטא, אדריאנופול, בילוגראדו, איטליה (בערים פדובה, וירונה אנקונה, רומא, לוגו, קסאלי), צרפת, הולנד, אשכנז (פרנקפורט דמיין), פולין, וחזור לאשכנז, איטליה, איזמיר (**בקיץ תקל"ה**) ומשם לירושלים (כמפורט כל זאת בס' "שלוחי ארץ ישראל", המסתמך על תעודות ועדויות של בני אותו הדור).

בשנת **תקל"ז** היה מהרי"ט אלגאזי בירושלים, ושוב לא יצא עוד לחו"ל עד שנת **תקנ"ה**.

ואין כאן טעות סופר במנין השנים גרידא, מפני שלמהלך סיפורנו חייבים האירועים להתרחש בשנת **תקל"ז** דוקא ולא בשנים שקדמו לה!

מהרי"ט אלגזי בפרנקפורט

נמשיך בתיאור ההזוי של המסע אליבא דגרליץ; בחודש **שבט תקל"ז** הגיע המהרי"ט לפרנקפורט (במהדורות הבאות בדיוק יתר: **י"ט בשבט**), שם קידמו את פניו הר"ר פנחס הלוי הורוויץ בעל ה"הפלאה" והר"ר נתן הכהן אדלר (עמ' טז).

מחברנו יודע לספר על סדר הלינה של האורח – לסירוגין – בבתיהם של הרבנים הצדיקים, ועל טיבם של דברי-התורה שהחליפו ביניהם, והעיקר: ששני הצדיקים זכו לעיין בסידור "שנכתב ביד קדשו של הרש"ש" (עמ' יח).

באותו שבוע התקיימה בפרנקפורט חתונה, "ביום החמישי לפרשת בא" (עמ' יט). מבדיקה בלוח עולה שהיה זה ביום **ח' בשבט**. איך זה מסתדר עם הגעתו של המהרי"ט לשם **בי"ט בשבט**?

כתוצאה מאותה חתונה הוטל חרם בעיר; אירוע זה ידוע גם ממקורות אחרים, מהימנים, דא עקא, שהוא התרחש רק בשנת **תקל"ט**...

"אומרים כי ר' משה סופר שאל את "הסידור" של הרש"ש מאת האורח הירושלמי והחזיק בו בשעת הכרזת החרם, אבל הדבר לא ברור". כאילו חוץ מפרט זה הכל ברור ושריר וקיים... במהלך השנים התברר, כנראה, למחברנו שאין יסוד ל"שמועה" זו והיא הושמטה מהמהדורות הבאות...

[את קביעתו של המחבר ש"הדבר לא ברור" ניתן להשוות להומור העגנוני, שגם הוא יודע לצטט באחד מסיפוריו את שלשלת ייחוסו של דג פלוני שניצוד בעירו, יש ביכולתו לפרט את כל קורות חייו של הדג והיכן בדיוק שייט מיום הולדתו ועד יום צידתו, יודע הוא לחזור בדיוקנות על שיחותיהם של הדגים ואף לשרטט את פרטי מחשבותיהם, אבל כשהדברים מגיעים לתיאור האירועים אחרי קנייתו של הדג, נעלם מידיעתו פרט מסויים והוא מתנצל: [דבר זה] איני יודע, ומה שאיני יודע איני אומר...]

אחרי ימים ושבועות לשהייתו בפרנקפורט הלך המהרי"ט לביתו של בעל ה"הפלאה" להיפרד ממנו, ומשם המשיך לביתו של הר"ר נתן אדלר. הר"ר נתן ביקש ממנו שישאיר בידיו את סידורו של הרש"ש, ולמרבה הפלא הסכים המהרי"ט לכך ללא היסוס – אף על פי שעד כה לא הוציא את הסידור מתוך ידו – מפני ש"רצונו [של הרש"ש] שצדיקי הדור יעינו בו ויכונו על ידו, ורק בבוא עת רצון מן השמים יגלו את הסידור בעולם" (עמ' כב).

"ראשי הקהלה ונכבדי העיר ליוו את האורח עד גבול העיר ונפרדו ממנו בדמעות גיל וכיסופין עזים". כך ב"מהדורא קמא". במהדורות הבאות נערכה הפרידה למחרת היום, ולנוסח זה לא רק ראשי הקהלה ונכבדי יצאו ללוותו, אלא גם ה"הפלאה" והר"ר נתן צעדו עמו עד גבול העיר.

מהרי"ט אלגזי במגנצא ופרוסטניץ

מפרנקפורט המשיך המהרי"ט למגנצא, וגם הבחור ר' משה סופר (ה"חתם סופר") נלווה אליו, בפקודת הר"ר נתן אדלר שציווה עליו ללמוד זמן מה במגנצא. אך מה נעשה ונסיעתו של הר"ר משה סופר לישיבת מגנצא היתה בשנת תקל"ו...

עם צאתו את מגנצא לחש המהרי"ט באזני הבחור ר' משה סופר: "השארתי את הסידור הקדוש של רבי הרש"ש בידי רבך רבי נתן.. אני מבקש ממך שאתה תיקח מידו הסידור כאשר רבך יסכים להחזירו לי, והסידור יהא ברשותך שמור עד ששמן השמים יורוך להחזירו לי לירושלים. תן עיניך ולבך אל הסידור הזה - - - עוד לא הגיע זמנו להתגלות. לא, לא - - - " (עמ' כו).

משם נסע המהרי"ט לפרוסטניץ, ובהיותו שם קיבל בדרך הדואר מכתב מירושלים אודות פטירת הרש"ש **בעשירי לחודש שבט תקל"ז**. ויחזור המהרי"ט לירושלים (עמ' ל). כנראה שגם למכתב זה קפצה הארץ והגיע מירושלים לפרוסטניץ בשבועות ספורים.

פטירתו של ר"נ אדלר, ההספדים וגלגולו של הסידור אל החת"ס

בשנת תק"ס נפטר רבי נתן אדלר; בה בשעה שהחתם סופר הספידו בחו"ל, בעת ובעונה אחת, נערך עליו מספד גם בירושלים, לפי הוראת המהרי"ט.

עם פטירתו של רבי נתן אדלר הובא הסידור אל החתם סופר. הוא ביקש להחזירו למהרי"ט, אבל קיבל כנראה ממנו רמז שעוד לא הגיע הזמן שהסידור יתגלה (עמ' לד).

כך גירסת המהדורא קמא. אבל עובר להדפסת המהדורה השניה הופיעה רוח הקודש בבית מדרשו של מחברנו, ונתגלו לו פרטים חדשים אשר לא שמעתם אוזן עד כה:

לא דרשן מטעמו של המהרי"ט הספיד את רבי נתן אדלר, אלא "בה בשעה שמרן ה'חתם סופר' עמד והספיד את רבו בבית הכנסת שבפרשבורג, **עמד רבי יום-טוב אלגזי** על יד ארון הקודש בבית המדרש 'בית אל' בירושלים, והספידו תמרוים. **וביני ביני סיפר לתלמידיו על סידורו הקדוש של רבו הרש"ש**, על השתוקקותו של רבי נתן ללמוד ולהתפלל בו, ועל השאירו בידיו של סידור זה לתקופה מסויימת...

"כל השנים מעת שנמסר לרבי נתן סידור זה, נשכח הדבר מזכרוננו של מרן החתם סופר תלמידו, ורק עתה עם פטירת רבו, צפה[!] ועלה הדבר במחשבתו.

"רבי משה סופר ניסה לחשוב איך להשיג עתה את הסידור ולהעבירו לירושלים כפי אשר ביקש ממנו בשעתו רבי יום-טוב אלגאזי, אך עוד לא הספיק לתכנן את הדברים, ושליח מיוחד אשר רבי נתן מסר בידו את הסידור יום אחד בלבד לפני פטירתו תוך בקשה למוסרו לתלמידו רבי משה סופר, הביא את הסידור לביתו.

"מרן ה'חתם סופר', ניסה כמה פעמים למצוא איש מהימן שיעביר את הסידור לעיר הקודש, אך הדבר לא הספיק בידו....

נתחדש לנו כאן שהמהרי"ט בעצמו נשא את ההספד, ונתחדש הדבר שהמהרי"ט סיפר לתלמידיו אודות הסידור. נתחדש גם שקודם פטירתו שלח ר"נ אדלר את הסידור לחתם סופר.

מאידך גיסא, במהדורה הראשונה מדובר אודות רמזים ממהרי"ט לחתם סופר שלא יחזיר את הסידור לירושלים "שעוד לא הגיע הזמן שהסידור יתגלה" (ומדוע שלא יחזירנו בסתר?), ואילו במהדורות המאוחרות נגנז הרמז והחתם סופר פשוט לא הצליח למצוא איש מהימן להחזרת הסידור לבעליו.

הסידור עובר אל רבי עמרם חסידא

"הסידור נשאר ברשות החתם סופר זיע"א עד שנת **תקפ"ו**, ואז מסר את הסידור לידי הקדוש רבי עמרם חסידא אשר עלה לשכון בא"י, ולקח עמו את הסידור לא"י" (עמ' לה).

"מי היה רבי עמרם חסידא?" על כך משיב המחבר שהוא נולד בשנת **תק"ן**, עלה לא"י בשנת **תקפ"ו** כשהוא בן **שלושים ושש** שנה, כעבור ארבע שנים נפטר והוא בן **שלושים ושש** והוספד על-ידי ה'חתם סופר' (עמ' לה. מא).

עלה בגיל שלושים ושש, וכשנפטר כעבור ארבע שנים היה עדיין בגיל שלושים ושש! זו כנראה הסיבה שאילצה את המחבר לשנות במהדורה השניה, ולכתוב שבעלייתו היה בן שלושים ושתיים שנה, כך שכעבור ארבע שנים נפטר בן שלושים ושש.

ברם, מי שנולד בשנת **תק"ן**, כיצד יכול הוא להיות בעלייתו בשנת **תקפ"ו** בן שלושים ושתיים בלבד?...

מי שלימד לשונו לדבר שקר מסתבך בשקריו גם בדברים אמיתיים; רבי עמרם נולד בשנת **תק"ן**, עלה בשנת **תקפ"ו** בגיל שלושים ושש, חי בארץ ארבע שנים ונפטר בשנת **תק"ץ** בגיל ארבעים. וכך קרא עליו ה'חתם סופר' בהספדו: "ונתבקש בישיבה של מעלה **בן מ' שנה** איך אנחם".

מרבי עמרם חסידא לרבי יעקב ניניו

"לפני פטירתו (במהדורות הבאות: שלושים יום לפני פטירתו) מסר ר' עמרם את סדור הרש"ש לרבי יעקב ניניו" (עמ' מב).

מה לרבי עמרם חסידא ולרבי יעקב ניניו?

"קשר מכתבים חשאי היה לו לרבי עמרם חסידא עם אחד הצדיקים הנסתרים בירושלים, הקדוש רבי יעקב ניניו, מכתבים גדושים רזים הועברו מפעם לפעם מירושלים למאדע וממאדע לירושלים ואיש לא עמד על תוכם.

"באגרת האחרונה שקיבל רבי עמרם חסידא מעמיתו הנסתר שבירושלים היה רמז ברור שעליו לעלות לארץ הקודש, הגיעה העת" (עמ' מא).

מה טיבו של "צדיק נסתר" הזה?

מחברנו מסתיר מאתנו שאותו "נסתר" הוא מחברו של ספר הקבלה המפורסם "אמת ליעקב", שהוא עצמו הדפיסו בעצמו בליוורנו שבאיטליה בשנת תר"ג.

המעין בהסכמות הגודשות את חמשת עמודיו הראשונים של הספר, יראה בעיניו שאנו ב"צדיק מפורסם" עסקין ולא ב"נסתר"...

רבי יעקב ניניו נולד בשנת תק"ס, ואחר חתונתו התגורר ב**טבריה** (ראה בס' "טוב רא"י" [בתוך ס' "ליקוטי דוד"], ירושלים תשל"ז, עמ' עט ואילך. "חכמי המזרח", ירושלים תשמ"ב, עמ' 142 ואילך). כך שכל הסיפורים (**לעיל וגם להלן**) שבהם מאוזכרת **ירושלים**, מופרכים גם מהטעם הזה.

סידור הרש"ש ורעידת האדמה בצפת

"מעשה נורא אירע בסידור זה כעבור כמה שנים. הדבר היה בשנת תקצ"ז. רעידת אדמה איומה פקדה בשנה זו את הגליל העליון והתחתון, העיר צפת נחרבה ברעש... **באותה שעה התפלל ר' יעקב ניניו בסדורו של הרש"ש** באחד מבתי הכנסת בצפת. בית הכנסת נהרס וכל המתפללים נספו. רק אחד נשאר בחיים והוא רבי יעקב ניניו, **שהחזיק בידו את סדור הרש"ש והתפלל מתוכו**... ר' יעקב ניניו בעצמו כותב על מאורע זה בזו הלשון: בשנת תקצ"ז... ואני הייתי מתפלל בקהלא קדישא אשכנזים וכששמעתי קול הרעש הנחתי ידי על ראשי וכפפתי קומתי ואמרתי שמע ישראל... שהיו שם חמשים בני אדם שנמצאו אחר כך מתים תחת המפולת ואני הייתי באמצע עמהם – ברוך מחיה המתים" (עמ' מב).

אכן, "ר' יעקב ניניו בעצמו כותב על מאורע זה", אלא שהוא אינו מזכיר דבר וחצי דבר על כך שבאותה שעה התפלל מתוך סידורו של הרש"ש...

סידור הרש"ש מגיע לבעלז

"באחד הימים הופיע בביתו של ר' יעקב ניניו יהודי חסיד מהעיר טורנופול שבגליציה ושמו ר' מאיר קורן. הוא בא אליו כשליחו של הצדיק רבינו שר שלום מבלז זצ"ל... ומה הוא עושה כעת בביתו של צדיק נסתר זה? מנין הוא בכלל יודע עליו כשהוא כל כך מסתיר את עצמו מהבריות? אכן חידה היא לנו, ופרטים על כך אינם ידועים לנו, אלא שזאת ידוע שר' מאיר ביקר אצל ר' יעקב ניניו בשליחות רבו ה"שר שלום" מבלז, להביא אליו את סדורו הקדוש של ר' שלום שרעבי זצ"ל.

"ר' מאיר עומד איפוא בפני הצדיק הנסתר ומוסר לו את בקשת רבו להשאיל לו לימים מספר את הסדור הנ"ל. ולמרבה הפלא, ר' יעקב זה ששמר על הסדור כבבת עינו ולא הניחו מידו מעולם, משמם את שמו של הרב מבלז קם מיד מכסאו, נשק לסדור [במהדורות הבאות: גפפו חבוק ונשקו בדמעות שליש] ומסרו לידיו של ר' מאיר ואמר: "הילך ומסרהו לידי הרב"..."

"הדבר הוא למעלה ממושגינו הפשוטים להבין פשרו של אותו קשר נפשי שבין צדיקים, שזה משכן כבודו בארץ הצבי וזה שוכן בכבודו של עולם בגליציה, לא ראו זה את זה מעולם, ובכל זאת מקושרים הם בקשר הדוק כל כך...

"משחש הצדיק מבלז שר' מאיר מתקרב לעיירה והסדור בידו [במהדורות הבאות: התפלל בהשכמה], התלבש בבגדי שבת ויצא בעצמו וכבודו אל מחוץ לעיירה להקביל את פניו של הסדור

- - -

"נוגע ללב היה לראות כיצד הרב נוטל לידו את הסדור וחוזר לעיירה כששמחה עצומה נסוכה על חזותו. פניו היו משולהבות בחרדת קודש כשיצא במחול עם הסדור ביד במין דבקות והתלהבות כאחד משרפי עליון [במהדורות הבאות נשמט סיפור יציאתו במחול].

"שלושה ימים ושלושה לילות רצופים היה הרבי סגור בחדרו בהתייחדו עם סדורו של הרש"ש. ביום הרביעי כשפתח את דלת חדרו שכנה על פניו הטהורים מין שמחת קודש כזאת שטרם נראתה עליו מעודו. הוא פנה למקורבים אליו ואמר: "זה שנים שאני משתוקק להגיע לסדור זה, ועתה ברוך השם השגתי, למדתי בו וראיתי שאני 'בן גיל' שלו" - - -

"הרבי חילק י"ש ועוגיות ואכלו ושתו "לחיים" [במהדורות הבאות נשמטו הי"ש, העוגיות וה"לחיים"].

שלא כדרכו, במקום זה מציין המחבר למקורו של הסיפור: **"קיצור ספור זה מובא בספר "חיי הרש"ש" בשם הרב הריא"ז מרגליות ז"ל ששמע מהרב ר' פינה'לע מבראד ז"ל מחסידי בלז".**

ומי יהרהר אחרי הריא"ז מרגליות ואחרי ר' פינה'לע מבראד?!

אלא שההשוואה לסיפור המקורי מלמדת שאין כאן "הרחבה" גרידא לעומת "קיצור", אלא כמעט ולא קרב זה אל זה...

שכך מסופר ב"חיי הרש"ש" (ירושלים תשכ"ט, עמ' פד):

"שמעתי ממו"ר הרב הריא"ז מרגליות שליט"א, ששמע מהרה"ח הר' פינעלי מבראד ז"ל, שהיה נוסע בכל שנה לארץ ישראל להביא אתרוגים משם... לפניו היה חסיד אחד שהביא אתרוגים מא"י לבעלז עוד לפני אדמו"ר הגה"ק שר שלום מבעלז צוק"ל.

"פעם אחת בקשהו מרן השר שלום צוק"ל שיביא לו מירושלים הספר הקדוש נהר שלום על העץ החיים וכל חלקי הסידורים של המקובל האלקי רבי שלום שרעבי צוק"ל שעודם היו בכתובים שלא נדפסו עוד אז, והיו לקנותם רק בישיבת בית אל קהל חסידים לחכמי הספרדים המקובלים בעיר העתיקה בירושלים.

"וכשנודע למרן השר שלום מבעלז צוק"ל שהרה"ח המביא האתרוגים בא לבעלז עם הסידורים של הרש"ש עם נהר שלום, יצא לקראתו לחוץ לעיר מלובש בבגדי שבת. וכשפגש אותו שאל לו איפה הם הכת"י מהרש"ש צוק"ל הנז' מירושלים. הראהו אשר הם מונחים בארגז מיוחד על העגלה שנסע.

"ולקח מרן השר שלום צוק"ל את התיבה עם הכת"י הוא בעצמו על ידיו ונכנס עמהם אל העיר ולביתו. ואח"כ סגר עצמו שלשה ימים לילה ויום ולא יצא מפתח ביתו. וביום הרביעי כשפתח את הדלת מהחדר היה פניו צהל ושמח מאוד. ואמר להעומדים שם בזה"ל: זה כמה שנים שאני משתוקק **להנהר שלום וסידורי קודש למהרש"ש הנ"ל**, וב"ה שהשגתים, ולמדתי בהם, וראיתי והכרתי שאני בן גילו. לפי שהרבה דברים שחשבתי מצאתי שם... ונתן י"ש ולקח להיושבים שם ושתו לחיים בשמחה רבה.

מהשוואת המקור ל"הרחבה" למדנו דברים הרבה:

"ר' מאיר קורן מטורנופול" מאן דכר שמיה; הרבי מבלז לא שלח שליח אל אדם מסויים כלשהו, לא צדיק נגלה ולא צדיק נסתר (וכל הדיבורים על "הקשר הנפשי" שביניהם הם פיטומי מילין בעלמא); הוא גם לא ביקש עותק מסויים של סידור הרש"ש ובטח לא את הסידור הכתוב בכתב יד קדשו, אלא ביקש לקנות את כל ספריו של הרש"ש, שהיו נמצאים למכירה בישיבת המקובלים (ועד עצם היום הזה מצויים מאות העתקות של סידורי הרש"ש שלא היו גנוזים וכמוסים מעולם); כשפגש הרבי את השליח שאלו היכן הם הכתבים ולקח את התיבה כולה, ולא שנטל את הסידור לבדו ויצא עמו במחול. הדבר הכמעט יחידי שהיה נכון בנוסח הסיפור "המורחב", הוא חלוקת הי"ש והעוגיות ואמירת "לחיים", אך דוקא את הפרט הזה מצא סופרנו לנכון להשמיט מן המהדורות המאוחרות...

גם ציון המקור לספר "חיי הרש"ש" נשמט מאותן מהדורות. ואכן, השמטה זו מוצדקת לחלוטין...

אחריתו של "הצדיק הנסתר"

"מבלז שוב חזר הסדור לירושלים, לידי של הצדיק הנסתר ר' יעקב ניניו (במהדורות הבאות: לקראת חג-הפסח הוחזר הסידור לירושלים). בשנת תר"ד החליט ר' יעקב לנסוע לקושטא אשר בטורקיה, כשמטרת נסיעתו זו אינה ידועה לאיש... נסתר ונחבא היה ר' יעקב בחייו ועטוף תעלומה – במותו. מאז יצא לקושטא לא ראהו איש יותר ועקבותיו לא נודעו, ולא ידוע לאיש מתי נסתלק לעולמו והיכן הוא טמון" (עמ' מו).

אכן, הסתלקות עלומה כיאות לאיש נסתר ונחבא.

אבל מאלו שהוא לא נסתר מהם בחייו גם עקבותיו לא נגוזו, ואחריתו לא נעלמה:

בשנת **תר"א** יצא ר"י ניניו – יחד עם חותנו – בשליחות קהילת **טבריה**, הגיע לבוקרשט, בשנת **תר"ג** עבר בפירארא ומשם לליוורנו, שם הדפיס את ספרו "אמת ליעקב" שהדפסתו נמשכה גם בשנת **תר"ד** (כפי שמוכח מהסכמת חותנו שבספר זה). חותנו חזר לטבריה, ור' יעקב המשיך בשליחותו והגיע גם לטריאסט. בדרך חזרתו היה בקושטא בשנת **תר"ה** והגיע לטבריה בשנת **תר"ו**. בשנת **תר"ט** (ואולי אף מעט קודם) נסתלק לבית עולמו. מקום קברו היה ידוע, אלא שעל מצבתו לא נרשמו הפרטים.

אנו נשוב ונתעלם מהמציאות האפורה ונמשיך לדאות על כנפי הדמיון בעקבות הסידור אשר, כאמור לעיל, נמסר לרבי יעקב ניניו שלוש יום לפני פטירתו של רבי עמרם חסידא, והלה – "לפני עזבו את ירושלים, מסר את סדור הרש"ש לידי של ידידו הגאון הקדוש ר' ישעיה ברדקי זצ"ל בירושלים" (עמ' מו).

(רק מזכיר, בדרך אגב, שבאותן שנים היה ר' יעקב ניניו בטבריה ולא בירושלים, ומשם גם היתה נסיעתו באותה שליחות לחו"ל).

הסידור אצל ר"י ברדקי, ר"נ ור"ל לוי, הרבי משינאווא

בביתו של ר' ישעיה ברדקי נשמר הסידור בילקוט אחד עם ה"קולמוס מכנף אוז" שבו כתב הגר"א את אגרתו הידועה "אגרת אליהו"... הוא הקולמוס שר' ישעיה השתמש בו פעם אחת ויחידה, בשעה שחתם על החרם הנורא שהוטל בירושלים על בתי-הספר שבהם מלמדים לשונות זרות...

כ"ד שעות לפני פטירתו בחודש חשון **תרכ"ג** נשק ר' ישעיה בדמעות את הסידור, ומסרו לחברו ר' נחום לוי, ור' נחום לוי החזיקו בידי במשך שלוש שנים עד מרחשון **תרכ"ו**. ובשנת **תרכ"ח** נדד הסידור לרשותו של רבי יחזקאל משינאווא (עמ' מט).

והיכן היה הסידור בין תרכ"ו לתרכ"ח? כאן נזקקים אנו למהדורות המאוחרות ששם הוא "לנכון", שר' נחום החזיק בסידור עד סמוך לפטירתו כשמסרו לידי אחיו הראב"ד ר' יעקב ליב.

הרבי משינאווא וסידור הרש"ש

בשלב זה נכנסים אנו לתיסבוכת הקשורה בביקורו של הרבי משינאווא ולקבלת הסידור:

במהדורה הראשונה נאמר, שפעמיים ביקר הרבי בארץ ישראל, לראשונה **בתרכ"ח** ובשנית **בתרל"ב**. אך אליבא דהמהדורות הבאות נערכו שני ביקוריו בשנים **תרכ"ו** ו**תרל"ב**.

ונשאלת השאלה, אם אכן ביקר בא"י בשנת תרכ"ו, מדוע צריך היה המחבר להוסיף את החוליה של ר' יעקב ליב? ויש ליישב בדוחק, שר' נחום נפטר בתחילת השנה וביקורו של הרבי התקיים בסופה.

ובכן, הרבי משינאווא קיבל את הסידור בשנת **תרכ"ו** (לדעת המהדורא קמא) או בשנת **תרכ"ח** (אליבא דהמהדורא בתרא).

ועוד חילוק עיקרי בין המהדורות: לדעת המהדורא קמא "לא ברור אם הרב משינאווא החזיר לר' יעקב ליב אחר כך את הסדור, או שנטלו עמו והראה אותו לאביו, הרב מצנז, והחזירו לר' יעקב בעת ביקורו השני בארץ בשנת תרל"ב".

אבל לדעת המהדורא בתרא אין כאן ספק כלל: "חסידים מספרים כי הרב משינאווא נטל את הסידור עמו לגולה כדי להראותו לאביו, בעל ה"דברי חיים" והוא החזירו לרבי יעקב ליב רק בעת בקורו השני בירושלים בשנת תרל"ב".

ברם, בפעם זו תעתעה בו רוח-קדשו של מחברנו, משום שהרבי משינאווא ביקר בארץ **פעם אחת ויחידה בלבד, משלהי תרכ"ט ועד תחילת תרל"א**! (ראה: "רבנו הקדוש מצאנז", ירושלים תשל"ז, עמ' קכו ואילך; "רבינו הקדוש משינאווא", ר"ג תשנ"ב, עמ' קלט ואילך).

כך שהן קבלת הסידור בשנת **תרכ"ח** והן החזרתו בשנת **תרל"ב**, שתיהן מן הנמנעות...

(יתכן ואת המידע המוטעה על שני הביקורים נטל מחברנו מהס' "ארזי לבנון", ירושלים תשכ"ז-תשכ"ח, עמ' מט. אבל גם שם נאמר שהביקור השני נערך בשנת תרל"א ולא בשנת תרל"ב).

אגב כך יצוין, שאף שמחבר הס' "רבינו הקדוש משינאווא" נוכח ללא ספק בחוסר אמינותו ורוב חלומותיו של מחברנו, בכל זאת לא נמנע מלשלב בספרו קטעים וידיעות ששאב מהסיפור דן (ראה שם בעמ' קמ-קמב).

הקידוש בליל ש"ק

"מרשים במיוחד היה הקידוש שלו בליל שבת. המון סיפורים מתהלכים על הקידוש של ר' יעקב ליב. סיפרו שבעת הקידוש מראהו נשתנה, פניו פני להבים היו וכל כולו כהר געש, שאג כארי וקולו נשמע למרחוק.

"כשהסבו בליל שבת אל שלחנם כל התושבים היהודים באותו רחוב בעיר העתיקה בו גר ר' יעקב ליב, ובהישמע קול נעימתו "יום הששי" שפרץ החוצה, מיד נשתתקו כולם ואזניהם כרויות היו לקלוט את ה"קידוש הנורא", שדומה ומלאכי השרת ירדו ונתאספו לשמעו.

"חסידים ואנשי מעשה היו מתאספים ליד חלונות ביתו לענג את נשמתם מקרוב בקידוש מרטיט לב ומלהיב נפש זה. ואכן התמוגג הלב למשמע הקידוש של ר' יעקב ליב, שנאמר בדבקות, בלהט ובהשתפכות הנפש **כשעיניו מביטות אל תוך סדור הרש"ש** הפתוח לפניו.

"כשהגיע אל המלים "אשר קדשנו במצוותיו ורצה בנו ושבת קדשו באהבה וברצון הנחילנו זכרון למעשה בראשית", נדמה היה כי נפשו כלה לצאת מגופו, מרוב דבקות והתלהבות.

"אמרו, שאנשים נושעו מצרותיהם בשמעם את קידושו".

אכן, ממש מרגש...

אבל מדוע נשמט כל הקטע "החזק" הזה מן המהדורות הבאות?...

לבי אומר לי, שמישהו העיר את תשומת לבו של מחברנו לעובדה, שבסידור הרש"ש שנדפס בתום גלגוליו של הסידור דן בכלל לא נמצא הקידוש לשבת, לא נוסח הקידוש ולא כוונותיו...

סידור הרש"ש נכסה ונגלה

לפני פטירתו ציוה ר' יעקב ליב לבנו ר' ישראל מה לעשות בסידור הרש"ש. כעבור שלש שנים נפטר ר' ישראל וסוד מקומו של הסידור ירד עמו לקברו.

בימי עשרת-ימי-תשובה של שנת תרנ"ד תקפה על רבי נפתלי הירץ הלוי – רבה של יפו – "התלהטות חשקו להשיג את הסידור. ההרגשה של הימים הנוראים שמילאה את מוחו ולבו הלהיבה את כוספו לראות את הסידור בכוונות התפלה שבו. שנתו נדדה בלילה מרוב חשקו לסידור. הוא כבר מילא את כריסו בספרי קבלה רבים, וחסרונו של הסידור להשלמתם מורגש אצלו ביותר".

מה פשוט יותר מלרכוש עותק מהסידור בישיבת המקובלים "בית אל", כפי שעשו מאות אחרים לפניו ואחריו?! לא! דבר פשוט שכזה לא עלה כלל בדעתו. הוא "מחליט לצאת במיוחד לירושלים ולנסות מזלו בה, אולי ימצא לו הסידור" – כסומא בארובה...

בבואו לירושלים נתקל בלווייתה של אלמנת רבי יעקב ליב, שם החליף כמה משפטים עם רב יוסף חיים זוננפלד ועקב כך החליט לחזור מיד ליפו כדי להזהיר את בני קהילתו ולעוררם להתחזק ביותר בגדרי הצניעות.

בערב יום-הכיפורים נשא דרשה כנגד חבישת פאות נכריות, בהסתמכו על "כתב ידו של הגר"א" שנמצא ברשותו, שממנו יש ללמוד על התנגדותו של הגר"א לפיאה הנכרית.

הדי הדרשה הגיעו עד לאזניו של רבי יהושע ליב דיסקין, והלה שלח ליפו שליח מיוחד שיזמין את ר' נפתלי הירץ לביתו של הרב דיסקין בירושלים, כדי להביע לו את תודתו.

הזמנה זו הגיעה אליו בד בבד עם הזמנה לסעודת-הודאה בביתו של רבי דוד'ל בידרמן.

נדלג על הפרטיכל המדויק מכל הדרשות שנישאו בסעודת ההודאה, ונגיע לביתו של הרב דיסקין, שם נודע לר' נפתלי הירץ שהסידור נמצא אצלו "שקיבלו מהראב"ד ר' יעקב ליב לעווי ז"ל לפני מותו". נרשה לעצמנו לתקן קימעא את "שלשלת הקבלה" הדמיונית: לא מר' יעקב ליב קיבל הרב דיסקין את הסידור, אלא מר' ישראל בנו של ר' יעקב ליב.

עד כאן השתלשלות האירועים במהדורא קמא; במהדורות הבאות נשתנתה המציאות כליל:

לא פעמיים נסע ר' נפתלי הירץ לירושלים אלא פעם אחת בלבד, כשקיבל את שתי ההזמנות הנ"ל, לסעודת ההודאה ולביתו של הרב דיסקין – כשהפעם אין הקוראים יודעים כלל לשם מה הוזמן לביתו של הרב (כי מכיון שהיתה רק נסיעה אחת – המקבילה לסיפור הנסיעה השניה – כבר אין מקום לסיפור ההלוויה שגרר את השיחה עם ר' יוסף חיים שבעקבותיה נישאה הדרשה שכתוצאה ממנה קיבל ר' נפתלי הירץ את ההזמנה לביתו של הרב דיסקין לקבל את תודתו על הדרשה...)

ואם בגירסה הראשונה נערכו סעודת ההודאה והפגישה אצל הרב דיסקין אחרי יום-הכיפורים, הרי שלגירסה המאוחרת נערכו שתיהן ימים ספורים לפני היום הקדוש...

מהמהדורה המאוחרת נשמטו, משום מה, הסיפורים ש"סיפרו" הרב מלובלין ורבי נפתלי הירץ בשעת הסעודה. חבל על דאבדין...

בהמשך הסיפור מתגלגלים העניינים ומסתבכים סיפור בתוך סיפור, כשהסתירות הן בין משפט למשפט ובין מהדורה למהדורה; כאן נאמר שהרב מבריסק אומר לר' נפתלי הירץ שהוא הראשון ששומע מפיו על כך שסידור הרש"ש נמצא אצלו, ומקטע אחר למדים אנו שגם ר' יוסף חיים ידע על כך מכבר, ועוד רבים מ"יקירי ירושלים". כאן נאמר שמכיון שהסידור בפיקדון בידי הרב מבריסק לפיכך ניתן הסידור לעיון רק בביתו בלבד, ובקטעים הבאים רואים אנו שלאחרים הוא השאיל את הסידור לביתם לתקופה בלתי מוגבלת...

כאן נותן הוא אך ורק לר' ליב חפץ אבל לא לרעהו ר' י.פ. (שמחמת כבודו לא יכול המחבר לנקוב בשמו המפורש), בגלל שר' י.פ. "פגע ביד ימינו של הרב", הלא הוא ר"ח זוננפלד. אבל בנוסח השני הוא נותן לר' ליב חפץ וגם לרעהו ש.פ. – אף-על-פי שפגיעתו ברב זוננפלד שרירה וקיימת – וכבר הוסר הלזט ועכשיו מותר למחבר לגלות ולנו מותר לדעת, שהכוונה לר' שלמה זלמן פרוש...

מביתו של הרב מבריסק אל הרב אליהו מני

אותו ר' ליב חפץ נתמנה לרבה של יפו, אך "בראותו להיכן הרוחות נושבות שם, חזר לאחר תקופה קצרה לירושלים". אבל במהדורות המאוחרות: "אך לאחר תקופה קצרה חזר לירושלים בטעמו: איני יכול להפרד ממורי ורבי הגאון מבריסק אפילו ליום אחד..."

"אלה מקצת דרכיו של ר' ליב ולפיכך זכה איפוא לגילוי של חיבה מצד ר' יהושע ליב ומשום כך נתן בידו את סידור הרש"ש שיהיה בו ובכוונותיו".

ולנוסח המאוחר: "אלה היו מקצת מדרכיהם של רבי ליב חפץ ורבי שלמה זלמן פרוש, ולפיכך זכו להוקרה וחביבה מצד רבם עד כדי כך שהסכים למסור לידם את סידור הרש"ש ולהגות בו ובכוונותיו..."

שלושה ימים לפני מותו, התייחד הרב מבריסק עם הר"ר יוסף חיים זוננפלד במשך כמה שעות, תוכן שיחתם היה ונשאר סוד כמוס, אבל לאחר זמן נודע, שסידור הרש"ש נמסר לר' יוסף חיים על מנת שיעבירו לגדול ולחשוב שבתלמידי ישיבת "בית אל". תואר זה התאים ביותר לרב אליהו מני מחברון.

"כפי שכבר הוזכר, התבטא פעם רבי אליהו מני בחריפות נגד חידוש מסויים של הרש"ש ונענש על כך, ולאחר זמן נראה אליו הרש"ש בחלום והוכיח לו צדקתו... כשקיבל ר' אליהו מני את הסידור הקדוש ובשמעו דבריו של הרב מבריסק ע"י ר' יוסף חיים, נתמלא שמחה גדולה, כי הרגיש בכך את וראיה שסרה לגמרי הקפדתו של הרש"ש עליו אותו ביטוי שהתבטא בשעתו".

במהדורות המאוחרות נעלם כל זכר לביטוי החריף, העונש, החלום ואף שמחתו של הרב אליהו מני והרגשתו שסרה ממנו הקפדתו של הרש"ש... (אך אל דאגה, מיד נקבל חלום אחר תמורת החלום שנגוז).

השמטת החלום אומרת דרשני!

כד דייקין שפיר תגדל התמיהה עוד יותר: הקטע הנ"ל נפתח במלים: "כפי שכבר הוזכר". אבל אני בעניי לא הצלחתי למצוא לעיל שום איזכור לענין זה.

נראה לי שכוונתו של המחבר היא לסיפור המובא בספר "חיי הרש"ש" (עמ' עא), על התבטאות חריפה של ר"א מני נגד דבריו של נכד הרש"ש, שכתוצאה מכך אכן נענש על אתר, עד שבא אליו הרש"ש בחלום ור"א מני פייסו ושב ורפא לו.

כנראה שבשעת כתיבת המהדורה הראשונה הכניס המחבר את הסיפור כפי הבנתו המשובשת (כאילו התבטא ר"א מני נגד חידושו של הרש"ש), וכשעמד על טעותו מחק את הסיפור. אבל נשתכח ממנו שסיפור משובש זה נזכר גם בהמשך, ואיזכור זה לא הושמט מהספר עד למהדורות המאוחרות...

מהרב אליהו מני אל הרב זוננפלד – וההדפסה

"בטרם מותו כתב ר' אליהו מני לר' יוסף חיים זוננפלד, כי הגיע ובא זמנו של הסידור שיופיע ויתגלה בעולם". חד וחלק וקצר.

אך לא כן במהדורות המאוחרות, אחרי שהופיעה רוח הקודש בבית מדרשו של מנדל גרליץ:

"בטרם מותו כתב רבי אליהו מני מכתב דחוף לרבי יוסף חיים זוננפלד, בו הודיע קצרות על חלום נפלא אשר חלם בלילה.

"הנה ועומד לפניו רבו הגאון הקדוש רבי רפאל חיים אבולעפיה ולידו ישיש אחר, רבי רפאל חיים הראה לרבי אליהו באצבע על הישיש, ואמר: באתי אליך עם מורי ורבי מן הרש"ש כדי להודיעך שהגיע הזמן שהסידור יצא לאור עולם, ונא להזדרז בזה..."

ואכן, הסידור הוכן לדפוס ב"זריזות" רבה ועצומה, במשך אחת-עשרה שנה... ורק אז הובא לדפוס בירושלים...

הסיפור מסתיים בפענוח "תעלומת בגדי השבת" שאותם לבש הרב חיים ברלין בשעה שבאו אליו לקבל את "הסכמתו" להדפסת הסידור:

"בשל זכות זו שהסידור ימצא בביתו ויתירה מזו שהוא אשר יזכה ליתן הסכמתו על ההדפסה".

במהדורות המאוחרות נוסף משפט, שהמתעסקים בהדפסה "דרשו את הסכמתו ואישורו שההדפסה הותאמה והשוותה בדיוק נמרץ לכתב היד".

זו כמובן תוספת שיקרית למסכת השקרים המסועפת שנטוטה עד כה, שהרי אין באותה הסכמה שום רמז לכך שנערכה השוואה בין כתב היד לבין הדפוס.

בנוסף לכך, לא בהסכמה זו וגם לא בשאר ההסכמות נאמר שהסידור נדפס מכתובת יד קדשו של הרש"ש, וגם לא בשער הסידור או בכל מקום אחר שבו.

שהרי הדבר ברור כשמש, **שלא היה להם למתעסקים בהדפסה שום כתבים שכתב הרש"ש בעצמו!**

ותירה מזו: "נודע שסידור הרש"ש, יש סידור הארוך ירושלמי, וסידור הקצר מארם צובה. והנדפס הוא סידור הקצר" ("חיי הרש"ש" עמ' צח, כנראה מדברי הריא"ז מרגליות ע"ה).

כלומר: הסידור שנדפס בסוף "הגלגולים" הדמיוניים כלל איננו "הסידור הירושלמי" המקורי, אלא "הסידור הקצר" שהורתו ולידתו בארם צובה ולא הרש"ש כתבו...

ס י כ ו ם :

הרש"ש מעולם לא שלח את מהרי"ט אלגאזי לשליחות באשכנז, וכמובן שלא הפקיד בידיו את סידורו באותה שעה (שלא היתה).

הסידור לא היה בפרנקפורט אצל הרב ר' נתן אדלר ובעל ה"הפלאה", לא אצל בעל ה"חתם סופר" ולא אצל רבי עמרם חסידא. ומכיון שכך, לא היה גם אצל רבי יעקב ניניו שלא העבירו לאדמו"ר מבעלז, לא אצל ר' ישעיה ברדקי וגם לא אצל האחים ר' נחום ור' ליב לוי. הם כמובן לא השאילוה לאדמו"ר משינאווא שלא הראהו לאדמו"ר מצאנז.

הסידור לא התגלגל אל הרב ר"ל דיסקין מבריסק שהוא לא הראהו לר' נפתלי הירץ הלוי ולשאר "יקירי ירושלים", וגם לא העבירו לר"ח זוננפלד ולרבי אליהו מני.

כאמור לעיל, סידור זה לא הגיע לביתו של הרב חיים ברלין וגם לא סידור זה הוא שנדפס סוף סוף בשנת תרע"א.

מה כן היה?

בשנת תקנ"ו יצא רבי חזקיה יצחק שרעבי – בנו של הרש"ש – בשליחות חברון לתוניס (ושאר ערי צפון אפריקה), והוא הוליך בידיו את "סדר התפלות על פי הכוונות מכתב יד אביו". ומאז נתפשט סידור הרש"ש בקהילות צפון אפריקה ("תולדות חכמי ירושלים", ג, עמ' 206, מקונטרס "חלקת מחוקק"; "שלוחי ארץ-ישראל" עמ' 155. 603).

אגב כך נמצאנו למדים שוב ושוב, שתוכנו של הסידור מעולם לא נשמר כסוד כמס, וכל מי שחשקה נפשו לעיין בו היתה לו הרשות והיכולת.

יתכן וידיעה קצרה זו היא שהעניקה למחברנו את ההשראה הראשונית לצאתו של סידור הרש"ש את ירושלים באמתחתו של שד"ר, ומכאן לשזירת מסכת גלגולי הסידור ברחבי אירופה.

אם ראינו לעיל שכמה סיפורים בדויים ממסכת זו נלקטו לספרים אחרים, ראוי גם לציין שתקציר המסכת כולה שולב בספר "הרש"ש הקדוש ושיבת בית-אל" [ראש-העין?], תשמ"ח], בפרק "גלגולו של הסידור ברחבי אירופה" (עמ' 110-146).

מסיפור לסיפור...

בספר 'חיי הרש"ש' הנזכר לעיל, מובא (בעמ' עא-עב) סיפור בשם "גילוי אליהו", שמקורו בס' 'יששכר וזבולון' (ירושלים תרע"ג דף לז, א-ב). לפנינו מקורו הראשון ללא הרחבת הלשון שבהעתקתו הנ"ל:

מעשה היה ברבינו החסיד רב שר שלום [הרש"ש] צוק"ל זיע"א. בכל עת היתה אשה אחת משרתת אותו בבית אל ומביאה לו כוס אחת קהווה. פעם אחת הביאה לו שני כוסות בבת אחת. אמר לה: למה הבאת ב' כוסות? אמרה לו: הבאתי לכת"ר ולאיש שיושב עמך. אמר לה: תדעי שזה האיש הוא אליאז ז"ל, אבל לא תגלי לשום אדם. אמרה: גם אני איני מגלה סוד זה, בתנאי שתהיה ערב לי שאזכה לגן-עדן בשכונתך. אמר לה: טוב.

ובעת פטירתה באו לקבור אותה ולא יכולין לזוז אותה ממקומה. ואז בא הרב ש"ש צוק"ל ולחש באזניה ותיכף הקימו אותה.

מזה למדנו שזכה לגילוי אליאז ז"ל. ואפילו האשה זכתה לראותו שהיא צדקת. עד כאן לשון המעשה.

באותו ספר לא נרשם מקורו. ואנחנו תמהים: האשה ודאי שמרה על הסוד הזה עד יומה האחרון. הרש"ש עצמו ודאי שלא סיפר את הסיפור לאיש. אז מיהו זה ואיזהו שגילה את הסוד ברבים? כ"ז באדר ב' תשס"ח

29 תגובות
=====

1. נא לשנות את השיטה אנחנו מעדיפים פרק קצר בכל שבוע במקום פרקים ארוכים פעם בכמה חודשים... כ"ז באדר ב' תשס"ח

2. למען ספות הרווה אין גבול לגזמניות ולשקרים של גרליץ ואחוזת מרעהו. אבל הפעם יסוד הענין יותר עמוק: הכל יודעים שחסידי לא הכירו את הרש"ש ואת תורתו. אך השוטים של היום לא יכולים לשאת את המחשבה שיש איזשהו תורה שרבותיהם לא זכו לה ומייד טווים הם מחילות ומנהרות נסתרות של קשרים שמיימים ושל השפעות הדדיות הקיימות רק בדמיונם הקודח של הפתאים והכזבים. הרי אם תאמר לחסיד שהרש"ש היה מקובל יותר גדול מהדברי יחזקאל משינאווא או מהצדיקים של בעלז מייד ימלוק את ראשך. כדי למלאת חסר זה מייד בודים את כל השקרים המתוארים כאן. אגב הסיפור עם מהר"א מאני וההשגה שהשיג על נכדו של הרש"ש הרב ח"י בשמש בעל דברי שלום, והמעשה שאירע לו וכו' מתאמתת מתוך כת"י של ר' אליהו עצמו. שכן נמצא כתוב באחד מחיבוריו שבכת"י: 'קבלתי עלי שלא להקשות על הרב דברי שלום כל, היום שבעה ועשרין לחודש טבת שנת תרי"ו ע"י מעשה'. ראה בהקדמת ספרו שו"ת תנא דבי אליהו הוצאת אהבת שלום ירושלים תשנ"א. כ"ח באדר ב' תשס"ח

3. אין לדבר סוף אינני יודע איפה הגבול בדיוק. מספר הסיפורים הבדויים או החצי בדויים ותליית הבוקי סריקי הוא אין סופי. בהתחלה הכוונה היתה לטהר את חב"ד משטויות פנימיים וחיצוניים. על זה ראוי לציון הפרק מלומזה עד ירושלים. די לנו במה שידוע על האדמו"ר הזקן [הלואי שיותר פרקים מתולדות חייו יודעו לנו אבל אמת ולא שקר] איננו צריכים את גרליץ ושו"ת בשביל זה. החשיבות היא כי זה נכנס כפרק בספרים על תולדות ר' עקיבא איגר. יש עוד פרקים כאלה. המעבר למערת הרב עובדיה גם היא באה לבצר את המחנה משטויות חדשות המתפשטות. אבל סתם לבוא ולהכחיש כל סיפור וכל שקר אין לדבר סוף. יתכן שזו הסיבה להפסקות הממושכות כי ספורים תוך-חבדיים כבר טופלו, וחץ חבדיים אין סוף. כ"ט באדר ב' תשס"ח

4. מבקר מאמר מצויין ומלא ענין. חבל שהקוראים והנהלת האתר לא נותנים את הכבוד הראוי. כ"ט באדר ב' תשס"ח

5. לזעמן. אתה שוגה בדמיונותיך שגרליץ פיברק את הסיפורים מתוך אינטרסים חסידיים. כ"ט באדר ב' תשס"ח

6. למס' 3 מה ההבדל בין סיפור שנכנס לספרי תולדותיו של ר' עקיבא איגר, לבין הסיפור הזה שנכנס לספרי תולדותיו של הרש"ש? א' בניסן תשס"ח

7. פרק מעולה חבל שהמערכת לא נותנת את הכבוד הראוי, כמעט ולא הבחנתי במאמר החדש. סידרת המופת "סיפורים וגילגוליהם" לא יכולה להפסיק, ככל שפורח את השקר נתקרב יותר אל האמת... ד' בניסן תשס"ח

8. עס איז שוין צייט לר"מ הי"ו כמדומני שכבר הגיע הזמן לפרק חדש. אם היית משער איזה עונג רוחני אתה מיסב לציבור הקוראים של המדור, אין ספק שהיית כותב פרק חדש לפחות כל שבוע. והרי אמרו חז"ל "יותר ממה שהעגל רוצה לינק, הפרה רוצה להניק". און עס איז שוין צייט. ועכ"פ יישר כח על כל הפרקים שעד היום, ותודה מראש על העתיד. בברכת כפליים לתושיה חסיד ו' באייר תשס"ח
9. בבקשה ר' יהושע, מה יהיה, וואס וועט זיין מתי נראה שוב פרק חדש, צו וואס דארף מען אזוי פוהל מאל בעטן, עס איז שוין צייט בבקשה!! בבקשה!! ח' בסיון תשס"ח
10. חשוב לציין שהתמונה המופיעה בראשית המדור אף היא מפוברקת רח"ל הכוונה היא להשתקפות במים שזו עבודת פוטושופ שלא מופיעה בציור המקורי ויש להסירה כדי שח"ו וח"ו וח"ו וכו' לא יכשלו בנינו בסיפורי בדיות אודות חסידים שעפו בשלולית בשמים רח"ל ללל ט' בסיון תשס"ח
11. הגיע הזמן לטפל בעוד סיפורים מונדשיין יפה מאוד. הגיע הזמן שתתחיל לטפל בסיפורי המנהל פועל דתו"ת... י"ז בסיון תשס"ח
12. הרב מונדשיין במטותא ממך במקום להתפלמס בספרים וסופרים אנא הקדיש את שעותיך היקרות לכתיבת פרקים נוספים. וואס שלאפסטו וואס? כ"ז בתמוז תשס"ח
13. מדברים לקירות כבר עברו קרוב לארבע וחצי חודשים מאז כתב הר" מונדשיין את גלגולו של סידור. הציבור ביקש ממנו הרבה פעמים לחזור ולכתוב. ואיך אומר הפסוק? "וידברו אל הקירות", ז"י האבן גערעט צו די ווענד. ואם אין פסוק כזה, אזי לפחות יהיה להר' מונדשיין נושא לעסוק בו, להפריך את הפסוק. (כי כפי הנראה, נושא אחר אין לו, והראיה שאינו כותב) ז' במנחם-אב תשס"ח
14. מי סיפר על גילוי אליאז ז"ל? המעיין במעשה יראה שיש ב' אפשרויות פשוטות - או שסיפר אליאז ז"ל, או שסיפרו כוסות הקהווה. והשני עיקר. ז' במנחם-אב תשס"ח
15. חוקר חב"ד הרב מונדשיין-הנה סיפור להפרכה: בגיל שנתיים הרבי קפץ מעריסתו לענות איש"ר. אני סומך עליך שתפריך אותו, כמו כל הסיפורים. י"א במנחם-אב תשס"ח
16. אל-ו-ל-ת-ש-ו-ב-ה ר' יהושע, עס גייט אלול, תשובה ביטע. שפרו מעשיכם, כבר כמה חודשים שלא כתבת את מאמריך החשובים. חודש אלול, זה הזמן להשתפר. הציבור מחכה. וכל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו. א' באלול תשס"ח
17. ר' יהושע אם גם ב"דברי סופרים" חידשת, הגיע הזמן שגם פה! ז' באלול תשס"ח
18. שנה חדשה-פרק חדש. אכ"ר נאו! כ"ח באלול תשס"ח
19. הסיפור שלא תצליח לפרוך! סיפור, הגאולה האמיתית והשלימה, שתבוא בקרוב ממש, במהרה בימינו, 'בעגלא דידן', ובאופן ד'זכו', מ"ד נאו! ל' בתשרי תשס"ט
20. מדהים בתור ילד גדלתי על הסיפורים ב"ירושלים של מעלה" של מ. גץ. האמנם הכל מופרך? ד' בחשוון תשס"ט
21. אתגר לרב מונדשיין ראשית כל ברצוני להודות לרב מונדשיין על מאמריו המאלפים והמחכימים. ולשאלתי: נדמנה לידי שמועה בשם הגאון מוויילנא האומרת שאם יבנה בית הכנסת ה"חורבה" בפעם השלישית (כידוע נבנה בית כנסת זה פעמיים) יבוא משיח, האם יש לשמועה זו על מה להתבסס ואם כן על מה? בתודה מראש ד' בטבת תשס"ט
22. הכל אמת??!! האם מהעובדה שכבר עברו למעלה משלושת רבעי שנה שבהם לא מצא מונדשיין שום פגם בשום סיפור, ניתן להסיק את המסקנה המתבקשת שכל הסיפורים, המודפסים והמסופרים, החסידיים והליטאיים, הכל אמת? הרי אילולי כן, לא יתכן שמונדשיין במשך תקופה כ"כ ארוכה לא היה כותב מאמר על אחד מהם. שישו כל בעלי הסיפורים הבידייוניים, (כן, יש כאלו, גם בספרות הסיפורת החסידית) על הסייעתא שקיבלתם מהחוקר והסופר החסידי מונדשיין. ט"ז בטבת תשס"ט
23. עשרה חודשים ביומא דהילולא דאדמוה"ר נבג"מ זיע"א (כ"ד טבת) מלאו עשרה חודשים ממאמרו האחרון של מונדשיין. (כ"ד אדר). לפי המצב נראה שעוד חודשיים נוכל לציין שמלאה שנה, (אם מונדשיין לא יחזור בתשובה) כ"ו בטבת תשס"ט
24. מפטיר בשבת? מי יכול לומר לנו האם מונדשיין עלה למפטיר השבת? יש נוהגים שכשמפסיקים לומר קדיש ב"א חודש, עולים למפטיר בשבת שלפניו. כיון שהשבוע ימלאו י"א חודש למאמרו האחרון של מונדשיין "גלגולו של סידור", והציבור כבר מפסיק אפילו לומר קדיש על המדור, וזה כבר כמעט נשכח מן הלב, כמו שנגזר על מת, לכן אני מתעניין אם מונדשיין קיבל מפטיר. מי שיודע נא להחכים אותנו. כ' בשבט תשס"ט

25. מה פתאום? מה פתאום שמונדשיין יקבל מפטיר? אלו שאומרים קדיש צריכים לקבל לא הוא. לפי לוח ימי ההולדת כנראה שהוא קיבל מפטיר בשבת שעברה. כ' בשבט תשס"ט

26. מעניין!!! אני הייתי בטוח שאף אחד כבר לא פותח את המדור אחרי שכבר עברה כמעט שנה מהמאמר האחרון, = שנה, שיעור שכחה, (יעו' בפוסקים בענין זכירת מעשה עמלק) והנה לפליאתי אני רואה תגובה מכל שבט, ועליו תגובה נגדית מאותו תאריך. מעניין, מי בכלל נכנס למדור?? (חוץ משוטה כמוני, כמובן) הרי לפי התנהלות מונדשיין כבר בטוח שלא יפורסמו בו מאמרים. פליאה דעת ממני. כ"א בשבט תשס"ט

27. כבר עברה שנה! ועדיין לא נושענו! חוקר חב"ד המייחל כ"ו באדר תשס"ט

28. נו-הו! רבי יהושע. ד' באייר תשס"ט

29. מה נראה לכם? בס"ד איך נראה לכם ציבור הקוראים? האם יש עוד טעם להעיר להרב מונדשיין על מיעוט כתיבתו לאחרונה? האם אין זה בגדר כשם שמצוה לומר דבר הנשמע, כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע? כבר תקופה ארוכה שמאמריו הנפלאים מתמעטים והולכים, והרבה העירו לו על כך, אולם אגן בדין ואיהו בדידיה, ולריק הושחתו דבריהם. זה היה (לדאבוננו בלשון עבר) מדור נפלא, שהחזיר את השפיות לסיפורי צדיקים, והוריד מהם את התווית של סיפורי אלף לילה ולילה, או באבע מעשיות. הרב מונדשיין לימד במאמריו, ע"י כשרון הכתיבה והניתוח שחונן בהם מהשי"ת שסיפור הזוי אחת דינו להידחות, ושלא יהיו סיפורי הצדיקים בגדר "זהו ענשו של בדאי שאפילו כשאומר אמת אין מאמינים לו". חבל על דאבדין ולא משתכחין. ואולי, ציבור נכבד, אולי בכל זאת יתעשת הרב מונדשיין וימשיך במפעלו הכביר? אולי, אולי, מה אתם אומרים?! ---- מערכת שטורעם. אנא פנו לרב מונדשיין ובקשו את הפרק הנ"ח - ונאו! א' בתמוז תשס"ט

פרק סה: לספר מבראשית – הנחש בשירות האמונה

"אילו זכינו ואדם הראשון לא היה חוטא, היה הנחש הופך לכלי-עזר מעולה לאדם". האמנם זכינו? סיפורים מדהימים ומסמרי-שיער על נחשים אימתניים, שפועלים שלא כדרך הטבע ומקרבים את לבם של ישראל לאביהם שבשמים, לאמונת הבורא ולאמונת עבדיו הצדיקים. לקרוא ולא להאמין!

סיפוריו של הרב יצחק זילברשטיין שליט"א מפורסמים הם, ואינם זקוקים שיציגו אותם בפני הקהל התורני; טיבם ומהותם מוגדרים היטב בהקדמת העורך לחלקו הראשון של הספר 'טובך יביעו' (בני-ברק תש"ס):

"סיפורי אמונה וקטעי-חיזוק... שנישאו היישר ממעינם הטהור של רבותינו גדולי הדור וגאוני ההלכה... הדברים נאמרו בהזדמנויות שונות, בשיעורי תורה, בשיחות מוסר... כדרכו בקודש מתבל הרב את פירושיו על פסוקי הפרשה בסיפורים מרתקים, חלקם הגדול ראה במו-עיניו וחלקם סופרו לו ממקור ראשון על ידי גדולי הדור. הסיפורים נסובים אודות הנהגותיהם-בקודש של היושבים ראשונה במלכות התורה, זכר צדיקים לברכה, וכאלה החיים עימנו עד מאה ועשרים, וממשיכים להנהיג את עם ישראל בכל תפוצותיו".

נפתח בציטוט מדויק של סיפור לפרשת בראשית, על הפסוק "והנחש היה ערום" (שם, עמ' מד-מה), וזה לשונו:

לפנינו סיפור מדהים בענייני אמונה ובטחון, ממנו אפשר להיווכח עד כמה מלווה ההשגחה הפרטית את היהודי בכל צעד ושעל. את הסיפור שמענו מפיו של הרב עמנואל תהילה.

מכתב מרתק ומדהים הגיע אל אחד מתלמידי ישיבת "אור שמח" מחבירו המתגורר בחו"ל. המדובר בשני ידידים ותיקים שדרכם נפרדה כאשר אחד מהם, זה הלומד כיום ב"אור שמח", חזר בתשובה, והשני נשאר חילוני ונדד עד למדינות המזרח הרחוק ונטמע שם בין הכתות המסוכנות.

ויהי היום, כך מספר החבר במכתבו מחו"ל, התגייסתי לצבא של הגויים במדינה בה הייתי ונשלחתי לאפגניסטן יחד עם חטיבת חיילים. בהגיענו אל היעד המבוקש נערכנו לחנייה ארוכה. במקום זה היינו צריכים לחסל כיסי מורדים אחרונים שנותרו באיזור. הייתי יהודי בודד בין מאות גויים, וכאשר נערכה החטיבה לחניה, הלכתי לטייל בינות לגבעות ההרריות שהיו נדירות ביופיו, ובהיותי חוקר טבע מצאתי ענין רב בנוף החדש שנתגלה לנגד עיני.

החבר ממשיך לספר שבהימצאו בתוך עומק השטח ההררי, נתקל לפתע בנחש ענק שכמותו לא ראה מעולם. כאחד המומחים בחקר החיות והטבע, ידע שאפשר ליצור קשר עם הנחש, עד כדי התקרבות מוחשית אליו ועד אפשרות לשחק עם הנחש כחברים וידידים.

הוא החליט לנסות את מזלו והחל לזרוק לעבר הנחש עלים וזרדים. הנחש בלעם במהירות, ולאחר דקות מספר התקרב הבחור קצת לעבר הנחש והשליך לו עוד משהו, וכך במשך הזמן רכש את אמונו ונעשה ל"ידידו" הטוב. מדי בוקר בבוקרו, לפני היציאה לשטח, היה מגיע להתרועע עם "חבר" וותיק וחוזר לחטיבתו. אף אחד מהחיילים לא ידע לאן נעלם חברם היהודי מדי בוקר.

כך עברו שלשה חדשים.

ויהי היום, מקבלת החטיבה פקודה לזוז מהמקום ולשוב לבסיס-האם. מיודענו רץ במהירות הבזק לקחת "ברכת פרידה" מהנחש. הרי לא יראה אותו יותר... והנה הוא מגיע אל קרחת-היער בו נמצאת מאורת הנחש, וכמימים ימימה מקבלו הנחש 'בסבר פנים יפות'. הם 'משחקים' דקה-דקותיים ולפתע אירע דבר בלתי צפוי לחלוטין.

הנחש מזדקף.

כל חובב-טבע יודע כמושכל ראשון שכאשר נתקלים בנחש מזדקף, אסור לזוז מהמקום. כל תזוזה, כמוה כפיקוח נפש של ממש. הנחש עלול להכישך בו-ברגע.

בלית ברירה, עמד החייל היהודי על עמדו בלי נוע. הוא עומד והנחש עומד, מולו. שניהם מביטים אחד בשני. כך עובר זמן רב מאוד, והנחש אינו חושב לשוב למקומו ולשחרר את מיועדו העומד "על קוצים" ורוצה לשוב לחטיבתו שמן הסתם כבר זזה ממקומה והתרחקה מאוד.

לאחר שירד הנחש מהזדקפותו הממושכת, רץ החייל כל עוד נפשו בו וניסה להשיג את הלוחמים האחרים.

וכך הוא כותב במכתבו שהגיע לשיבת "אור שמח":

"רצתי לפי סימני הגלגלים של הנגמ"שים והטנקים, וניסיתי לאתר את החניה הבאה. אני רץ ורץ, במשך כמעט שלש שעות רצופות, עד שהגעתי לעמק צר בין שני הרים גבוהים, ולתדהמתי אני מגלה את כל חברי שחוטים למרגלות הטנקים. מסביבם – נחלי דם. אויביהם השיגו אותם ולאחר קרב לא נשאר איש מהם בחיים".

המראה הזה, על כל הכרוך בו ועל כל הניסים שהתרחשו לו, עשה עליו רושם מזעזע. "הרי אף אחד לא היה מסוגל לגרום לנחש שיעמוד במשך כל כך הרבה זמן ויעכב בעדי מלהמשיך עם חברי כדי שבזכות זה אנצל ממוות בטוח – רק אלוקי השמים והארץ! רק הוא היה יכול לעשות זאת", כתב החבר במכתבו והודיע שהוא מתכנן לשוב בקרוב ארצה ולהתחיל בהליכי חזרה בתשובה.

מדהים.

וחז"ל הרי מספרים לנו שבעוונותינו איבדנו שליח מצויין, הוא הנחש, ואילו זכינו והאדם הראשון לא היה חוטא, היה הנחש הופך לכלי-עזר מעולה לאדם.

עד כאן סיפור המעשה המדהים מתוך הספר 'טובך יביעו'.

אכן, סיפור מדהים! מדהים עד כמה שטויות והבלים אפשר לדחוס בסיפור אחד!

מדהים כיצד "אחד המומחים בחקר החיות והטבע" מגלה בורות – הגובלת בטמטום – באורח חייהם של הנחשים.

כמעט ועלה בדעתנו, שנחש זה הוא מהנחשים של ימות המשיח, שאז "ארי כבקר יאכל תבן" וגם הנחשים יהיו לצמחונים ויאכלו "עלים וזרדים", אך מיד נזכרנו שבאותו פסוק (בישעיה סה, כה) נאמר שגם לעתיד לבוא "ונחש עפר לחמו", ולא "עלים וזרדים".

אבל גם מי שאינו חוקר טבע דגול יתפלא: נחש זה ש"עלים וזרדים" מאכלו, מדוע נזקק לאדם שיתלוש עלים בעבורו, ולא ילקט בעצמו מהצמחייה שסביבו?

אף שאני אינני יודע את נפש הנחש כאותו חייל מומחה בחקר החיות והטבע, עם כל זאת לא הייתי מייעץ לשום אדם – אם חפץ חיים הוא – לנסות ולהתחבב על נחשי-ענק (שעלולים להכיש למוות כ'מיועדו' זה) באמצעות הלעטתם בעלים וזרדים, וגם לא לשאוף ולהגיע ל"התקרבות מוחשית" אליהם לשם משחק "כחברים וידידים".

אך לא רק בנחש מוזר עסקין, אלא גם באדם מוזר; יהודי חילוני מארץ ישראל (כדמוכח מדבריו בסיום, שהוא מתכנן לשוב בקרוב ארצה), שנדד למדינות המזרח הרחוק ונטמע שם בין הכתות המסוכנות, ולפתע הוא מחליט להתגייס לצבא הגויים שבאותה מדינה, ונשלח לאפגניסטן ללחום באחרוני המורדים.

מי שלחם במורדים באפגניסטן (במלחמה שנסתיימה בשנת 1989) הוא הצבא הסובייטי. האם אמנם ברוסיה התגורר מיוזענו הישראלי ולצבא זה התגייס? או שמא ידוע למספר הנכבד על מדינה ממדינות המזרח הרחוק ששלחה את חייליה ללחום באפגניסטן לצד הצבא הסובייטי? ילמדנו רבנו!

אבל מה הם כל הפרטים השוליים הללו, לעומת ה'מוסר השכל' שניתן ללמוד מסיפור מדהים זה! הכל כדאי בשביל הספק הגדול, שמא איזשהו חילוני פתי "יתחזק" בעקבות הסיפור וישוב אל אלקי האמת.

עד כאן הסיפור הראשון על נחש שהפך "לכלי-עזר מעולה" בשרות האמונה.

•

את הסיפור השני העלה על הכתב ר' יוסף לוין, בספר 'אנטופול, מתולדותיה של קהלה אחת בפולסיה' (ת"א תשכ"ז), עמ' 122:

בזמנו היו מספרים באותם מקומות בפולסיה, סיפור פלא שהיו מייחסים אותו כמדומה לר' מרדכי'לה אושמיאנר זצוק"ל זי"ע [הכותב מבהיר בהערה, שהוא לא הצליח לברר פרטים מלאים על אותו סיפור, אך] כך בערך היה המעשה, לפי המסופר:

אשה מינקת נסעה בעגלה עם תינוקה; בדרך ירדו מהעגלה לפוש מחום יום השרב, והאשה שכבה על מצע הדשא ונתנמנמה כשלידה התינוק. והנה עלה בזחילה אי-משם נחש ארסי, והתחיל לינוק מחלבה של האשה המתנמנמת.

נתעוררה המסכנה, והנה נחש יונק ממנה... חששו האנשים להוריד את הנחש ולחלץ את האשה, פן יטיל בה את ארסו וסכנת מות נשקפה לאומללה.

בקיצור, הגיעו בבהלה אל הצדיק שיציל את המסוכנת; הורה הצדיק להתקין ליד האשה ארגז גדול עם מכסה ומעבר לארגז, מול האשה, להציג ראי גדול, קרוב למסכנה. וכך עשו.

ראה הנחש, שאגב, כבר נתנפח מחלב האשה, את עצמו בראי והנה נחש נשקף מולו, עזב חישי את האשה ומיהר לעבר הראי, ונפל בארגז. מיהרו לסגור את הארגז על הנחש והאשה ניצלה ממות.

כאן מסתיים הסיפור, שהפעם נועד לחזק – באמצעות הנחש – את האמונה בצדיקים.

•

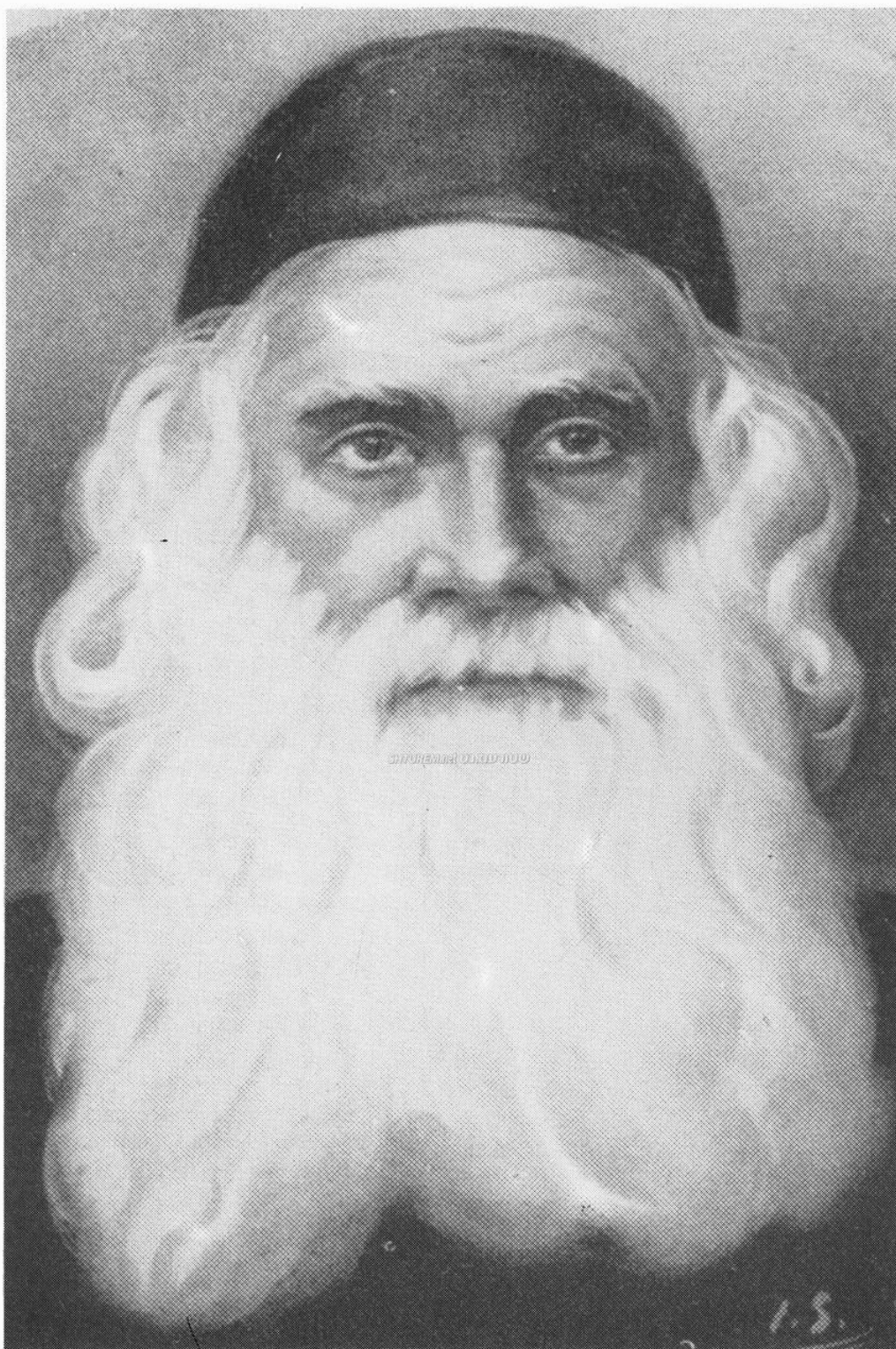
לעומת 'מיוזענו' הנחש בסיפור הקודם שהיה, כנראה, מעין הנחשים של ימות המשיח, הרי שהנחש הנוכחי חכם כנחש הקדמוני שהיה ערום מכל חית השדה, ידוע לו ערכו התזונתי של חלב אם וגם יונק הוא כאחד האדם.

וגם בו נתקיים "לפי ערמתו וגדולתו כך היתה מפלתו", ונפל בפח הפרימיטיבי שטמנו לו בעצתו של אותו צדיק.

•

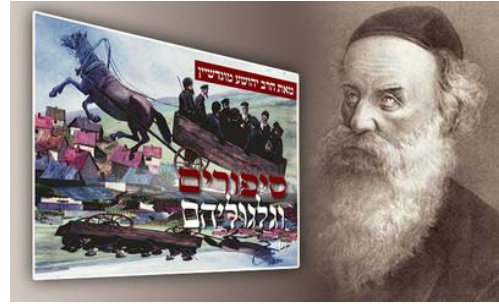
בחלק הראשון של הספר 'רבותינו שבגולה – קורות ל"ו גאוני ארץ ליטא' (ירושלים תשנ"ו), עמ' 159 ואילך, נרשמו תולדותיו של ר' מרדכי'לה אושמיאנר ובהם גם מעט מ"סיפורי הפלא" הרבים שנקשרו לו בחייו; אך, למרבית הפלא, נפקד מהם מקומו של הסיפור המצמרר דן.

היתכן שעורך הספר מכיר בטבע הנחשים וזה גרם לו לפקפק באמינותו של הסיפור?
ה' בחשון תשע"א

ציור דיוקנו של רבי מרדכי'לי אשר היה נפוץ בין המוני בית ישראל

סיפורים וגלגוליהם, פרק ס"ו • התענוג הגדול בעולם

חשיפה: איגרת חדשה מאדמו"ר הזקן בעל ה'תניא'! חרם הוטל בוויילנא ופקע בשיטל של החסידים! • אלכסנדר הגדול ביערות רוסיה: בביקתת "התבודדות" ובמסע צייד • מהם תמצית התענוג הגדולה ביותר בעולם ופיסגת התענוגות שהדמיון יכול להשיג? על כל אלה תלמדו כאן מפי הרבנית אשת אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע. פרסום לא ראשון!

אשתקד, בגל' כ"ד טבת תשע"א של 'המבשר – תורני' (עמ' כב), התפרסם הסיפור שלפנינו כ"מעשה שהיה":

התענוג הגדול בעולם

רבים לא ידעו זאת, ובכל זאת נשבר את אזניכם כי בעיר וילנא עצמה, שכידוע הייתה מעוז המתנגדים לחסידות, התקיים לו בית כנסת חסידי...

לא גדול היה בית הכנסת, ואף מתפלליו לא באו לשם בקול רעש גדול, כדי לא להרגיז יתר על המידה את בעלי דבבם, ובכל זאת לא ויתרו כקוצו של יוד על כל תג ממנהגי החסידות, והיו מקושרים בלב ובנפש ברבי הגדול הרה"ק רבי שניאור זלמן מליאדי זיע"א בעל ה'תניא', מייסד חסידות חב"ד. הנהגותיהם היו הנהגות חסידיות מובהקות, ומדי פעם כאשר הצטברו אצלם שאלות היו מריצים אגרת אל הרבי לליאדי.

באחד הימים פרצה סערה בוויילנא. זו לא הייתה קשורה לבית הכנסת החסידי אלא ביהודי ששמו לא נודע. באותם ימים הלכו כל יהודי העיר בדרך התורה ואין פרץ בחומת היהדות הבצורה. אמטו להכי כאשר נודע על פלוני שפרץ את הגדר, ועדים נאמנים סיפרו לבית הדין הגדול בוויילנא על מעשיו ומהם נתברר ללא ספק כי עבריו הוא. הזהיר בית הדין את האיש שייטיב את דרכיו. פעם ופעמיים ושלוש. משלא נענה לאזהרות החמורות, הטילו עליו חרם.

ובימים ההם הייתה הטלת חרם כמעט גזר דין מוות על המוחרם. כמעט שהוצא משורות עם ישראל. בראש ובראשונה חש האיש את נחת זרועו של החרם בבית הכנסת בו נהג להתפלל שלוש פעמים ביום. איש לא רצה לצרף אותו למניין, והכל התרחקו מד' אמותיו כאילו מצורע היה.

ימים מספר ניסה המוחרם ללכת מבי כנישתא חדא לבית כנישתא אחרית ולא עלתה בידו. בכל מקום שנכנס דחקוהו החוצה, או שהכל נסו מפניו וממילא נותר ללא מניין ואף ללא מזומן...

כיון שנותר האיש בודד כערער בערבה והכל מתרחקים ממנו, ובליבו היה צער על כך שאינו יכול להתפלל במניין (עבריו של פעם...) נמלך בדעתו כי בית הכנסת של החסידים מקום יאה הוא לו. הם מוחרמים בגין חסידותם, הוא מוחרם בגין חטאיו. הם יאים לו והוא יאה להם. הסמיך מחשבה למעשה וביום המחרת בא לפקוד את בית הכנסת ותיק של טלית ותפילין בידו.

המתפללים הכירו אותו, שהרי גם הם וילנאים היו, וחדשות העיר אינן זרות להם. כיון שראוהו נעשה בשרם חידודין חידודין. לפי שגם הם לא אבו את קרבתו של העבריו. אלא שסברו כי רק פעם אחת יבוא לכאן ויעזוב.

אפס כי למחרת הגיע האיש בשנית והתפלל עם החסידים. וביום השלישי שוב, וכן הלאה. בבית הכנסת התחילה קמעה לתסוס האווירה. הבן הבינו כי האיש שגורש בחרפה מכל מקום, החליט לקבוע מקום תפילתו במחיצתם ורוחם סערה. רק זאת חסר להם, שיהודי וילנא יצביעו עליהם כמי שהעניקו מקלט ומחסה לפושע.

שקלו בדעתם מה לעשות, והגיעו להכרעה, "צריכים לכתוב מכתב לרבי".

עוד באותו יום ישב זקן החסידים וערך איגרת מפורטת אל הרבי. "מה לעשות באיש אשר וילנא אינה חפצה ביקרו?"

תשובתו של הרבי לא איחרה להגיע. ארוכה הייתה האיגרת. במקום תשובה ישירה כתב להם הרבי בעל ה'תניא' סיפור...

●●●

יום חורפי היה אותו יום כאשר קיסר רוסיה, המלך אלכסנדר הגדול, החליט לצאת למסע ציד פרטי.

יועציו ביקשוהו לשקול היטב את יציאתו אל עובי היער, כאשר חשרת עננים קודרים תלויה בשמי מערב והרוח השורקת מבשרת על שלג ממשמש ובא. אך הקיסר שיום לפני כן שמע מאחד ממשרתיו הרבים ידיעה מרעושה על דוב גדול המשוטט בעומק היער, סירב. "אני מכיר כל שביל ביער גם בעיניים עצומות", ענה בשחצנות כשבמוחו התוכנית לצוד בעצמו את הדוב ולהציג את פרוותו לראווה בנשף הבא.

לקראת צוהרי היום יצא המלך מארמונו רכוב על סוסו המהיר ודהר אל תוך היער. חמוש בשני רובי ציד משובחים ובנשק העתיק שמעולם לא איכזב, קשת וחיצים.

●●●

תחילה התנהל הכל כמתוכנן, הוא רכב על הסוס לעומק היער ושם עצר ליד הבקתה הסודית שלו, בה היה מתבודד לעיתים כאשר שטפון ענייני המלוכה איים להטביע אותו, קשר את הסוס לאחד העצים וצעד רגלית בשביל שהכיר היטב. כאן צעד מאז נעוריו. הוא הסתתר מאחורי העלווה הסמיכה וארב לדוב.

הרוח השורקת הגבירה את יללותיה והתנפלה עליו בשצף קצף.

הוא חשב לעזוב את היער ולנוס חיש מהר אל ארמונו, אלא שאז שמע את פסיעותיו הכבדות של הדוב משוטט לא הרחק.

הצאר אלכסנדר לא הצליח לעמוד בפני הפיתוי שגירה את חוש הציידים שלו. הוא נשך את שפתו המכחילה מקור ויצא חרש בעקבות טרפו.

בצעדים שקטים התגנב אל הדוב שניסה להשביע את רעבונו השוקק בכמה פיסות בשר מדולדל שנותרו לפליטה מסביב לעצם גרומה ישנה שמצא בסבך העצים.

הדוב נואש מכרסום העצם היבשה והחל צועד לתוך עומק היער והמלך אחריו...

בכל פעם שנדמה היה לו כי הדוב מצוי בטווח הכדור ואצבעו עמדה ללחוץ על ההדק, כאילו חש בעל החיים בחושיו החדים בסכנה המרחפת על ראשו ומבלי משים התרחק מהמקום ונכנס עמוק יותר ללב היער, במקום בו לא דרכו מעולם רגליו של הקיסר.

השלג נעשה כבד וסמיך והיער חשוך. לפתע הכתה בראשו של המלך ההכרה כי הלילה יורד ברגעים אלו ממש ואם לא יזדרז להגיע אל סוסו, יצטרך לבלות את הלילה הקפוא בתוך הבקתה הבלתי מחוממת. לרגע אחד נוסף ניסה לצוד את הדוב, אך נפץ הירי רק הניס את בעל החיים הרחק מכאן. עמוק בלבו הודה אלכסנדר ליושב במרומים שהבריא את הטורף, כי במקרים רבים, מצית רעם הירי שהחטיא את זעמו של הדוב, והוא מבקש נקמה. למרות הרובים והקשת שלו, העדיף הקיסר להימצא הרחק מטפריו החדים של הדוב המגודל.

הוא החל לגשש את דרכו אל הבקתה ונעזר בטביעות רגליו על גבי השלג הרך. דא עקא, כי סופת השלג המשיכה להשתולל בכל עוז והעקבות התכסו בשכבה עבה של שלג טרי.

שעה ארוכה חיפש את הבקתה בלב היער עד שנואש. כיסה עצמו באדרתו וישב מצונף ומכורבל מתחת לעץ כשהוא רועד מקור. אכול חרטה עזה על שנאל לעשות צעד כה מטופש ולעזוב את ארמונו המוסק בליל כפור. הוא רעד מפחד שמא חיה טורפת כלשהי תזדמן לסביבתו והתפלל בליבו כי השלג האדיר ימנע גם מן הזאבים לשוטט בלילה הזה.

כל הלילה ירד השלג והמשיך לכסות כמרבד צחור את הכל. העצים הלבנים וביניהם גבהה תלולית אחת שהחלה מתנועעת לאטה. כל עצמותיו רחפו מקור, שפתיו היו כחולות והוא חש קרוב למיתה יותר מלחיים. אם לא מגיע לכאן משהו ומחלצני, אני גווע מקור, נמסכה מחשבת יאוש בליבו. שעות ארוכות תעה הנה והנה, כעת משפסק השלג לרדת, נותרו טביעות רגליו על גבי השלג החדש. מהן נמצא למד כי איננו מתקדם בדרך החוצה מן היער אלא סובב במעגלים בסבך העצים. עיניו כמעט יצאו מחוריהן כאשר גילה את סוסו מפורקד על גבי השלג, והוא מת עד מאד. הדרך קרובה החוצה, לחש לעצמו בשארית כוחותיו. אך רגליו המאובנות מקור לא נשמעו לצו מוחו. הוא נשען על אחד העצים ודימה לשמוע סביבו את משק כנפיו של מלאך המוות.

וברגע האחרון לפני שהתמוטט תחתיו קפוא ומיואש ונפרד מן העולם, שמע פתאום צעקה בוקעת מבין העצים "מי שם?"

זה היה הקול הערב ביותר ששמע מעודו. קולם של החיים בעצמם.

"אני", זעק חלושות.

גם על סף המוות, הבהבה גחלת היהירות של הקיסר הגדול. הוא לא יתגלה בקלונו לעיני שום בן תמותה. מלכה של רוסיה יצא לבדו אל היער כנער פוחז?

מתוך סבך העצים התקרבה אליו כמו מלאך מושיע ומציל דמותו של אדם נכבד, לבוש מעיל פרווה עבה. פניו היו פני יהודי, ללא ספק. כובע פרווה חבוש לראשו וזקן אפור לו משווה לבעליו הדרת כבוד. היה זה סוחר שהזדמן בדרך מסעו לתוך היער, ומרחוק דימה לראות דמותו של אדם משוטט ביער, הולך ונכשל ועוד רגע קטן יתמוטט ויצנח מת.

נשא את המלך הכמעט מת אל כרכרתו, שם החליף את בגדיו הרטובים בבגדים יבשים. כיסה בשמיכה חמה ומחממת, האכילו והשקהו ובכך הצילו ממוות בטוח. הוא השכיבו בעגלה במיטה רכה והסיעו לביתו בעיר הקרובה, שם טיפל במלך עד ששב לעצמו ולכוחותיו.

כשנפרד ממיטיבו שאלו המלך לשמו, ורשם את כתובתו. הסוחר היהודי טען שעשה זאת לשם מצוה ואינו חפץ בתגמול, אך המלך אלכסנדר גמר בלבו לפצות את איש חסדו בפרס הגדול ביותר.

...

כעבור שבועות אחדים קיבל היהודי איגרת במעטפה עליה מוטבע סמל מוזהב של ארמון המלכות. עיניו המשתאות רפרפו בין השורות: הינך מוזמן עם בני ביתך למסיבה חגיגית בארמון המלכות ביום פלוני בשעה פלונית.

היהודי שטרם ידע את מי הציל – לבש את מיטב מחלצותיו ויחד עם זוגתו נסעו אל ארמון המלוכה בעיר הבירה. כשנכנסו לארמון הקבילו את פניהם משרתים שנטלו את מעליהם. לתדהמתו הושיבו המשרתים את היהודי לימין המלך, על כסא מפואר מרופד בקטיפה ובידיותיו משובצים יהלומים, הכל הבהיק ונצץ בגווני הזהב והכסף.

לאחר שהכל אכלו והיטיבו את ליבם קם המלך לשאת את דברו.

"אורחים יקרים, הבאתי אתכם היום לכאן כדי להודות לאיש חסדי היהודי שהצילני ממוות בטוח לפני כחודש ימים, עת תעיתי ביער ביום השלג הגדול. לכבודו כינסתי כאן רק את האנשים הנכבדים ביותר בממלכה, ציויתי לרקוח את מיטב התבשילים, לאפות את העוגות הטובות ביותר... הכל כאן היום הוא שיא השיאים וכל זאת כדי לגמול בכבוד הגדול ביותר, ובתענוג הגדול ביותר שקיים על פני תבל, ליהודי הטוב שהצילני שלא על מנת לקבל פרס..."

...

"מבינים אתם את המשל", מסיים בעל ה'תניא את אגרתו, "היהודי המציל זכה בתמצית התענוג הגדולה ביותר בעולם. תענוג שאין למעלה ממנו. המלך הגדול ליקט לכבודו את כל השיאים הקיימים, והגישם לכבודו בערב אחד של המסיבה הכי יוקרתית..."

"זה משל שנתתי לסבר את האוזן, כדי שתתארו לעצמכם את פסגת התענוגות שדמיונכם יכול להשיג. וכל זה אינו אפילו חלק אחד מני אלפי אלפים וכאין וכאפס לעומת הנמשל. התענוג שיש לרבנו של עולם כאשר מקרבים יהודי וגומלים אותו חסד, ובמעשה שאתם עושים עם היהודי האומלל הזה שנתתם לו דריסת רגל בבית הכנסת שלכם.

"האם אתם רוצים למנוע את נחת הרוח הזאת מהקב"ה"? - - -

●●●

עד כאן סיפור המעשה ההזוי, שהכותב הקפיד להצמיד לו מקור הזוי לא פחות: **מפי הרבנית הצדקנית ע"ה, מחברתו הטהורה של כ"ק האדמו"ר הרי"צ מליובאוויטש זיע"א.**

●●●

האם יש צורך "להפריך" סיפור זה? הרי מראשו ועד סופו חף הוא מכל ידע באדמו"ר הזקן, בחסידות חב"ד ובדברי ימיה!

הידעתם? בוויילנא היה בית-כנסת חסידי! "חידוש"! אילו לא היה שם בית-כנסת חסידי כלום היו יוצאים נגדם בחרב וחנית?

עוד אמירה הנובעת מהעדר ידיעה נפלטת מקולמוסו של הכותב, כאילו היו החסידים בוויילנא נתונים תחת חרם ר"ל. אילו היה בודק בספרים המוקדשים לגדולי וילנא לדורותיה, היה מוצא ביניהם חסידים רבים, וגם בין פרנסיה שכיהנו בראשות הקהל יחד עם המתנגדים...

אך הביזיון הגדול ביותר לרבינו הזקן הוא, האיגרת הילדותית שמייחס לו הכותב, כאילו נמנה רבינו עם אלו מלבלי העתונות החרדית שמעיינותיהם נובעים דברים בטלים ושיחת נשים זקינות.

קל לי להתעלם מפרטי המשל, כגון ש"המלך אלכסנדר הגדול" – הוא אלכסנדר מוקדון – היה קיסר רוסיה, וגם מתיאור הניסיונות הכושלים לצוד את הדוב (שלא ידע כלל שדובים הגונים ישנים בחורף במערותם ולא משוטטים ביערות מושלגים), אבל קשה להעלים עין (אחת שוחקת ואחת בוכיה) מהרעיונות הפחותים המשולבים בפואנטה של המשל והנמשל:

תמצית התענוג הגדולה ביותר בעולם... תענוג שאין למעלה ממנו... כל השיאים הקיימים במסיבה הכי יוקרתית... פיסגת התענוגות שהדמיון יכול להשיג...

מהי פיסגת התענוגות שהכותב שם בפי רבינו הזקן? מיטב התבשילים ומיטב העוגות... שיא השיאים... התענוג הגדול ביותר שקיים על פני תבל...

במשל מעין זה היה רבינו משתמש אילו רצה לתת לנו ציור של אדם חסר ידיעה. אבל כשהוא רוצה להמשיל משל של "תענוגים גשמיים", מדבר רבינו על התענוג שמהשכלת שכל חדש, או מראית פני המלך ואפילו מראית פלטרין של מלך...

מכיון שרבינו היה איש הלכה, היינו מצפים שיתייחס ב"איגרתו" לתוקפו של החרם שהוטל על עברין על-ידי בית-דין, ולא להתירו כלאחר-יד בסיפור נבוב מתוכן, נטול ידיים ורגליים ונעדר מכל ריח תורה.

●●●

אם למישהו מהקוראים נראה הסיפור "מוכר מאיזשהו מקום", סביר שבא לידי העלון 'שיחת השבוע' של פרשת וישלח השתא, שגם שם התפרסם אותו סיפור – אף הוא במדור "מעשה שהיה" – אלא שנעשו בו שיפוצים והתאמות שמבטלים כמעט לחלוטין את כל ה"השגות" שהיו לנו על הנוסח הקודם; לפנינו עיקרו של הנוסח החדש:

שמו של שמעון-לייב נודע לשמצה בעיר וילנה. האיש ירד מדרך הישר... העיר כולה הזדעזעה כאשר עבר עבירה חמורה ומכוערת ביותר... הכול התרחקו ממנו... גם כאשר רצה להיכנס לאחד מבתי-הכנסת בעיר, סולק בחרפה.

באותם ימים הייתה וילנה המעטירה מרכז של תורה ויראת-שמים. בעיר התגוררה גם קהילה חסידיית שגדלה והלכה. בני הקהילה היו חסידיו של אדמו"ר הזקן... יום אחד עבר האיש ליד בית-כנסת חסידי, שמע את הניגונים הבוקעים ממנו, והחליט להיכנס. המתפללים קיוו כי ביקורו יהיה חד-פעמי. ד"י והותר ספגו עלבונות והצקות מאת מתנגדיהם, ולא היו חסרים גם את הצרה הזו... כמה ימים לאחר מכן נכנס האיש שנית לבית-הכנסת... ומאז החל האיש להופיע במקום תדיר. ככל שתכפו שם ביקוריו התחולל בו שינוי לטובה. הוא זנח את מעשיו הרעים והביע רצון לחזור לדרך הישר.

כשלושה חודשים נמנע האיש ממעשי החטא... אך אז נודע כי שוב סרח וחטא חטא חמור. הפעם התקשו החסידים להבליג. הם החליטו כי החשש לחילול כבוד החסידות מאלץ אותם לסלקו מחברתם.

כאשר מסרו לו את דבר החלטתם, טען האיש כי בכך הם גוזרים עליו נפילה לשאול תחתית: "...אם תרחיקו אותי, אאבד את התקווה להיחלץ מדרך החטא ואני עלול חלילה לרדת מטה-מטה".

הימים היו סמוכים לראש-השנה, וחסידים רבים נסעו לליאוזנה, אל הרבי. נכנסו זקני החסידים מוויילנה ושטחו לפני הרבי את סיפורו של האיש, הם סיפרו על החלטתם לסלקו מאיתם, כדי לשמור על כבוד החסידות.

הרבי האזין להם רוב-קשב, ואז פתח ואמר: "אספר לכם סיפור:

"לאלכסנדר מלך רוסיה נודע כי ביער נצפה דוב ענק... מזג האויר היה קר וסוער... לפתע הבחין בדוב והחל לדלוק אחריו... סופת שלגים השתוללה... המלך ניסה ללכת בין עצי היער, בתקווה למצוא שביל מוכר, אך לשווא... הלילה ירד... הבוקר עלה... הוא חש שכוחותיו אוזלים. פתאום שמע קול קורא: 'מי שם?!'... המציל היה סוחר יהודי שעשה את דרכו ביער... הוא הביא אל ביתו... כאשר הגיעה העת להיפרד, שאלו אלכסנדר כיצד יוכל להודות לו..."

"כמה ימים לאחר מכן התקבלה בבית הסוחר הזמנה מלכותית להשתתף בערב מיוחד בארמון המלוכה. עם הגעת הסוחר למקום זכה לכבוד הגדול ביותר שחלק המלך מעודו לאדם כלשהו. המלך הושיב את היהודי לידו, וסיפר באוזני כל המסובים כמה הוא חייב תודה לאיש שהציל את חייו. הוא העניק לו מתנות רבות והשתדל בכל דרך להסב לו את התענוג הגדול ביותר שרק אפשר".

הרבי סיים את סיפורו, והישיר מבט אל זקני החסידים. הללו אימצו את מוחם בניסיון להבין את פשר הסיפור, ותלו ברבי עיניים בציפייה. חייך הרבי ואמר: "שוו בנפשם את הכבוד והעונג הגדול שחוה אותו סוחר. דעו, כי כל זה אינו מגיע לאחד מאלפי-אלפים מגודל התענוג הנגרם לריבונו-של-עולם כשאתם מקרבים את היהודי האומלל הזה, ובזכות הקירוב שלכם הוא עושה עבירה אחת פחות!..."

"האם תרצו למנוע את התענוג הזה ואת נחת-הרוח הגדולה הזו מהקדוש-ברוך-הוא?!"

●●●

הכותב ניער מהסיפור את רוב ההבלים שאפפו אותו בנוסח הקודם, ואף השחיל בו מסר חסידי שיש בו ממש. אבל עדיין נותרו כמה מהם שדבקו בגוף הסיפור והיו לאחדים, עצם מעצמיו ובשר מבשרו.

ואם ישאל השואל: היה או לא היה?

הרי הוא לפניכם כפי שנכתב לפני למעלה ממאה שנה, והתפרסם – בשנת תשכ"ט – בקונטרס 'לקוטי רשימות ומעשיות' (עמ' ה):

אדמו"ר הזקן אמר: אין אתם יודעים את ה"מקיף" של חסידות. אפילו לשטיבל חסידי יש השפעה ("א חסידישע שטיבעל פועל"ט אויך")! עוד אמר – כשהחסידים הרחיקו אחד שנכשל בענין עכור – לא! לא! עליכם לקרב אותו! אולי מחמת זה יכשל פעם אחת פחות. אין אתם יודעים איזה תענוג הוא בעליונים כשיהודי עובר עבירה אחת פחות!

*

ואידך פירושא הוא. ועד שלא יגלו לנו את מקורו נאמר: לא היו דברים מעולם!

י"ט בכסלו תשע"ב

"הכוך בקיר שבזורמייזא" (צילום: שטורעם)

פרק ס"ז • מי לא מכיר את הכוך שבקיר? • מיוחד

אין לך תייר שמגיע לזורמייזא – היא זורמס שבגרמניה – ואינו סר לראות את הגומחה שבה נעשה הנס לאמו של רש"י. סיפור ההצלה הזה שידוע כיום לכל ילד, יוחס במשך השנים – בשנים קדמוניות וגם בזמן החדש – לדמויות אחרות, ואף הועבר למקומות שונים • הרב יהושע מונדשיין בפרק ס"ז של "סיפורים וגלגולים"

האמורא **מר בריה דרבינא** הוא בן הדור הרביעי לאמוראי בבל. מחסידי קמאי, שהיה יושב בתענית כל השנה חוץ מעצרת, פורים וערב יום-הכיפורים (פסחים סח, ב). הוא שיסד את תפילת 'אלקי נצור לשוני מרע' שאנו אומרים בסיום תפילת העמידה (ברכות יז, א). ועליו נאמר: ירא שמים ... ומנו [ומי הוא] – מר בריה דרבינא (שם לט, ב).

מספרת עליו הגמרא במס' ברכות (נד, א):

מר בריה דרבינא ... זמנא חדא הוה קאזיל ברסתקא דמחוזא ונפל עליה גמלא פריצא איתפרקא ליה אשיתא על לגוה.

[מר בריה דרבינא ... פעם אחת היה מהלך בשוק של מחוזא, התנפל עליו גמל משוגע (שפגיעתו רעה), נפלה חומת בית (שהיה סמוך לו) ונכנס לתוך הבית (מפני הגמל)].

•••

נס מעין זה אירע גם לרבי יהודה החסיד, ועליו שמענו לראשונה בס' 'שלשלת הקבלה' (לר' גדליה ב"ר יחיא, שנפטר בשנת שמ"ח לערך). וזה לשונו (דף נד, א במהדורת ויניציאה שמ"ז):

רבינו יהודה מפריסי הנקרא החסיד, שעשה הצוואות ... וקבלתי מחכמי הדור, כי בלכת רבינו יהודה החסיד לכנסת, עבר קרון אחד מאחורי בית-הכנסת בהיותו שם, והקרון היה לוחצו מאד, ונעשה לו נס ויפתח הקיר את פיו ויקבלהו בתוכו וניצול. ועדיין נראה הרושם ההוא ... וראיתי בקונטריס ישן, שזה הגאון נפטר בריגנספורק שנת ד'תתקע"ז. עכ"ל.

ולא נתפרש כאן היכן התרחש הנס.

כעבור כמאה שנה התפרסם הסיפור בנוסח שונה, כפי שנכתב על-ידי ר' יוזפא שמש מוורמייזא, בספרו **'מעשה נסים'**: דען עז ווערין דארין פרציילט גרושי נסים ונפלאות אז גישעהן זיין אין ק"ק ווירמש [שכן מסופרים כאן נסים ונפלאות גדולים שהתרחשו בק"ק ווירמש].

ר' יוזפא עצמו נפטר בשנת תל"ח, ואת הספר הביא לדפוס בנו – בשנת תנ"ו – באמשטרדם, והוא בלשון יידיש.

כאן הוא בתרגום לעברית, ממהדורת ש' איידלברג, **'ר' יוזפא שמש דקהילת וורמיישא'** (ירושלים תשנ"א, עמ' עא):

מעשה שקרה לאמו של ר' יודא חסיד

עוד מעשה שקרה **לאמו של רבי יודא חסיד**, בעת שהיתה מעוברת עמדה פעם אחת בסמטא צרה על יד בית הכנסת של נשים (בוורמיישא), והנה בא לקראתה עגלון רשע עם סוסו ועגלתו והתנכל לה לדורסה. האשה דחקה עצמה אל קיר בית הכנסת, ונעשה לה נס והקיר נכפף, והאשה הצדקנית באה בו. והרשע עם עגלתו עברו שם מבלי לנגוע בה לרעה ...

ומזה אנו למדים גודל צדקתו של ר' יודא חסיד, שקרה לו נס גדול עוד לפני שיצא לאוויר העולם. ועד היום הזה עומדת החומה הכפופה, וכל הזרים הבאים (לוורמיישא) הולכים לראות את המקום אשר בו קרה הנס הגדול.

על הנס הזה נמצא כתוב בספר **'שלשלת הקבלה'**.

עכ"ל.

אבל עינינו הרואות, שבס' **'שלשלת הקבלה'** מסופר הנס על **רבי יהודה החסיד עצמו, ולא על אמו!**

מאידך גיסא, ר' יוזפא שמש הוא בן וורמייזא ודבריו משקפים את המסורות המקומיות, ואין הוא נזקק לתימוכין מבעל **'שלשלת הקבלה'**.

ר' יוזפא שמש הוא גם מחבר הספר החשוב **'מנהגים דק"ק וורמיישא'**, ועדויותיו נאמנות ומקובלות.

על יסוד דבריו של ה'מעשה נסים' מסיק רש"א ורטהיימר בספרו **'לשון חסידים'** (ירושלים תרנ"ח, דפים מ. ב. מו, ב), שר' יהודה החסיד נולד בוורמייזא, ומשם עברו הוא ואביו ואחיו לשפיירא.

החוקר אברהם עפשטיין חולק עליו בקונטרסו **'ר' שמואל החסיד'** (ברדיטשוב תרס"ד, עמ' 6, הע' 10. והוא תדפיס ממאמרו שב'הגרן', ד, תרס"ג. ושם הוא בעמ' 84), וכותב:

ובאמת אין משם שום ראיה גם כשנאמין להסיפור. כי אפשר שאשת ר' שמואל [אביו של ר"י החסיד] באה משפיירא לוורמייזא על זמן קצר, ואירע לה שם אותו הנס.

כשהייתי בוורמייזא ראיתי שבאמת יש חלל בקיר בית-הכנסת של הנשים. אבל ביהכ"נ של הנשים נבנה בשנת תתקע"ג ... ואז היה ר"י החסיד כבר בא בימים ונפטר ד' שנים אחרי זה. ואם-כן, מוכח מעצמו הסיפור מאמו של ר"י החסיד.

עכ"ל.

דבריו מובאים אצל ר"א קמלהר בספרו **'חסידים הראשונים'** (וואיטצן תרע"ז, עמ' לח), והוא מתרץ את תמיהתו של עפשטיין: "אבל י"ל שהסיפור מאמו של ר"י החסיד הוא אמת, ובשנת (תתקע"ז) [תתקע"ג] נתחדש בית הכנסת, ובנו באופן שיתראה הרושם שהיה בקיר, לזכר הנס".

עפשטיין מתייחס גם לגירסתו של **'שלשלת הקבלה'** וקובע, שנוסח זה "מכוון יותר לסדר הזמנים, אבל גם משם אין שום ראיה שר"י החסיד נולד בוורמייזא. בכלל אין שום רמז שר' שמואל החסיד גר בוורמייזא".

הסיפור על אמו של רבי יהודה החסיד נשזר גם בספרו של ר"מ להמן **'רבי יוסלמן איש רוסייה'**, שנדפס לראשונה – בגרמנית – בשנת 1879 (תרל"ט) בפרנקפורט א"מ (והוא שם בעמ' 273-272), ובתרגום לעברית בשנת תש"ט (בעמ' 210-211. במהדורות המאוחרות, בעמ' 217). מהעיבוד החדש שנדפס בשם 'בדרכים רבות', נשמט הסיפור הזה לחלוטין.

סביר להניח שר"מ להמן שהתגורר במגנצא (מיינץ), ביקר לא אחת בוורמייזא הסמוכה, ראה את הגומחה בעיניו ושמע את סיפורה באזניו.

הסופר י' מזח שילב את הסיפור על אמו של ר"י החסיד, בספרו **'וואונדערליכע מעשיות וואס האבען געטראפען אין דער שטאדט ווירמייזא'** [מעשיות נפלאות שהתרחשו בעיר וורמייזא] (וילנא תרס"ב, עמ' 31-32). הזיקה בין ספרו בכלל וסיפור זה בפרט, לבין ה'מעשה נסים', גלויה. גם כאן מסתיים הסיפור בציון העובדה שהזרים שבאים לוורמייזא הולכים לראות את הקיר הזה, וגם הוא מאמת את הסיפור מכך שהוא מובא ב'שלשלת הקבלה'.

הגירסה הקדומה שייחסה את האירוע הנסי **'לר' יהודה החסיד עצמו, או לו ולאמו, שקעה בתהום הנשייה; את מקומה תפסה גירסה חדשה – הידועה כיום לכל – שהנס בוורמייזא אירע לאמו של רש"י.'**

יגעתי ולא מצאתי מקורות קדומים להעתיק מהם את סיפור המעשה. ואין לי אלא מה שהושיט לי אחי **'ר' אהרן נר"ו מהס' 'מעגל טוב השלם'** (בחלקו הראשון שנדפס בברלין בשנת תרפ"א, עמ' 24). והם דברים שרשם הרב חיד"א ביומן מסעותיו, בחודש מנחם-אב תקי"ד:

והזאת העיר וירמייז"א, שמעתי היא קהלה קדומה מאד ... וכה הראונו בתוך רחוב אחד כותל אחד, עמוק הן מראהו מהכתלים שבצידו, ואמרו **'שאמו של רש"י ז"ל'** בעודה מעוברת מרש"י ז"ל, היתה עוברת ברחוב הזה, והדביקה עגלה משר אחד, ובדרך טבע לא היה אפשר לה להנצל, ונעשה נס והכותל נסוג אחור. ויהי לנס.

וכמדומה לי שמעשה זה הובא **'בשלשלת הקבלה'**. וכזאת וכזאת הם המדברים פלאי פלאות נעשו בק"ק זה לימים ראשונים, ונכתבו בספר **'מעשה נסים'** שלהם.

עכ"ל.

שוב מאוזכרים כאן הס' 'שלשלת הקבלה' ו'מעשה נסים'; אף שבראשון מתייחס הנס לרבי יהודה החסיד, ובשני לאמו.

אך דבר ברור שמענו מכאן, שכבר לפני למעלה ממאתיים וחמשים שנה סיפרו אנשי וורמייזא את הסיפור הזה על אמו של רש"י.

הס' 'מעגל טוב' נדפס לראשונה בליוורנו, בשנת תרל"ט, אבל באותה מהדורה אין זכר לביקורו של הרב חיד"א בוורמייזא ולא לרוב ענייני הספר, שהחל להידפס בשלימותו רק בשנת תרפ"א, כנ"ל.

אבל עוד קודם לכן מצינו זכר לגירסה זו; בספרו 'נפלאות הרבי' (ווארשא תרע"א, עמ' 119), מביא רמ"מ וואלדען דברים שכתב לו ר' שלמה ענגלמאן [הי"ד] מק' קלאדאווע (ולימים רבה של עיר זו, על מקום אביו הר"ר אפרים ברוך בענדיט), בזה הלשון:

פעם אחת סיפר אדמו"ר הגה"ק מהר"א זצ"ל [בעל ה'אבני נזר'] מסוכטשוב, המעשה שהיה עם אם רש"י ז"ל, בהיותה מעוברת עמו והלכה ברחוב צר ודחוק, ונסעה שם עגלה, ולא היה לה מקום לנוס ונדחקה אל הכותל, ונעשה לה נס שדחק הכותל כגודל בטנה. עכ"ל.

גם אדמו"ר זצ"ל הזכיר פעם את הסיפור הזה (בשיחתו בשבת פ' נח תשמ"ג) כ"סיפור ידוע", שאירע עם אמו של רש"י בהיותה מעוברת, שבלכתה פעם ברחוב צר באה לעומתה מרכבה,

ובדרך הטבע לא היתה אפשרות שהמרכבה תחלוף והיא והעובר ישארו שלמים, ונעשה שקע בקיר בגודל המתאים לאשה מעוברת וכך ניצלו שניהם. "כ"ק מו"ח אדמו"ר [מוהרי"צ] סיפר, שבהיותו בעיר וורמייזא (עיר הולדתו של רש"י) – ראה את השקע בקיר שאודותיו מקובל הסיפור הנ"ל, אפילו אצל אומות העולם". עכ"ל. ואין אנו יודעים האם גם את הדברים שבסוגריים אמר הרבי.

•••

לא חלפו שנים רבות, הסיפור הקצר עטה עור ובשר, רקע היסטורי וגם עליילה. כך, למשל, בס' 'היכל רש"י' (ת"א ת"ש), שבו אנו קוראים (בעמ' כד):

הולדת רש"י

הורי רש"י התנהגו בחייהם הפרטיים בקדושה ובטהרה, והנהגתם זו היתה כעין הדרכה שלא מדעת לרוב היהודים שגרו בשכונתם. ובעיר מגוריהם חי בישוף אחד שהטיף תמיד להתבוללות ולהתנצרות, אבל הורי רש"י היו לו כאבן נגף בדרך תעמולתו, כי מהם ראו היהודים וכן עשו. התחיל הבישוף לחבל תחבולות להתנקם בהם.

ובימים ההם מלאו ימיה של אם רש"י ללדת אותו. ומנהגה היה ללכת ערב ובוקר להתפלל בבית-הכנסת דרך סימטה צרה מאד, שאין בה מקום מעבר אלא לאיש אחד. התנכל לה הבישוף, ופעם, בלכתה לבית-הכנסת, מהר על סוסו לאותה סימטה מתוך מזימה רעה לדחוק את אם רש"י לקיר ולרסקה, אותה ואת הוולד אשר בקרבה.

אם רש"י נבהלה מאד, ומרוב פחד נלחצה עם כרסה לקיר אבנים הסמוך לה. ונעשה נס ונתבצר לה לכריסה מקום בקיר זה, שנתהווה בו כעין שקע, ואחרי יומיים נולד רש"י. ככה ניצלה האם בזכות בנה.

עד היום מראים תושבי וורמייזא ברחוב היהודים קיר זה ושקע בתוכו.

נוסח שני: במקרה עברה באותה סימטה מרכבת סוסים שהעמידה בסכנה את חיי אמו של רש"י.

לפי המקובל נולד רש"י בטרזיש [Troyes שבצרפת] ולא בוורמייזא [Worms שבאשכנז], והאגדה מוסיפה, שאמנם בוורמייזא נולד רש"י, אבל מיד לאחר הוולדו עברו הוריו לטרזיש, כי חשש אביו פן יאשימו את אשתו במעשה כשפים.

עכ"ל.

סופרים אחרים פתרו את בעיית המיקום כל אחד בדרכו שלו:

ל' חזן בס' 'רש"י' (ת"א ת"ש, עמ' 12), מביא את הסיפור מבלי לנקוב בשמה של עיר כלשהי, ומבלי להוסיף שהשקע שבקיר קיים עד עצם היום הזה.

א' גורדין בס' 'רש"י' (ת"א תשכ"א, עמ' 27-28) מעתיק את ההתרחשות לטרזיש – עיר הולדתו של רש"י – אך יחד עם זאת מסיים גם הוא במלים: "האגדה מוסיפה שהשקע בקיר נשתמר עד עצם היום הזה".

•••

גם היום מראים את הגומחה – אף שהקיר אינו עתיק-יומין כלל, ולכל היותר הוא שיחזור מהעבר – אבל היא אינה נמצאת בקיר בית-הכנסת. ואילו בסיפורים הקדומים על אמו של ר' יהודה החסיד, השקע היה בקיר עזרת-הנשים, ושם ראה אותו אברהם עפשטיין בין השנים תרכ"א-תרס"ג.

ר' רפאל הלפרין מצביע על השקע שבקיר

כמה מגלגוליו השונים של הסיפור, כבר הובאו במאמרו של י' ברגר "רש"י באגדת העם" (בתוך הס' 'רש"י: תורתו ואישיותו', נ.י. תשי"ח, עמ' 155-156). והוא מוסיף גם את המידע הבא:

"העירני מיודעי הספרן מר י"י דינסטאג, כי בספר זכרונותיה של מקסה נורדוי על אביה, **מסופרת מסורה זו על אם הרמב"ם. הדבר קרה באחד הרחובות בקורדובה, ועד היום מראים עליו**".

●●●

גלגולו הבא של הסיפור נתעלם, משום מה, מן העין.

הנוסח שלפנינו התפרסם בשנת תרפ"ד בספרו של ר' חייקל לונסקי הי"ד מוויילנא (ספרן, ביבליוגרף, סופר ועיתונאי), '**לעגענדעס וועגן ווילנער גאון**' (עמ' 3-4), שוב חזר המחבר והדפיסו בעתון '**דאס ווארט**' (גל' 516, כ' באלול תרצ"ד), בפרק הראשון שבסידרה "**דער ווילנער גאון**".

בשלישית כתב אותו ח' לונסקי בעברית, ופרסמו בקובץ '**ילדותנו**' (ע"י מרכז 'חורב' בוילנה, שנה א', חוברת א', סיון תרצ"ז).

והרי הוא לפנינו בצלמו ובדמותו:

י ל ד ו ת נ ו

אגדות על הגאון מוויילנא

(מ פ י א נ ש י מ ו מ ק ס ר י מ)

הגאון מוילנה רבנו אליהו נולד ביום הראשון של פסח שנת ת"פ, זאת אומרת – לפני מאתיים ושבע, עשרה שנה, עריסתו עמדה כאותו מקום, שעליו נבנתה הפיפה בבית-הכנסת, הנקרא על שמו, קלויז של הגאון, הנמצא בוילנה ברחוב היהודים. על אדות הולדתו מספרים משה-גם זה:

פ ז ש ה תפריצו אל רחוב היהודים רוכבים פולניים של סוסים דהריים ובידיהם מגלגלי-דור שידוח-קסוף להם ובהם הנהילו את הסוסים אל רחוב היהודים הצר. אמו של הגאון יצאה אז מביתה ללכת אל בית הכנסת להתפלל תפלת שחרית. היא הלכה לאט לאט, בשדור "קרפן-מנחה" תחת בית-שעריה, ולא יכלה לפסע פסיצה בקה, כי היתה קצקרת.

לפתע פתאום נראו לעיניה הרוכבים הגלגלים, קשהם מכניים במרוצתם לקראתה, ותושישים את כל רחב הרחוב. לא היה מקרוב שצר, דלת או תנח, גם זה:

רחוב קרוב היהודים בוילנה

י ל ד ו ת נ ו

ראו היהודים היושבים בבתים את אמו של הגאון הנתונה בסכנה וירימו סול-ווצה, קלא יאיש, נשים ובחולות התחלחלו ותתעלפו, גערים וישישים התעטפו ונאנחו ממעמקי לבם: "אירבונו של עולם!"

והרוכבים רצים בינתיים הסוסים נשאים נמרצד הארץ תחת הגלגלים. התקרבה אמו של הגאון אל המיר וקראה "שמע ישאאל" בלחש... תרגישה אמו של הגאון את הגל פיהם של הסוסים על פניה. גלגלה יותר ויותר אל המיר, עצמה את עיניה ונלחשה "רודי" בלבה...

זו פתאום המיר ממקומו בשער קושתו של איש ואמו של הגאון התכנסה לשם. עברו הרוכבים זה אחר זה בחמדון והמירו את הרכס מידם. עוברים הם לאט פוורי גפשו, צניניהם יורדות למטה ולבם נוקף בערבם. ואמו של הגאון עומדת לה בתוך המיר ואומרת בלחש: "נבאי זה בוכות הילד". ראו זאת האנשים הנשים שהתעלפו מפחד ותחו נקשם, נשאו ידיהם ונתנו שבח להקדוש-ברוך-הוא.

אחרי ימים אחדים נולד לה בן, שקראו שמו "אליהו". והוא הוא הגאון מוילנה וקרנו לברכה.

ח. לונסקי.

בשני מופעיו הראשונים של הסיפור – ביידיש – מסתיים הוא במלים:

ועד היום ניצב עדיין הקיר שנפער בו מקום להציל מן הסכנה את הרבנית והילד שתחת ליבה – הגאון מווילנא.

וראה זה פלא: כפי שבנוסחים הקודמים אין התאמה בין מקום התרחשותו של הנס, לבין מקום לידתו של אותו עובר בר-מזל, כך גם בנוסח שלפנינו! שהרי הגר"א כלל לא נולד בווילנא אלא בעיירה סעלץ, ורק כעבור כמה שנים עקרה משפחתו לווילנא...

בכך מופרכת גם פתיחתו של הסיפור על הגר"א, ש"עריסתו עמדה באותו מקום, שעליו נבנתה הבימה בבית-הכנסת, הנקרא על שמו 'קלויז של הגאון', הנמצא בוילנה ברחוב היהודים".

●●●

נשוב אל גירסת הנס שהתרחש לאמו של רש"י, הפעם כפי שהוא מסופר בשני ספרים לילדים, שנדפסו שניהם בירושלים בשנת תשמ"ז: 'רש"י – רבן של ישראל' (עמ' 25-26), ו'המאורות הגדולים: חייו ויצירתו של רבנו שלמה יצחקי רש"י' (עמ' כד-לא):

בְּאוֹרֵהָ כּוּזָה שֶׁל חֲשָׁשׁוֹת מִפְּנֵי הַגּוֹיִם חָיו רַבִּי יִצְחָק וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא לִשְׂנֹא הָיָה פֶּחָדָם כִּי אִמָּנָם הָיְתָה אִם רִש"י נִתְּוֶנָה פֶּעַם אַחַת לִסְכָּנָה גְּדוֹלָה מִצַּד הַגּוֹיִם. אֵךְ עוֹד לִפְנֵי לִידְתּוֹ שֶׁל הַצַּדִּיק, בְּשַׁעַת הַרְיוֹנָה שֶׁל אִמּוֹ, שָׁמְרָה עָלָיו הַהִשְׁגָּחָה הָעֲלִיוֹנָה שֶׁלֹּא יֵאָנֶה לוֹ כָּל רָע.

יוֹם אַחֵד הִלְכָה הָאִשָּׁה הַהִרָה בְּרַחוּבוֹת הָעִיר נִרְמִינָא בְּשִׁדְוֶרָה בְּיָדָהּ, בְּדֶרֶכָה לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְהִתְפַּלֵּל. הִיא הִגִּיעָה לְסִמְטָא צָרָה מְאֹד וּפְתָאם הִתְפָּרְצוּ מוֹלָה לְתוֹךְ הַסִּמְטָה פְּרָשִׁים רוֹכְבִים עַל סוּסִים כְּשֶׁהֵם מְדַרְכָּנִים אֶת סוּסֵיהֶם וּמִתְקַרְבִּים אֵלֶיהָ בְּדֶהֱרָה. נִבְחֲלָה הָאִשָּׁה מְאֹד אֵךְ לֹא הָיָה לָהּ לֶאֱזֹן לְהַמְלִיט בְּסִמְטָה הַצָּרָה. וְהַפְּרָשִׁים מְדַרְכָּנִים עוֹד יוֹתֵר אֶת סוּסֵיהֶם וְצוֹחֲקִים וּמִלְגָּלִים עָלֶיהָ בְּחֲשָׁכָם שְׁעוֹד מַעֲט הִיא תְּהִיָּה לְמַרְמָס תַּחַת רַגְלֵי הַסּוּסִים.

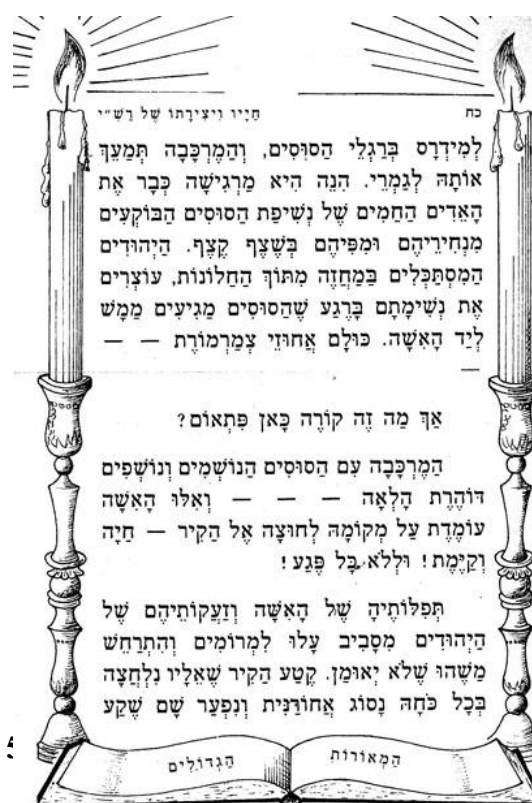
רְאוּ הַיְּהוּדִים שֶׁבִּבְתֵּימָם אֶת אִשְׁתּוֹ רַבִּי יִצְחָק הַנְּחוּנָה בְּסִכָּנָה וְאִינָה יְכוּלָה לְהַחֲלִץ מִמֶּנָּה תַּעֲקוּ בְּקוֹל מְלֵא יָאוֹשׁ. מִן הַחֲלוּנוֹת הַבֵּיטוּ בָּהּ בְּפָנִים נִחְרָדוֹת וְנֶאֱנָחוּ מֵעֶמֶק לִבָּם: "אוּי, רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם!"

הַרוֹכְבִים מִתְקַרְבִּים עוֹד יוֹתֵר וְאִם רִש"י חוֹשֶׁכֶת שְׁעוֹד רָגַע יָבֵא הַקֶּץ לְחִיָּה וְעִמּוֹ גַּם הַקֶּץ לְחֵלוֹם הַיָּפָה עַל הַבֶּן שֶׁיֵּוָּלֵד לָהּ. הִיא נִלְחָצָה אֶל הַקִּיר וְקוֹרְאָה בְּלִחַשׁ: "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל..." הִנֵּה הִיא כְּבֹר מְרַגֶּשֶׁה אֶת הַכָּל פִּיהֶם שֶׁל הַסּוּסִים עַל פְּנֵיהָ וְהִיא נִדְחָקֶת עוֹד יוֹתֵר אֶל קִיר הַסִּמְטָא.

וְהִנֵּה קָרָה פְּתָאם גַּם: בְּמִקוֹם עֲמָדָה נַעֲשֶׂה שְׁקַע בְּקִיר בְּשַׁעוֹר קוֹמָתוֹ שֶׁל אִישׁ וְאִמּוֹ שֶׁל רִש"י נִדְחָקָה מִיָּד לְשֵׁם וְכֵן נִצְלָה מִיַּד הַרוֹכְבִים שֶׁהִבִּטּוּ עַל מַחְזֶהָ זֶה בְּתַמְהוֹן וְשׁוֹב לֹא נָסוּ לִפְגַּע בָּהּ. גַּם שָׁאָר הָאֲנָשִׁים הַשְׁתוּקָמוּ עַל הַנֶּס הַגְּדוֹל שֶׁהִתְרַחַשׁ בְּמִקוֹם זֶה, הֵם נִשְׁמָו לְרִנְתָּה וְהוֹדוּ לָהּ עַל חֲסָדָיו. וְאִם רִש"י נִשְׁאַה גַּם הִיא אֶת יָדֶיהָ בְּתַפְלַת הוֹדִיָּה לָהּ וּבִלְבָבָהּ הִיָּתָה בְּטוֹחָה שֶׁגַּם גְּדוֹל זֶה נַעֲשֶׂה לָהּ בְּזִכּוֹת הַיָּלֵד שֶׁבְּרַחֲמָהּ.

אוֹתוֹ שְׁקַע שֶׁנִּתְּהֶנָּה בְּקִיר בְּעִיר נִרְמִינָא נִשְׁאָר שֵׁם וְנִשְׁתַּמֵּר עַד עַצְם הַיּוֹם הַזֶּה נִצְדִּין נִתֵּן לְרֵאוֹתוֹ.

עֲבָרוּ שְׁבוּעוֹת אַחֲדִים מִמֶּאֲרָע זֶה וּלְשִׁמְחַת בְּנֵי הַזּוּג הִגִּיעַ הַיּוֹם הַמֵּיחָל אֵלָיו חֲכוֹ וְנוֹלַד לָהֶם בְּעִיר טְרוֹיֶשׁ בְּנָם יִחִידָם בְּשֵׁם מְאִירוֹת וְעֵינָיו זוֹרְחוֹת וּמְפִיצוֹת אוֹר בְּבֵיתוֹ.

ולא באנו אלא להראות, כיצד נטלו נוסחים אלו את סגנונם מ'נוסח הגר"א' שקדם להם.

בעיות המיקום גם הן אינן צריכות להטריד את מוחם הרך של הילדים; אליבא דחד, התרחש האירוע בוורמייזא וכעבור שבועות ספורים נולד רש"י בטרויש. אליבא דאידך, מקום מגוריהם הקבוע היה בטרויש שבצרפת, אך תקופה מסויימת התגוררו בוורמס שבאשכנז ובדיוק אז אירע הנס. מיד אחר-כך חזרו לטרויש, ושם נולד רש"י.

והכל על מקומו בא בשלום.

י"ג בשבט תשע"ב

פרק ס"ח • הכלות / החתנים שקמו לתחייה

למען ידעו חתנים וכלות, שהבטחות נישואין יש לקיים! על כך יעידו כמאה עדים אירועים שהתרחשו בבאלטע, בסובאלק, בפילדאשקאצעשאק, ביאסי, בבאלחוב, בפעסט, בקראון-הייטס ובתל-אביב. על אירועים טרגיים אלו שכולם הסתיימו בטוב, בפרק ס"ח של סדרת "סיפורים וגלגוליהם" מאת הרב יהושע מונדשיין

הסיפור שלפנינו נדפס בשני קבצי סיפורי חסידים, מהקדומים והמפורסמים ביותר; תחילה בס' **'עדת צדיקים'** (לעמבערג תרכ"ה, עמ' 45-50), ושנית בס' 'קהל חסידים' (ווארשא תר"ל בערך, דף נד, א-ד). מעשה נוראה בימי הצדיקים הקדושים, ה"ה הרב המגיד מקאזעניץ והרב הקדוש ר' יעקב יצחק ["החוזה"] מלובלין ז"ל זי"ע.

מעשה שהיה איש אחד ממקורביו של המגיד מקאזעניץ, והיה חסיד גדול ומופלג בתורה, ומדי חודש בחדשו היה נוסע להרב הנ"ל. והיה האיש חשוכי בנים, וביקש כמה פעמים את הרב שיתפלל עבורו שיהיו לו בנים. ולא ענה הרב מאומה. אבל אשתו הציקתהו מאד בכל פעם, שיפעול מהרב איזה מענה ... עד כי פעם אחת הציקתהו מאוד ובכתה לפניו לבל יסע מקאזעניץ עד יענה לו הרב מענה נכונה ... ויסע האיש להרב ויאמר לו כי נלאה נשוא בכי אשתו וצעקותיה, ולכן נשאר בדעתו לישוב פה עד ישמע מפי הרב מענה נכונה.

ופתאום נזרק דבר מפי הרב, אם תאבה להפסיד כל ממונך יהיו לך בנים ... ויאמר החסיד אמליך באשתי ... ויסע האיש עוד הפעם לרב בתשובתו זאת, כי אשתו נתרצתה בכל זה ... ויען לו, אם כן הכן והכון עצמך לדרך ...

ויאמר אליו המגיד, עתה תסע ללובלין ותאמר להרב ר' יעקב יצחק כי אנכי שלחתיך אליו, כי יגיד לך מה תעשה שתוליד בנים. ולכל אשר ישלחך תלך ... ויסע האיש ללובלין ... ויענה לו הרב: שב פה עד אשר אגיד לך מה לעשות. וישב שם האיש זמן ארוך ...

פעם אחת אמר לו הרב ר' יעקב יצחק ... הנה אתה היית בימי ילדותך מאורס עם כלה אחת, ואחר-כך כאשר נתגדלת מאסת בה ועזבת השידוך, ועבור זה אין לך בנים. ועל-כן, עד שלא תפייס את הכלה לא יהיו לך בנים ... מוכרח אתה ליסע לבקשה ... הנני להשיאך עצה הגונה, הנה בערך שני חדשים יהיה יום השוק הגדול בבאלטע ... ושמה תהיה האשה הנ"ל בודאי, ועל-כן תסע אתה לשם, וכל יומי השוק תחפשה עד כי תמצאנה ...

וישמע האיש הנ"ל לדברי הרה"ק מלובלין ... ויבא לבאלטע וישכור לו אכסניא ... וביום השוק הלך האיש ברחוב העיר מן הבוקר עד הערב וחקר ודרש ולא שמע מאומה ... ואך בשלשה ימים האחרונים מיום השוק, אשר התחילו כל העם לנסוע מהיארד, עמד הוא ברחוב נבוכ ברעיוניו ... וכעמדו ירד מטר סוחף פתאום, וירץ לתוך אחת החנויות לעמוד שם עד יפסוק הגשם. ולא הניחו אותו לעמוד בחנות, ויעמוד מן הצד בתוך הרבה אנשים אשר עמדו שם להגן עליהם מן המטר.

והנה גם אשה אחת ... עומדת בצדו אצלו. ובראותו אותה פסע פסיעה לבר, למען התרחק מעט ממנה. ותשחק האשה ותאמר לרעותיה, האיש הזה מנעוריו בגד בי וגם עתה בורח ממני. הייתי לפניו מאורסת לו ובחלה בי נפשו, ועתה ב"ה כי עזבני ואנכי עשירה ממנו, ועם כל זאת בורח ממני.

וכשמעו קרב אליה וישאל אותה מה תאמר. ותען, כי נשכחתי ממך כמת מלב, הלא תזכור בת פלוני אשר היית בקנין עמה ארבע שנים, אנכי האשה הנצבת עמך בזה הייתי ארוסתך, ועתה מה לך פה, מה מעשיר, האם יש לך בנים?

ויאמר האיש, האמת לא אכחד ממך כי למענך באתי הנה, כי אין לי בנים, והגיד לי הרה"ק מלובלין כי לא יהיה לי בנים עד אפייס אותך. והנני מוכן לקיים כל אשר תצוו עלי, אך מחלי לי על אותו עוון ולא תוסף עוד לדאבה נפשי.

ותען לו האשה, הנה חנני ה' ויש לי כל ואינני צריכה למוהר ומתן ממך. אבל יש לי אח מסכן, תלמיד-חכם מכפר פלוני הסמוך לסובאלק, ובימים האלו צריך להשיא בתו ואין לו על זה פרוטה אחת, ועל-כן, אם תרצה כי אמחול לך בלבב שלם, תמחול ליסע לשם ותתן לו שני מאות אדומים ואז בוודאי יהיו לך בנים.

ויפצר בה האיש לאמר, קחי ממני ככל אשר אמרת ושלחי לאחריך, ולמה תעמיסי עלי המשא הזה לנסוע לאחור ... ותען לו האשה כחפצך עשה, אנכי לא אוכל לשלוח על הבי-דואר ... ואנכי בעצמי לא אוכל ליסע אליו, ועל-כן מוכרח אתה לנסוע לתתם בידו דוקא ... ותיכף בהגיע המעות לידו אמחול לך בלבב שלם. והמצוה הזאת תעזור לך שיהיו לך בנים תלמידי-חכמים.

ותיכף עמדה האשה לדבר אליו ותאמר, הנה אנכי אין לי פנאי עוד לעמוד פה, יפסוק הגשם ואנכי אלך ועוד לא תראוני, כי נוסעת אני תיכף מכאן ואם תבקשני לא תמצאני, ועל-כן נהג תיכף נסיעתך לאחי ותיוושע בעזה". ואחרי דברה לקחה תיכף פרידת שלום ממנו, ותאמר לו, תפרוס שלום אחי למעני. נהג נסיעתך ולך. ותלך מאתו. ורצה להלך אחריה, ותאמר לו, לחנם תלך אחרי, כי לא תמצא אותי כי נסיעתי נחוצה. ובתוך הרחוב נעלמה מעיניו.

וילך האיש לאכסניא שלו ויחפש עגלה לוויילנא ... ומשם נסע לסובאלק עד בואו אל הכפר אשר דר שם אחי המאורסת. ויבא אצלו וימצאו טרוד מאוד ... וישאל אותו ... ומה אתם דואגים וטרודים ... ויאמר לו הבעל-הבית, הנה אנכי עשיתי שידוך הגון עבור בתי הבתולה עם נגיד אחד מסובאלק, והבטחתי לה מוהר שלוש מאות רובל כסף ... עברתי זמן החתונה ובתי הגיעה לפרקה ב"ה, ואתמול הגיעני התנאים ממחותני עם מכתב כתוב בו, כי אם לא אסלק לו במשך שלושה ימים הנדן, ינתק הוא מוסרות השידוך ויעשה שידוך אחר ...

ויאמר אליו האורח אל תדאג, אנכי אתן לך שני מאות אדומים, ויספיק לך על כל צרכי החתונה ועוד יוותר לך. ויאמר אליו הבעל-הבית, למה מצאתי חן בעיניך ... ויאמר האורח, האמת אגיד כי שלוח אני אליך מאחותך אסתר שפרה, כי היא ציוותה עלי שאתן לך שני מאות אדומים. וישאל אותו בעל-הבית, ואיה ראיתם את אחותי ומתי הגידה לכם את הדבר הזה. ויען לו האיש, זה שלושה שבועות אשר ראיתיה בבאלטע על היאריד, והגידה לי כי צריך אתה להשיא בתך ואין לך במה להשיאה. כי אחותך היתה ארוסתי ועזבתי השידוך, ועתה נסעתי לפייסה, ולא רצתה להתפייס עד כי אסע אליך ואתן לך שני מאות אדומים ...

וכשמעו האיש את דברי האורח כעס עליו מאוד, ויאמר לו לך לחמת אלקים, אתה לועג לרש, כי באת אלי להוסיף לי יגון על יגוני ולהזכיר לי את אחותי המתה זה ט"ו שנה, ואנכי בעצמי קברתי, ואתה אומר אלי דברים בדוים משמה אשר לא היו דברים מעולם.

וישתומם האורח כשמעו את דברי אחי הארוסה, ויאמר לו הנני נשבע לך כי לא להתל באתי הנה, ורק האמת הגדתי לך. אך אולי טעיתי ולא אתה הוא אחי הארוסה אסתר שפרה ... ויען האיש, אנכי הוא האיש אשר אתה מבקש, אבל מה עלה לך בדמיוןך או בחלום כי ראית את אחותי בבאלטע, כי הנה אחותי מתה בבירור ...

ויאמר לו, הנה כפי הנראה מן השמים זכו אותך לכך, וקח לך את הכסף כי אתה הוא האיש אשר אנכי מבקש. ויספר לו כל הנעשה אתו מתחלה ועד סוף, וכי הה"מ מקאזעניץ שלחו ללובלין והוא שלחו לבאלטע, ושם חיפש אותה ולא מצאה, עד שמצאה היא אותו כנ"ל.

ויתבהל בעל-הבית מאוד מאוד, ויאמר (לו האורח) [לאורח] נא צייר לי בדברייך תארה, האם אוכל להכירה אז אדע כי היא אחותי. ויצויר לו האורח תארה, ויכירה הבעל-הבית ויאמר: היא אחותי, ומן השמים שלחו לעזור לי במצוקתי. ועתה יתן ה' ויקומו ברכותיה לך שיהיו לך בנים תלמידי-חכמים, כי החייתני ממש. וכל המקיים נפש אחת כאילו קיים עולם מלא. ויתן לו האיש את הכסף ויסע מאתו לשלום.

וכאשר בא לקאזעניץ ויספר לפני הה"מ את כל אשר קרהו, אז אמר לו כן הוא, פעלתי בתפילתי כי ישלחו אותה לכאן שתקבל פיוס, כי כבר מאז נגזרה עליה [=על אשתו] גזירה שלא תוליד בנים מחמת שקרעת קישורי התנאים. ועתה אל תדאג, כי יהיה לך בנים תלמידים-חכמים כמו שהבטיחה לך ארוסתך המתה. וכן היה.

●●●

גלגולו הבא של הסיפור אירע כעבור כמחצית היובל.

בשנת תרנ"ג הדפיס י' מזח, בווארשא, את מחברתו '**נסים ונפלאות (וואונדערליכע ספורים), וואס דיא באבע עליה השלום האט ערצאהלט'**. בעמ' 57-62 מורח הוא בלהגי לשון את הסיפור הבא, שזו היא תמציתו:

ה"בעל שם" מ-פילדאשקאצעשאק [עיירה שלא היתה ולא נבראה; התחילית 'פילד' באה לרמז, מן הסתם, ל"פתי יאמין לכל דבר". גם הסיפור שבא אחריו מתרחש ב'פילדבראש': "עיירה יהודית קטנה במדינה רחוקה השוכנת אחרי סין"] היה צדיק גדול, שאלפי חסידים גאליצאיים היו נוסעים אליו ושואלים בעצתו.

ויהי היום, בא אליו אחד החסידים והסיח לפניו את מר לבו: הוא השתדך, ואת כלתו ראה לראשונה ביום החופה. באותו רגע היה כהלום רעם, ברח משם והתחתן עם כלה אחרת.

מאותה שעה – במשך שנים! – עומדת כלתו הראשונה מול עיניו ומשמיעה באזניו דיבורים נוראים. מה לעשות?!

ה"בעל שם" הרבה ארוכות ואמר לו: לך בקש מחילה מכלתך. תמצא אותה כאן ביריד. היא תבוא לבטח בעוד שמונה ימים ואני אדאג לך שהיא תבוא לפגשך. אך ראה! אתה חייב לציית לכל אשר תדרוש ממך. וכשהיא תמחל לך תגיע אליך המרגעה.

כעבור שמונה ימים הלך החסיד ליריד ועמד שם מהורהר. ניגשה אליו אשה, הביטה בו במבט נורא ואמרה: אתה הוא זה חתני לשעבר? מה מעשיך כאן?

החסיד נבהל, דיבורו נעתק מפיו ומרוב פחד החל לסגת אחור.

ככה?! – כעסה האשה – גם עכשיו אתה בורח ממני?! אין דבר, ברח! ברח! אני איני צריכה אותך!

נזכר החסיד בעצתו של ה"בעל שם"; הם הסכימו ביניהם שהיא תמחל לו, והוא מצדו יתן ל"בעל שם" סכום נאה של כמה מאות רובל כדי שיוכל להשיא את בתו.

כמה נבהל החסיד בשעה שאחד ממכריו, ידידו הטוב שמתגורר בעיר אחת עם כלתו לשעבר, סיפר לו, שכלתו זו הלכה לעולמה כבר מזה זמן רב!

אז ראה את גדלותו של ה"בעל שם", שהוציא את האשה מקברה והביא אותה ליריד, כדי שתפגוש אותו ותמחל לו.

●●●

לשנה הבאה זכה הסיפור לגלגול נוסף. והוא בקונטרס '**פטירת רבינו הקדוש מבעלז'**, לעמבערג תרנ"ד (עמ' ט-יב):

ביאסי היה איש אחד סוחר עורות מעובדים והיה מתנגד גדול. והיה חשוכי בנים ר"ל. ואשתו היתה צדקת ושני פעמים בשנה היתה נוסעת להצדיק [ר' יהושע] מבעלז.

כה עברו עשר שנים ויותר ולא היה לה בנים. אז אמר לה האיש, כבר פיזרת הרבה כסף בנסיעותיך לבעלז ואין לך מזה שום תועלת, לכן הסכמתי בדעתי לגרשך כדין היושב עם אשתו עשר שנים ואין לה בנים צריך לגרשה.

האשה נסעה תיכף לבעלז, והתחילה לבכות מאד לפני רבינו כי אישה חפץ לגרשה בעבור שאין לה בנים. ויכמרו רחמי הצדיק עליה מאד, ויאמר לה: סעי לבאלחוב לקנות עורות ומשם תשועתך

תבוא. ותשאל את רבינו: רבי, איך איוושע משם? ויען אותה רבינו ויאמר: אל תשאלי שאלות רבות ורק עשי כאשר צויתך.

ותסע מבעלז לבאלחוב, ותלך אל בית פאבריק [=בית-מלאכה] מעורות לקנות שם עורות. ויהי כאשר עמדה שם לקנות סחורה, והנה רווק זקן בא לחנות ויאמר לה: איך באת הלום, הלא את גרה ביאסי?! האשה עומדת ומבטת אליו, ותשאלה: איך תכירוני ותאמרו לי "את" ("דיא") [בלשון יחיד לנוכח, כפי שמדברים ביידיש למי שמכירו וקרוב אליו]?

ויען לה הבחור: למה לא תזכרי כי היית ארוסתי ולא חפצת בהשדוך, ואנכי קללתיך אז כי לא יהיו לך בנים! כששמעה האשה זאת נבהלה מאד, ותחל לבכות לפני הבחור ותאמר אליו: כמה כסף שתצא אתן לך, רק כי תמחול לי.

הבחור ענה לה: לפי האמת לא היה לי למחול לך, כי ביישתיני אז בושה גדולה, והוצאת עלי שם רע כי יש לי חולי נופל ר"ל, ומפני זה לא יכולתי להנשא. רק מפני שידעתי כי רצון הצדיק מבעלז הוא שאמחול לך, לכן אני מוחל לך. ורק באופן זה, יש לי אחות אלמנה בכפר הסמוך לפעסט ולה שני בנים להשיאם, אם תקבלי עליך להשיאם אני מוחל לך במחילה גמורה, ותלדי בן אשר יאיר את העולם בתורתו.

כששמעה האשה זאת, חפצה לשאול אותו על שם אחותו. ונפלה עששית עם נפט והתחיל הנפט לדלוך והבחור נעלם.

האשה סבבה בכל הרחובות לבקש אותו הבחור ולא מצאה אותו. ותשאל לכל אנשי העיר אם ידעו דבר מאותו הבחור, וכולם אמרו כי לא היה בזה בחור כזה. בקיצור, היא נשארה ללון בלילה ההוא בבאליחוב, כי אמרה כי ביום מחר תמצאנו. בלילה בא אליה הבחור בחלום, ואמר לה כי שם אחותו שרה ומתגוררת בכפר, ומה שם הכפר ושם בניה.

בבוקר קמה ממשכבה ותשכור לה עגלה ונסעה לעיר פעסט ... ויראו בית מרחוק ויעמדו שם, ותלך אל תוך הבית ותשאל שם את בעל הבית על אודות אשה שרה אשר יש לה שני בנים להשיאם. ותאמר האשה: אני היא! ותאמר אליה האשה: אחיך אמר לי כי אשיא את שני בניכם. ותען האשה אליה: אל נא יקירתי תשחקי ממני, ואם משוגעת את, לכי לך אל בית המשוגעים! הנה אחי מת זה יותר משלוש שנים, ואיך תאמרי לי כי שלחך אלי ואמר לך כי תשיאי בניי?!

בקיצור, התחילה לספר להאשה את כל המעשה וציירה לה את פני אחיה, תוארו ומראהו, אבל האשה שרה לא האמינה לדבריה ותחשוב כי משוגעת היא.

בלילה שכבו על משכבם ויישנו, ויבוא אחי שרה אליה בחלום הלילה, ויאמר לה כי האשה הזאת מעיר יאס תעשה חתונה לשני בניה, ובעבור זה ימחול לה מה שביישה אותו. וסיפר לה כל המעשה. אז האמינה האשה שרה להאשה מיאס.

ובבוקר קמו ממשכבם והכינו עצמן לדרך, ונסעו שתיהן יחדיו לעיר פעסט, ולקחו בגדי חתונה. והאשה נתנה לשרה אלף ר"כ לסלק את המותר נדן ... ונשארה על שבת בכפר, וביום השבת עשו משתה ושמחה.

וביום א' נסעה לביתה וסיפרה לאישה את כל המאורע. אז אמר האיש, עתה אראה כי הצדיק הוא באמת נביא גדול. והתחיל להאמין באמונה שלימה באמונת צדיקים.

האשה נתעברה וילדה לתשעה חדשים בן זכר, ועשו משתה ושמחה גדולה.

עד כאן הסיפור שבקונטרס 'פטירת רבינו הקדוש מבעלז'.

חשוב לציין, שגם חסידי בעלז אינם מייחסים אמינות כלשהי לקונטרס זה; בפרק קודם (ל"ט – "גלגולם של קמצנים קדושים") כבר נוכחנו לראות, שבעל הקונטרס מנסה לצרכיו סיפורי-עם שהיו מהלכים ברחוב היהודי.

•••

ומשנים קדמוניות לדורנו זה:

כך מסופר בגיליון מס' 1445 של העתון 'כפר חב"ד', י"ג בכסלו תשע"ב (עמ' 48-49), בזה הלשון בדיוק:

הסיפור המדהים – לפי כל קנה מידה אפשרי – הבא, לא היה נכתב על-ידי כותב השורות, אילולא סיפר אותו, בפרהסיא, הרב שלום-בער דרייזין, מקראון-הייטס, איש עסקים ורודף צדקה וחסד, בנו של המשפיע האגדי הרב אברהם דרייזין מאיור.

רשות הדיבור לרב דרייזין:

שמעתי לפני שנים רבות, על אשה אחת שניגשה לרבי ואמרה לו שחלפו 12 שנה מחתונתה, ועדיין לא זכתה להיפקד בזרעה[!]. חיא וקיימא. שאל הרבי: האם שברת פעם שידוך? לאחר שהשיבה בחיוב, שאל אותה הרבי האם ביקשה מחילה מחתנה.

היא השיבה בשלילה, והרבי אמר שהיא צריכה לבקש ממנו מחילה. האשה אמרה שמכיוון שחלפו יותר מ-12 שנה, היא אינה יודעת היכן להשיג אותו. הרבי נקב בשמם של שני רחובות בעיר תל-אביב ואמר שתיגש לצומת הרחובות הללו, ושם תברר...

האשה נסעה לתל-אביב, הגיע[ה] לכתובת המדויקת, והחלה לברר. לאכזבתה הגדולה, אף אחד מתושבי המקום לא הכיר את חתנה לשעבר. היא כמעט התייאשה, כשלפתע ראתה יהודי יושב על ספסל מול צומת הרחובות.

היא נגשה אליו ושאלה אם הוא מכיר יהודי בשם שהיא מחפשת. למרבה הפתעתה התברר שהוא האיש המדובר!

היא שאלה אותו אם הוא זוכר את השידוך שהיה לו לפני 12 שנה, והוא אכן זכר את כל הפרטים.

היא הזדהתה לפניו ככלתו לשעבר, וסיפרה לו שהרבי מליבאוויטש אמר לה לבקש ממנו מחילה, והיא מבקשת אותו שימחל בלב שלם. הוא הסכים למחול לה, ואף הוסיף שזאת מחילה ללא שום תנאים. היא הודתה לו מקרב לבה, ודרכיהם נפרדו שוב.

לתקופת השנה נולד לה בן. בסעודת הברית, היא סיפרה על הברכה שביקשה מהרבי, ועל הוראת הרבי לבקש מחילה.

אחד הנוכחים בסעודת הברית היה השדכן שלה, שהיה גם השדכן בשידוך הראשון שהתבטל.

לאחר הסעודה הוא ניגש אליה, ושאל האם היא בטוחה שנפגשה עם חתנה הראשון? היא לא הבינה למה הוא חותר, ואמרה שאין לה ספק שהאיש שפגשה היה חתנה הראשון, שכן הוא זכר את כל הפרטים וכו'.

אם כך, קרא השדכן בהתפעלות, זה ממש "בעל-שם'סקער מופת", כיוון שחתנך הראשון נפטר לפני חמש שנים!...

עד כאן "הסיפור המדהים – לפי כל קנה מידה אפשרי" שהתפרסם ב'כפר חב"ד'.

ואנן מה נעני אבתריה?

כנראה שלא כל הסיפורים שמספרים בקראון-הייטס בפרהסיא חייבים להיות אמינים, אפילו אם הם נשמעים מפיו של "בעל עסקים ורודף צדקה וחסד" שהוא "בנו של משפיע אגדי"...

●●●

באותו גיליון, בעמ' 47, מובאים דברים ששם "המזכיר הידוע" בפיו של הרבי: "כשבחור ובחורה שואלים אצלי בנוגע לשידוך, לפני שאני עונה, אני מבקר את כל ספרי השידוכין למעלה, כשאני רואה שאין שום מניעה, אני נותן את הסכמתי..."

ב"פינה" זו כבר עסקנו בפרק מ"ג: "סיפורים חדשים ו/או מחודשים".

י' באדר תשע"ב

פרק ס"ט • מאחורי הקלעים

שיחות מהרבי שאיש לא שמע – אבל יש הקלטות! נבואות שהתפרסמו בעתון "כפר חב"ד" ואיש לא ראה – אבל יש עדויות! סודות מה'יחידות' של הפרופסור שאפילו הוא לא ידע – אבל שמעו מפיו! על כל אלו ועוד בפרק ס"ט של הסדרה "סיפורים וגלגוליהם" מאת הרב יהושע מונדשיין

שיחות שאיש לא שמע, אבל יש הקלטות... נשיא מצרים אז והיום

במלאות שלושים שנה לעתון 'כפר חב"ד', התברך העתון בסידרת כתבות שחשפו טפח מהנעשה בשעתו "מאחורי הקלעים", אותו חלק קטן שהיום כבר מותר לגלותו.

בין החשיפות המרעישות ביותר היא, ללא ספק, הכתבה שהתפרסמה בשלהי חודש שבט תשע"א (גל' 1408, עמ' 6-7).

וכך קראנו בה בנשימה עצורה:

"בסוף חודש תשרי תשמ"ב, כשחזרתי לארץ לאחר שהייה בחודש החגים בבית חיינו, המתינה לי הודעה: פרופסור יוסף צוריאל מחיפה מבקש שאתקשר אליו בדחיפות.

כשהתקשרתי אליו, הופתעתי מאד מההתרגשות שניכרה בקולו של הפרופסור היקה'...

'זאו! הרבי שלכם באמת חכם גדול!'

"מה קרה?", שאלתי אותו.

"סאדאת, שנרצח לפני שבועיים", הוא עונה לי בהתרגשות.

"מה זה קשור לסאדאת?", שאלתי בסקרנות.

"אתה לא זוכר מה סיפרתי לך לפני שנה [=בשנת תשמ"א] מה'יחידות?', הוא שואל אותי בתמיהה.

האמת, לא ממש זכרתי מה שסיפר לי...

"תזכיר לי", בקשתי ממנו.

"אני 'התווכחתי' עם הרבי למה הוא נגד ההסכם עם מצרים ומדוע הוא מודאג כל-כך ממסירת בארות הנפט, והיום אני רואה שהרבי באמת חכם גדול."

"מה בדיוק אמר לך הרבי בעניין הזה", שאלתי אותו, הפעם בדריכות גדולה.

"איך אפשר לסמוך על הסכם כזה?" - אמר הרבי - "מי יודע מי ישלוח במצרים עוד שנה, ומי יכול לשער מה יהיה שם המצב עוד 30 שנה..."

את המשפט הזה כולו הבאתי בזמנו [=בשנת תשמ"ב] בעיתון, עם ההדגשה לרישא, כמובן.

היום [=בשנת תשע"א] מדהים לא פחות החלק השני של המשפט: "מי יכול לשער מה יהיה שם המצב עוד 30 שנה..."

תשמ"א - תשע"א...

סוף ציטוט מ'כפר חב"ד'.

●●●

שתי נבואות במשפט אחד! חיסולו של סאדאת כעבור שנה ("מי יודע מי ישלוח במצרים עוד שנה"), וההפיכה במצרים כעבור שלושים שנה ("מי יכול לשער מה יהיה שם המצב עוד 30 שנה").

זקנים שבדור ראו גם תמיהה: רציחתו של סאדאת זכורה לנו היטב. אך מדוע לא זכורה לנו כלל נבואתו של הרבי? הרי היא התפרסמה בהדגשה בעיתון 'כפר חב"ד' שידי הכל ממשמשים בו!

ניסינו לרענן את זכרוננו באמצעות עלעול בגליונות 'כפר חב"ד' מהשנים תשמ"א-תשמ"ב, ולתדהמתנו העלינו חרס בידינו! לא דובים ולא יער! ידיעה מרעישה זו לא התפרסמה ב'כפר חב"ד' כלל וכלל, לא במובלע ובטח שלא בהדגשה! היתכן?

לכאורה, מה פשוט יותר מלהתקשר אל פרופ' יוסף צוריאלי מחיפה ולשמוע את הדברים ממקור ראשון?

דא עקא, שד"ר דוד צוריאלי (ולא 'פרופ' יוסף צוריאלי', וכפי שתיקן י"א פיזם במכתבו למערכת, שהתפרסם כעבור שלושה שבועות, בגל' 1411) כבר לא היה בין החיים בשעת פרסום הכתבה ב'כפר חב"ד', וגם אשתו - שהייתה יחד עמו ב'יחידות' - כבר שבקה חיים לכל חי.

עוד למדנו ממכתבו הנ"ל של י"א פיזם, שבגליון י"א ניסן תשמ"א של העתון 'ופרצת' - ביטאון צעירי חב"ד בקריות - התפרסם ראיון שנערך עם ד"ר צוריאלי, שבו סיפר פרטים מאותה 'יחידות'.

בדקנו בגליון זה (המצוי במאגר 'אוצר החכמה', (ואכן, בעמ' 13-14, תחת הכותרת "770-ביקור", מצאנו את הכתבה 'רשמי ביקור במרכז חב"ד העולמי בניו יורק: ראיון עם ד"ר דוד צוריאלי'.

המראיין היה מלא התפעלות מכושר המנהיגות של הרבי והמשמעת של החסידים (כפי שהבחין באופן התנהלותן של ההתוועדויות), הוא התרשם עמוקות מהפעילות החב"דית ברחבי תבל והיה מלא התפעלות מהתעניינותו האישית של הרבי בגורלו של כל יחיד מישראל, מצניעות הליכותיו ומכושר הארגון המעולה שלו.

לשאלת המראיין "האם אתה מוכן למסור פרטים מסויימים משיחתך עם הרבי ב'יחידות' השיב המראיין, שהרבי התעניין במעשיו, והוא – ד"ר צוריאל – ביקש מהרבי ברכה ללידת נכדו שעמדה להיות בקרוב. הרבי העניק לו את ברכתו בשמחה ובפנים מאירות.

במלים אחרות: שום 'ויכוחים' ושום שיחות מדיניות/פוליטיות! בקשת ברכה ותו לא!

פרט חשוב נוסף שכמעט ושכחנו: הראיון התפרסם בשנת תשמ"א, אבל ביקורו אצל הרבי התרחש בחודש תשרי תשל"ט...

ומה עם הביקור וה'יחידות' בשנת תשמ"א? הם לא היו ולא נבראו!

וה'יחידות' שפרטיה התפרסמו בעתון 'כפר חב"ד'? גם היא לא הייתה ולא נבראה...

●●●

עוד זה מדבר, וזה בא!

דיו הדפוס עדיין לא יבשה מהכתבה ב'כפר חב"ד', ולמחרת השבת – ב' באדר תשע"א – נפעמו אנ"ש מחשיפה סנסציונית נוספת באתרים החב"דיים:

"הרבי: במצרים עלול לקרות מה שקרה באיראן!"

"ביום ח"י אלול תשמ"א (לפני כ-30 שנה), כ-20 יום לפני רצח סאדאת, דיבר הרבי על המצב הפנימי במצרים ואמר: "במצרים יתחלף בקרוב מי ששולט במדינה והשני שיבוא במקומו כבר מתכונן לכך... עלול לקרות במצרים מה שקרה באיראן".

לידיעה המרעישה צורף לראיה גם קטע שהתפרסם בעיתונות לאחר אותה שיחה, ושם נאמר: [יש] "חוסר יציבות במצרים ומצבה עלול להיות כמצבה של איראן כאשר גם תמורת הכסף לא יתנו דלק לישראל".

וכאן הבן שואל: סאדאת נרצח בתחילת שנת תשמ"ב. מדוע לא מצינו בעתון 'כפר חב"ד' מאותם ימים רמז להתגשמות נבואתו של הרבי מח"י אלול תשמ"א – כעשרים יום לפני הרצח – שבקרוב יתחלף שליט מצרים? היתכן כדבר הזה?!

השיחה מח"י אלול תשמ"א ניתנת להאזנה, ומי שיטה אזנו בקשב רב יווכח שהדברים ששמו בפי הרבי – כעבור שלושים שנה – לא נאמרו בה כלל וכלל!

הרבי לא אמר – לא בפירוש וגם לא ברמז – שבקרוב יתחלף השליט במצרים, לפיכך, עם הרצח של סאדאת לא ראה איש מאנ"ש באירוע זה את התגשמותה של נבואה כלשהי שאך זה עתה יצאה מפי הרבי!

נזכור גם שמובארק – יורשו של סאדאת – לא נחשד מעולם כשותף למזימת רצח סאדאת כדי לתפוס את מקומו, ועוד נזכור שלא מובארק הוא זה שערער על הסכמי אספקת הגז למדינת ישראל, אלא דווקא אלו שהדיחוהו!

המלים "גם תמורת כסף לא יתנו דלק לישראל", כלל לא נאמרו באותה שיחה.

●●●

1. יישר כח

הרב מונדשיין, יישר כח! התגעגענו לסדרה.
י"ג בכסלו תשע"ג

2. ציטוט מדויק מסרט ההקלטה ...

עכשיו הקשבתי להקלטה (כבר לא בסרט אלא ב-איי-פוד), ובשיחה ב' מח"י אלול תשמ"א אומר הרבי בדיוק אותם מילים שצוטטו, לא בהמשך אחד, אלא במספר 37:38 אומר הרבי שמתנוענע שמה, שיבקשו חזרה את הנפט ושלא יקרה כפי שקרה בפרס וכיו"ב, וא"כ המקום להאריך בזה (מס' 38:20).
ובמספר 42:54 עאכו"כ שיהי' שם הבעל הבית מישהו אחר, או שמתכונן (באידיש: ער האלט ביי ווערן א בעה"ב) להיות בעה"ב, או שזה ספק ספיקא.
בכבוד רב, ישראל נח וואגעל.
י"ב בכסלו תשע"ג

3. גם לי יצא לשמוע

ראיתי מזמן בספר "שלום ואין שלום" של הרב וולפא, שגם שמה כותב שהרבי ניבא את נפילת סאדאת באותה התוועדות ורציתי לבדוק אם אתה הדבר, וכששמעתי את ההתוועדות, הדברים של הרבי בכלל לא מתקברים למה שהרב וולפא כתב, עכשיו שראיתי את הכתבה שמחתי לראות שיש מישהו שמביא את הדברים לדיוקם.
י"ב בכסלו תשע"ג

4. תגובת הרב מונדשיין

גם אחרי הציטוט (החלקי) מההקלטה, לא נאמר בה ש"בקרב יתחלף השליט במצרים".
באותו קטע טוען הרבי, שבהסכם על החזרת שדות הנפט למצרים יש להעמיד תנאי שבאם יהיו זעזועים ויקום בע"ב אחר, או שמתעתד להיות בעה"ב, או אפילו אם יש ספק ספיקא בדבר זה, אזי על שדות הנפט לחזור לידיים יהודיות.
ולא הייתה כאן שום הגדת עתידות.
י"ב בכסלו תשע"ג

5. יותר פשוט

לא היה יותר פשוט לפנות לרב הלפרין ולשאול אותו על כך, ואם ימצא לנכון - יתקן הדברים בעיתונות. למה להכלים בפרהסיא? שיהיה ברור: אני מכבד מאוד-מאוד את הרב מונדשיין שהרבי הטיל עליו - כך שמעתי עכ"פ - עניינים שבהפצת המעיינות וזכותו גדולה עד למאוד. אני רק חושב, שכדי להרבות שלום לא כדאי בפרהסיא. ומסיימים בטוב.
י"ג בכסלו תשע"ג

6. הבהרה

כמובן הרב מונדשיין צודק בכל דבריו.
אך חבל שנתן אפשרות למבקרים להעיר עליו, ולא כתב בפירוש מה הרבי כן אמר בשיחה ומה לא אמר, ואז הכל היה ברור.
י"ג בכסלו תשע"ג

7. ציטוט מדויק חלק שני...

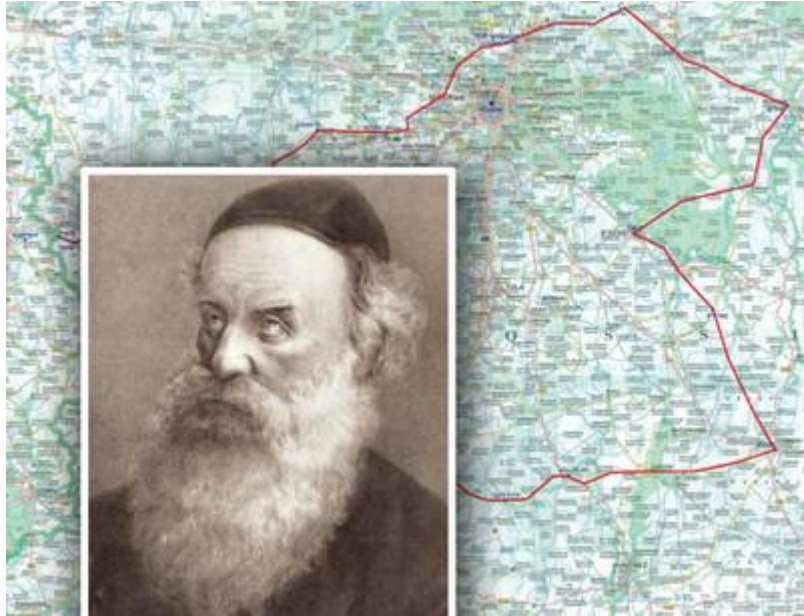
אני חושב שהרב מונדשיין שי' מתעלם ממה שהרבי אומר בהקלטה, עאכו"כ אז עס ווערט גאר א בעה"ב מישהו אחר, האם אין במילים אלו אמירה (או רמז לכה"פ) על החלפת השליט. וכי הרב מונדשיין רוצה שהרבי ידפוק בשולחן ויכריז: שמעו ואגידה לכם את אשר יקרה אתכם?
שנית: הרי הרב מונדשיין מודה שכן ישנו הקלטה, ולא כפי שכותב בכתבה שאין כזאת הקלטה, אלא הוא בוחר לפרשו בצורה אחרת...
ודרך אגב, זכורני שאחרי יו"כ תשמ"ב הייתי בישיבת תו"א בירושלים ור' אליעזר ליכטשטיין שהי' אחראי על השידורים, השמיע את הקטע הזה כמה פעמים, ומאוד התפעלנו על הנבואה שנאמרה ע"י הרבי כמה ימים לפני רצח סאדאת... י"ג בכסלו תשע"ג

8. הערת המערכת - למגיב 5

כפי שצוין בכתבה עצמה, המערכת פנתה אל הרב הלפרין ויותר מפעם אחת, ובמשך כמה שבועות לא התקבלה תגובתו. י"ג בכסלו תשע"ג

9. הרב מונדשיין צודק

איפה הרבי אומר "מי יודע מה יהיה שם עוד שלושים שנה"??? י"ג בכסלו תשע"ג

רבינו הזקן על רקע מפת מסעו - צילום ארכיון

ה"נס" שהתרחש(?) בחסלאוויץ' ובלאפיץ' ■ פרק ע'

מה המשותף לחסלאוויץ' וללאפיץ'? מה הייתה השקפתו של נפוליאון על יחסם של המתנגדים לחסידים? משפחת סולובייצ'יק מספרת סיפורי חסידים! היה או לא היה? • הרב יהושע מונדשיין בפרק ע' של סדרת "סיפורים וגלגולים" • מוגש לקראת כ"ד טבת

בכ"ד טבת ימלאו מאתיים שנה להסתלקותו של אדמו"ר הזקן, במהלך מסעו האחרון בעלמא דין, עקב פלישתו של נפוליאון לרוסיה שגרמה לעקירתו של רבינו הזקן מליאדי עירו.

למסעו זה הוקדש הספר 'המסע האחרון', ומשם (עמ' 131-135) לקוח הפרק הבא, בשינויים קלים.

●●●

כה סיפר הרב יוסף דוב סולובייצ'יק, בפרק "הכרותי עם חסידות ובמיוחד החב"דית ששינתה את תפיסת עולמי". (מתוך הספד שנשא על הרה"ח ר' משה דובער ריבקין ע"ה. 'היכל הבעש"ט', לב, עמ' רטו-ריז. בשינויי לשון קלים:)

גדלתי מילדותי בעיירה חב"דית מובהקת, בעיר חסלויטש, שהיתה מרכז לחסידי חב"ד.

זכורה לי מסורה ששמעתי מעשרות אנשים בילדותי על "הרב", הרב מליאדי, שבעת מנוסתו מנפוליון התחבא בעיר חסלויטש.

כידוע, ש"הרב" ז"ל החזיק בדעה שנצחון של נפוליון יהיה סכנה לאמונה וליהדות ברוסיה, ולכן אמר, שבאם רוסיה תנצח היהודים יהיו עניים אך נאמנים לתורה, אך באם נפוליון ינצח היהודים יהיו אכן עשירים, אך יאבדו את אמונתם. ההכרעה נפלה איפוא לטובת האמונה ולכן צידד באופן מאד פעיל במפלת נפוליון ונצחון רוסיה הצארית.

ולא רק אמר דבריו בבית המדרש, אלא, כידוע, היה לו את החסיד ר' משה מייזליש שידע רוסית וצרפתית על בוריין, ואכן היה בפועל מרגל לטובת רוסיה ומסר אינפורמציה חיונית על תוכנית בונפרטה לממשל רוסיה, שהועילה בנצחון המלחמה.

בשל כך אכן זכו משפחת שניאורסון, צאצאי "הרב", לתואר "אזרח נכבד לדורות". פשיטא שתואר נכסף זה לא קיבלו בגלל ספר התניא... אלא בגלל פעליו הפטריוטיים בעד נצחון רוסיה. אני מספר כאן סיפורים חסידיים... אלא היסטוריה ממשיה.

מעתה היתה מקובלת בחסליוויטש מסורה זו, ש"הרב", בעת שהשונא כבש את רוסיה וכבר הגיע לסמולנסק (שזה לא הרחק מחסליוויטש), התעכב "הרב" בחסליוויטש. ובימים ההם היה הרב של העיירה ר' ישראל (אני יודע מיהו, אך כך סיפרו), ור' ישראל זה היה אז רב מתנגדי. וכאשר "הרב" היה מבוקש מאד אצל הצרפתים, באו לחפשו גם בעיר חסליוויטש. והסכים הרב המתנגדי להחביא את "הרב" למרות שהיה מתנגד. וכאשר הגיעו לחפשו שכנעו את הבלשים שבוודאי אינו מסתתר אצל הרב שונא נפשו. וכך ניצל "הרב" ממות בטוח.

בשל כך – מספרת המסורה בחסליוויטש – אמר "הרב" אז, שבחסליוויטש לעולם לא יקבלו רב חסידי!

ואכן, כך היה בחסליוויטש, שכל רבניה היו מתנגדים מובהקים מזוהים עם בית וולוז'ין דוקא. כך היה זקני ר' אלי' [פיינשטיין] מפרוזנאי, דודי [הר"ר] מנחם מענדל קרקובסקי, אבי [הר"ר משה] ולפני כן בעל ה'משכיל לאיתן' [צ"ל: הר"ר אברהם יצחק משכיל-לאיתן].

בעירות סמוכות לחסליוויטש היו בדרך כלל שני רבנים, מו"ץ או ד"ץ, אחד של החסידים ואחד של המתנגדים. אך לא כן בחסליוויטש. והכל תלוי במסורה ההיא.

סיפור זה שמעתי בילדותי מעשרות חסידים שאצלם זו היתה מסורה די קרובה!

בחסליוויטש היה בית מדרש הישן של החסידים. שם היה מקום אחד, בצפון, שהיה חסום ואף אחד לא התפלל שם. אמרו שזה היה מקומו של "הרב" כאשר שהה כאן.

סיפור דומה גם בפיה של מרת שולמית מייזלמן-סולובייצ'יק – אחותו הצעירה של הרב רי"ד הנ"ל – בסיפורה 'מורשת סולובייצ'יק' (עמ' 124). כאן בתרגום מאנגלית:

אף שבעיקרה היתה חסלאוויץ עיר של חסידים, אבל מישרת הרבנות ניתנה תמיד לרב ליטאי מפורסם, דהיינו מתנגד. היתה זו מסורת שיסודה בצו שניתן על-ידי ר' שניאור זלמן מליאדי, מייסד חסידות חב"ד.

ר' שניאור זלמן, הראשון לאדמו"רי ליובאוויטש, היה מעורב במלחמה שפרצה עם פלישתו של נפוליאון לרוסיה בשנת 1812. בהאמינו כי נצחון של הצרפתים יהיה אסון ליהדות רוסיה, אירגן האדמו"ר מקרב חסידיו רשת מרגלים. ברגע ששירות הביון של הצרפתים חשף את המרגלים החסידיים, יצאה פקודה לאסור את מנהיגם של חסידי ליובאוויטש.

ר' שניאור זלמן שהתיירא לנפשו, נמלט – יחד עם הצבא הרוסי המנוצח – וחיפש מקלט בחסלאוויץ.

רבה של העיר היה עויין את החסידים ומעורב בקביעות בוויכוחים עם מנהיגי ליובאוויטש. אך בהיותו מודע לסכנה הצפויה לר' שניאור זלמן, הציע את ביתו כמקום מחסה.

הצרפתים ערכו חיפוש יסודי אחרי ר' שניאור זלמן, אך אף פעם לא עלה חשד בליבם שרב העיר – הידוע בסלידתו מהחסידות – יסתיר אדמו"ר חסידי. הם לעולם לא נכנסו לבית שבו התחבא ר' שניאור זלמן.

מיד עם נצחון הרוסים במלחמה, פרסם ר' שניאור זלמן את הצו הבא: "להוי ידוע לציבור החסידים בחסלאוויץ, שמהיום הזה והלאה, מישרת רבנות העיר תהיה נתונה לשליטתו של תלמיד-חכם ליטאי".

[כמובן ש"צו" זה – גם אילו היה – לא יכול היה להתפרסם "מיד עם נצחון הרוסים במלחמה", מפני שבשלב הניצחון אדמו"ר הזקן כבר לא היה בין החיים.

גם המינוח "חסידי ליובאוויטש" שחוזר כאן כמה פעמים אינו מדויק, שהרי באותם ימים חסידי חב"ד עדיין לא נקראו על-שם ליובאוויטש.]

כיוצא בהם היא גירסתו הקצרה של אחיהם הצעיר הרב אהרן סולובייצ'יק, בראיון שהתפרסם בעתון 'כפר חב"ד' (גל' 246, עמ' 7):

אספר סיפור ששמעתי מאמי ע"ה [מרת פעשא לבית פיינשטיין], שהיתה ילידת חאסלאוויטש, עיר שכל הבעלי-בתים שלה היו חסידי חב"ד בלי יוצא מן הכלל וכל הרבנים שלה – מתנגדים! וסיפרה מה ששמעה מזקני העיר, שבעת מלחמת נאפוליון הציל רב העיר, שהיה מתנגד גדול, את אדמו"ר הזקן מצבא נפוליון, ואז ברכו אדמו"ר הזקן שכל רבני העיר יהיו מתנגדים...

את גירסתו של הר"ר יוסף דוב סולובייצ'יק מביא – בתוספת צבע – גם הרב מיכל זלמן שורקין, בספרו 'מגד גבעות עולם' (א, עמ' נה-נו):

הגר"מ סולובייצ'יק היה רב בחסלאוויץ – עיר מובהקת של חב"ד וידוע הניגון "פון חסלאוויץ ביז לובאביץ", ואיך הגיע לשם רב ליטוואק ומתנגד כהרמ"ס.

אלא מעשה שהיה כך היה: בעת מלחמת נפוליון עם הרוסים היה הגר"ז בעל התניא זצ"ל עומד לצידם של הרוסים ופעל הרבה בשבילם, משום שסבר שנפוליון יביא לחופשיות ולהתבוללות וכו', והצרפתים גזרו דין מות על הגר"ז ז"ל.

באותו הפרק נזדמן הגר"ז לחסלאוויץ והצבא הצרפתי סובב את העיר, ובתוך העיר היו יהודים מוסרים שמסרו לצבא הצרפתי שהגר"ז נמצא בעיר, והתחילו לחפשו מבית לבית ובאו מים עד נפש.

החסידים התחילו להתייאש ולא ידעו מה לעשות כדי להציל את הגר"ז זצ"ל. פתאום העלה חסיד אחד הצעה שילכו להראב"ד דחסלאוויץ, שהיה ידוע כמתנגד חריף לחסידים, ויבקשו ממנו להטמין את הגר"ז, מתוך תקווה ששם בודאי לא יחפשוהו. לעומתו עמד חסיד אחר ואמר, שהראב"ד המתנגד בודאי לא יסכים לכך, בפרט שעל-ידי זה הוא מסכן את חייו ואת חיי משפחתו, אם לבסוף יחפשו את הגר"ז אצלו וימצאו שהוא הטמין אותו. אך החסידים החליטו לנסות ויהי מה. ולהפתעתם הרב המתנגד הסכים ברצון וחפץ לב באמרו: כשיהודי שרוי בסכנה לא מביטים על שום דבר! והטמין את הגר"ז זצ"ל.

ועל-ידי זה ניצל הגר"ז מגזר דין מות, כי אכן המוסרים אמרו לצבא הצרפתי, שבודאי אצל רב העיר – מתנגדו המובהק – אין מה לחפש.

וכשעזב אחר-כך הגר"ז זצ"ל את העיר חסלאוויץ הניח צוואה לחסידיו, שמכאן ולהבא יקחו להם לרב רק רב מעדת המתנגדים (שמעתי מהגר"ד מבוסטון זצ"ל).

לפני שנדון האם יש ממשות כלשהי בפרטי הסיפור הנ"ל, נקדים ונספר סיפור נוסף, שאותו שמעתי מר' יעקב לשינסקי, יליד העיירה לאפיץ, שגם היא הייתה – לדבריו – עיירה של חסידי חב"ד שרבניה מתנגדים. וראה זה פלא, גם שם נבעה תופעה מוזרה זו מאותה סיבה!

שכך היה מעשה, אשר לדבריו שמע אותו מהרה"ח ר' אליעזר קרסיק, אף הוא יליד לאפיץ:

כשברח אדה"ז מנפוליאון, מצא מחסה בביתו של הרב בעיירה לאפיץ, באמרו: עיירה זו סמוכה למינסק הנחשבת לאיזור של מתנגדים, ונפוליאון לא יעלה בדעתו שרבים של החסידים ימצא בה

מסתור! וכך הווה: נפוליאון אמר לאנשיו שאנשי המקום המתנגדים ודאי לא יסייעו לאדמו"ר, ואין להם מה לחפש אותו שם. אז בירך אדה"ז את הרב שלא יסור שבט רבנות המתנגדים מן העיר.

●●●

האמנם הייתה חסלאוויץ' בעיקרה "עיר של חסידים"? "עיירה חב"דית מובהקת"? "מרכז לחסידי חב"ד"? "עיר שכל הבעלי-בתים שלה היו חסידי חב"ד בלי יוצא מן הכלל?"

לא מיניה ולא מקצתיה!

הנכון הוא כדבריו של הרב י"ז דיסקין ("קהילת חסלאוויץ' ורבניה", 'העבר', ט, עמ' 146): חסלאוויץ' היתה מבצר של "מתנגדים..." בזמן האחרון היו שני בתי-כנסת של חסידים וכנגדם – שבעה של מתנגדים [הרב דיסקין היה יליד חסלאוויץ', ממשפחת רבני העיר לבית בכרך וקשיש מרי"ד סולובייצ'יק בכשבע שנים].

חסלאוויץ' הייתה אחת משלוש הערים שהיו מובלעת מתנגדית בתוך האיזור החסידי, ובעטיין זכתה המובלעת כולה לכינוי "די פינצטערע קאנטאן" ("הגליל החשוך") – ראה 'תורת שלום', עמ' 227.

והניגון "פון חסלאוויץ' ביז ליובאוויטש", מה יהיה עליו?

כמובן שלשירי העם – שבהם החריזה והמיקצב הם העיקר – אין שום מחויבות לאמת ההיסטורית. אני כשלעצמי לא מצאתי שום עיירה שתתחרז עם 'לובאוויץ' חוץ מ'חסלאוויץ'...

האם שיר-עם זה הוא אמנם "שיר חסידי"?

בקובץ 'ידע עם' (גל' 23-24, עמ' 47 ואילך) נרשמו מלות השיר ולחנו, והכותב – י' בן ישראל – מספר, שהוא שמע את המנגינה כארבעים שנה לפני כן, ממישהו "שחזר משיבת סלובודקה, שם היו שרים שיר זה..."

האם הר"ר ישראל, רבה של העיר, אכן היה "ידוע כמתנגד חריף לחסידים"? או "עוין את החסידים, ומעורב בקביעות בוויכוחים עם מנהיגיהם"? או היה "ידוע בסלידתו מהחסידות?"

נשוב ונראה מה כותב עליו הרב י"ז דיסקין, שנמנה עם צאצאיו:

הרב ר' ישראל בכרך, נפטר בשנת תקפ"ז. הוא התחתן עם משפחת סלאוויץ', מחסידי חב"ד. בן-בתו של הר"ר ישראל – הרב ר' ליב סלאוויץ' – נתקבל אחרי פטירתו למורה-הוראה בעיר. בימי [של הר"ר ליב] תקעה חסידות חב"ד יתד בעיירה.

וק"ק לאפיץ, האם היא אכן הייתה "עיירה של חסידי חב"ד"?

גם קביעה זו רחוקה מן האמת! הרב קרסיק – שהוא – לדברי המספר – מקורו של הסיפור הזה – כותב בעצמו (ב'בטאון חב"ד', ז, עמ' כה): עיירה לאפיץ קטנה היתה... רובם מתנגדים ומיעוטם חסידי חב"ד... שני בתי כנסיות, האחד היותר גדול, של המתנגדים, והשני קטן ממנו שנקרא בשם שטיבל של החסידים.

●●●

ולעצם העניין, אחרי שננקה וננפה מהסיפורים הללו את כל הפרטים השגויים, ונסיק כי חסלאוויץ' לא הייתה עיירה של חסידים, ורבה לא היה "מתנגד חריף". האם נותר בו בסיפור זה גרעין כלשהו של אמת? האם אכן אדמו"ר הזקן נמלט לחסלאוויץ' (או ללאפיץ)?

למזלנו יכולים אנו לעקוב בדיוק אחרי מסלול נסיעתו של אדמו"ר הזקן, שהוא מתועד היטב במכתבו של בנו – אדמו"ר האמצעי – וגם מגובה במסמכים רשמיים.

טוב יעשו הקוראים אם – בד בבד עם קריאת הפרטים – יביטו במפת הנסיעה:

לפיכך, פשיטא שרגלו של אדמו"ר הזקן לא דרכה – באותם ימים – לא בחסלאוויץ' וגם לא בלאפיץ'.

● ● ●

תשובתך: שתיהן היו עיירות שרובן מתנגדים ומיעוטן חסידים; הגדילה לעשות חסלאוויץ', שהייתה "מבצר של מתנגדים". וקושיא מעיקרה ליתא.

כ"א בטבת תשע"ג

